บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยของนักเรียนโรงเรียนโสตศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ครั้งนี้ ผู้รายงานใช้รูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model ของสตัฟเฟลบีมเป็นกรอบแนวคิดในการประเมิน ซึ่งผู้รายงานได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินโครงการ
2. รูปแบบการประเมิน CIPP Model
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการ
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพและอนามัย
5. แนวคิดและหลักการบริหารงานสุขศึกษาในโรงเรียน
6. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
7. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
8. สภาพบริบทโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์
9. โครงการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยของนักเรียนโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

โครงการโดยทั่วไปแล้วมักจะเริ่มต้นจากปัญหา (Problems) หรือความต้องการ (Needs) อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่างรวมกัน เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วสภาพปัญหาน่าจะหมดสิ้นไป หรือเบาบางลงไปตามเป้าหมายของโครงการที่ระบุไว้เมื่อทราบถึงสภาพที่แท้จริง และลักษณะของปัญหาแล้ว งานโครงการมักเริ่มด้วยงานวางแผนโครงการ (Project Design) เมื่อมีแผนโครงการแล้วอาจต้องมีการทดลอง (Try Out) หรือโครงการนำร่อง (Pilot Project) เพื่อดูผลและหาวิธีการแก้ไขปัญหาเพื่อปรับปรุงแก้ไขวิธีการดำเนินโครงการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นแล้วจึงเริ่มดำเนินการตามแผน (Implementation) แล้วจึงประเมินโครงการ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2551) ผลที่ได้จะเป็น Feedback เพื่อปรับปรุงโครงการดัง Model แสดงขั้นตอนการทำงานของโครงการดังแผนภาพที่ 2 ดังนี้

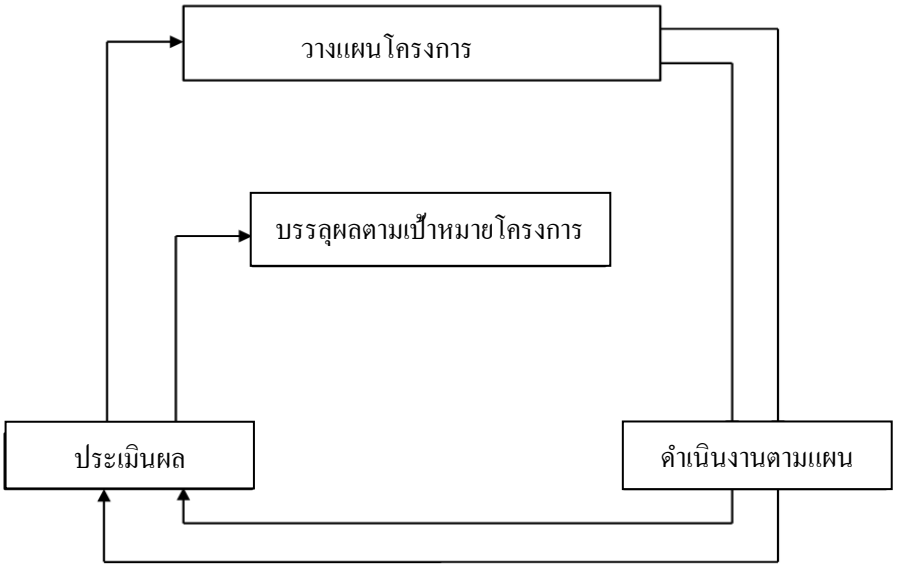

แผนภาพที่ 2 ขั้นตอนการทำงานของโครงการ
ที่มา : (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2551)

สภาพการดำเนินงานในปัจจุบันมีลักษณะเป็นแผนงานโครงการต่าง ๆ ทำให้การประเมินเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานเพื่อตรวจดูผลที่ได้จากโครงการเหล่านั้น แต่เดิมการประเมินโครงการจำกัดอยู่แต่ในทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ในปัจจุบันการประเมินได้ขยายกว้างไปสู่โครงการต่างๆ ของสังคมโดยทั่วไป เนื่องจากโครงการเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้อง และใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เพื่อนำประโยชน์ที่ได้จากการประเมินโครงการไปใช้ในการปรับปรุงให้เอื้อประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนหรือผู้รับบริการหน่วยงานต่าง ๆ มีจำนวนโครงการมากขึ้น แต่ยังขาดการประเมินโครงการเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนโครงการที่มีการประเมินโครงการที่ดีจะเป็นการช่วยในการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของโครงการอย่างมีระบบ โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น (พิสณุฟองศรี, 2553) การประเมินโครงการเป็น “ศาสตร์ประยุกต์ (Applied Science)” หรือเป็นวิทยาศาสตร์ที่เกิดจากการผสมผสานของศาสตร์หลายแนวซึ่งเป็นแนวคิด และเทคนิควิธีที่ใหม่สำหรับเมืองไทย และสาขาการศึกษาการประเมินโครงการได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการศึกษาประมาณ 15 ปีที่ผ่านมาโดยเริ่มจากแนวคิดของ ราฟ ไทเลอร์ (Ralph Tyler) ลี เจ ครอนบาค (Lee J. Cronbach) และไมเคิล สควิฟเวน (M. Scriven) เป็นต้นมา อย่างไรก็ดีถ้าพิจารณาเฉพาะคำว่า “การประเมินโครงการ” จะพบว่าเป็นการผสมคำระหว่าง คำว่า “การประเมิน” กับคำว่า “โครงการ” ซึ่งทั้งสองคำต่างก็มีความหมายหรือคำจำกัดความเฉพาะของตนเอง ดังนี้

ความหมายของการประเมิน

“การประเมิน” หรือ “การประเมินผล” มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Evaluation” ในที่นี้ผู้ประเมินขอใช้คำว่า “การประเมิน” ซึ่งได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

1.1 ความหมายของการประเมินโครงการ

สตัฟเฟลบีม (Stufflebean, 1967 อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2554) ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า เป็นกระบวนการของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจในทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่

จิริวรรณ์ สำเภาทอ (2555) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการสร้างข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการตรวจสอบความสอดคล้องของการดำเนินโครงการกับวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น ๆ ว่ามีปัญหาอุปสรรคหรือมีความเหมาะสมในการจัดทำโครงการอย่างไรเพื่อนำสารสนเทศที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจในการปรับปรุงพัฒนาในการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพหรือนำผลการประเมินที่ได้มาสรุปประโยชน์ของโครงการได้ผลดีหรือไม่

เชาว์ อินใย (2555) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า มีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อช่วยในการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้น ส่วนคำว่าโครงการ หมายถึง ส่วนย่อยส่วนหนึ่งของแผนงาน ซึ่งประกอบด้วย ชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ มีการกำหนดทรัพยากรในการดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน โดยออกแบบ มาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ

กนกอร ศิลปะวิโรจน์ (2557) กล่าวว่า การประเมินโครงการ คือ กระบวนการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับโครงการใดโครงการหนึ่ง โดยมีการรวบรวมข้อมูลและวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบระเบียบ เพื่อประเมินค่าหรือตัดสินว่าโครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ และมีคุณภาพเพียงใด

รุ่งรัตน์ เรืองดี (2558) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าโดยการค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบมาประกอบการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ

จากความหมายของการประเมินโครงการที่นักวิชาการได้กล่าวไว้นั้น สรุปได้ว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการเก็บรวมรวบข้อมูลเพื่อใช้ในการประกอบการตัดสินคุณค่าของโครงการเพื่อวางแผนการปรับปรุงพัฒนาในการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 ความสำคัญของการประเมินโครงการ

การประเมินเป็นกิจกรรมที่สำคัญของการจัดทำโครงการ เพราะการประเมินก่อให้เกิดประโยชน์ที่สำคัญหลายลักษณะ มีนักวิชาการกล่าวถึงความสำคัญของการประเมินโครงการไว้หลายประการ ดังนี้

สุภาพ ธีรทวีวัฒน์ (2554) กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินโครงการ ดังนี้

1) ทำให้เกิดระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ เพราะผลย้อนกลับจะช่วยให้เกิดแผนที่มีคุณภาพยิ่งขึ้น

2) ทำให้ได้งานหรือโครงการที่เหมาะสม มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและเกิดผลตามเป้าหมาย

3) กระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติมีความกระตือรือร้น มีความเอาใจใส่ และระมัดระวังในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ

4) ทำให้ทราบความสำเร็จ ปัญหาหรืออุปสรรค เพื่อจะได้ส่งเสริม แก้ไข ปรับปรุงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายหรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

อนันต์ นามทรงต้น (2557) กล่าวว่า การประเมินมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางแผนและบริหารโครงการดังนั้นวัตถุประสงค์สำคัญของการประเมินโครงการก็คือ จะช่วยให้ผู้รับผิดชอบโครงการมีข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาตรฐานของโครงการ มีข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งทั้งในด้านความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการ มีข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ ช่วยให้ผู้รับผิดชอบโครงการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการหรืออนาคตของโครงการได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมและมีโอกาสค้นพบแนวทางในการพัฒนาสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นแรงจูงใจ กระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติหน้าที่ไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิผล

สำราญ มีแจ้ง (2558) กล่าวว่า ความสำคัญของโครงการไว้ ดังนี้

1. ช่วยให้แผนมีความชัดเจน
2. ช่วยให้การปฏิบัติตามแผนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ช่วยให้แผนมีความเป็นไปได้สูง
4. ช่วยให้ทราบทรัพยากรดำเนินงานในแผน
5. การควบคุมแผนงานทำได้ง่ายและไม่ซับซ้อน

จากความสำคัญของการประเมินโครงการ สรุปได้ว่า การประเมินโครงการมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้เกิดระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ และเกิดผลตามเป้าหมายทำให้ทราบว่าโครงการที่จะดำเนินการนั้นมีความต้องการจำเป็นในเรื่องใดมากน้อยเพียงใด มีความเป็นไปได้หรือเหมาะสมหรือไม่ มีปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานอย่างไร ควรปรับปรุง พัฒนา หรือยุติโครงการ

1.3 ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการเป็นกิจกรรมที่สำคัญในวงจรการวางแผนและบริหารงานโครงการ เพราะการประเมินมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวางแผน และบริหารโครงการ ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2551) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการมีความสำคัญเพื่อนำผลการประเมินมาใช้เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ช่วยตัดสินใจให้มีแผนและโครงการต่อไป หรือจะยุติการประเมินผลความสำเร็จโครงการจะทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งทราบถึงผลผลิตและผลกระทบของโครงการด้วยข้อมูลดังกล่าวจะเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารที่จะตัดสินใจในเรื่องโครงการดังกล่าวว่าควรจะมีการดำเนินการต่อไปหรือควรยุติกล่าวคือถ้าหากเห็นว่ามีคุณค่า ก็ควรที่จะดำเนินการต่อไปแต่ถ้าพิจารณาแล้วว่าไม่คุ้มค่าต่อการดำเนินการก็ควรที่จะยุติการดำเนินโครงการ

2. ช่วยปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานและแนวทางให้ก้าวหน้าการประเมินผลโครงการจะมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหาร และทีมงานโครงการข้อมูลที่ได้รับจะนำมาใช้ในการปรับปรุงการปฏิบัติงานอันจะทำให้ได้ทราบปัญหาเกี่ยวกับกฎระเบียบวิธีการปฏิบัติและแนวทางการดำเนินการต่าง ๆ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างราบรื่นจึงจำเป็นต้องมีการปรับแต่ง (Adjust) หรือพัฒนา (Develop) แนวทางการดำเนินโครงการ

3. ช่วยตัดสินใจในการเพิ่มหรือตัดออกหรือการปรับกลยุทธ์และเทคนิคของโครงการในกรณีที่โครงการเกิดปัญหาขัดข้องอาจจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงกลยุทธ์ เช่น การใช้เทคนิคหรือกลยุทธ์ใหม่ ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ เป็นต้น ซึ่งการจะเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ดังกล่าวได้ต้องอาศัยข้อมูลจากการประเมินผลโครงการ

4. ช่วยในการพิจารณาขยายแผนหรือโครงการไปยังหน่วยงานอื่น ๆ ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลโครงการจะช่วยเป็นฐานเบื้องต้นหรือบทเรียนในการนำไปใช้ในการดำเนินโครงการอื่น ๆ ซึ่งความรู้จากการดำเนินโครงการหนึ่งควรจะมีการถ่ายทอด หรือแลกเปลี่ยนไปอีกโครงการหนึ่ง ดังนั้น ในองค์การควรจะมีการดำเนินการจัดการความรู้เพื่อช่วยในการประหยัดค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการในเรื่องต่าง ๆ

5. ช่วยจัดสรรทรัพยากรระหว่างโครงการที่เลือกแล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด กล่าวคือในองค์การจะมีข้อจำกัดในเรื่องทรัพยากรไม่สามารถจัดสรรให้ได้ทุกโครงการที่มี การเสนอของบประมาณ จึงต้องมีการเลือกหรือคัดสรรโครงการที่มีประโยชน์ต่อสาธารณะมากกว่าและจัดสรรทรัพยากรให้กับโครงการดังกล่าว การประเมินผลโครงการก็จะช่วยในการตอบคำถามเรื่องการจัดสรรทรัพยากรได้เช่นเดียวกัน

6. ช่วยในการตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธเทคนิคหรือทฤษฎีที่นำมาใช้ในการดำเนินโครงการทฤษฎีที่นำมาใช้ในการดำเนินโครงการทฤษฎีหรือเทคนิคต่างๆ ที่มีการนำเสนอจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งก็คือการนำไปใช้หรือสามารถที่จะอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้ทฤษฎี

หรือเทคนิคที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้ก็ย่อมเหมือน “ขยะ” ที่ไม่เป็นประโยชน์ แต่อย่างไร การประเมินผลโครงการจะช่วยทำให้ทราบว่าทฤษฎี หรือเทคนิคใดมีประโยชน์ หรือไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้

รัตนะ บัวสนธ์ (2554) กล่าวว่า บทบาทและประโยชน์ของการประเมินโครงการในด้านวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ไว้ 6 ประการ คือ

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้ ซึ่งได้แก่ การประเมินว่าโครงการที่จัดทำขึ้นนั้นมีความจำเป็นมากน้อยหรือมีความสมเหตุสมผลหรือไม่มีความเป็นไปได้หรือคุ้มค่ากับเงินทุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพียงไร โครงการเป็นที่ต้องการสำหรับกลุ่มเป้าหมายหรือได้รับการสนับสนุนแค่ไหน รวมทั้งขนาดและขอบเขตการนำโครงการไปใช้กว้างหรือแคบเป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้ จะช่วยในการนำมาประมวลสรุปตัดสินใจสำหรับผู้บริหารหรือแหล่งทุนที่จะตัดสินใจอนุมัติการนำโครงการดังกล่าวไปดำเนินการใช้ต่อไป

2. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการโดยต่อเนื่องต่อไปหรือการขยายโครงการและการรับรองโครงการ ซึ่งได้แก่ การประเมินภายหลังจากโครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว (ตามระยะเวลาที่กำหนด) เป็นการประเมินเพื่อจะรู้ว่าโครงการดังกล่าว ยังมีความจำเป็นต้องจัดให้มีอยู่อีกหรือไม่ผลที่ได้จากการดำเนินโครงการได้รับผลตอบแทนคุ้มค่ากับทุนที่สูญเสียไปมากน้อยเพียงใดและโครงการที่ดำเนินการไปนั้นก่อให้เกิดผลข้างเคียง (Side Effects) ทั้งทางบวกและทางลบหรือไม่

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินเมื่อโครงการได้มีการนำไปดำเนินการใช้ระยะหนึ่งหรือเป็นการประเมินในช่วงการดำเนินโครงการ ทั้งนี้โดยทำการประเมินเพื่อที่จะปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ของโครงการ อันได้แก่

3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อที่จะรู้ว่าวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้นั้น เมื่อมีการดำเนินโครงการไปชั่วขณะหนึ่งมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่หรือได้รับการยอมรับสนับสนุนร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

3.2 เนื้อหาของโครงการเป็นการพิจารณาว่าเนื้อหาสาระหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในโครงการมีความครอบคลุมเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ลำดับขั้นตอนของกิจกรรมเป็นไปตามลำดับที่จะเอื้อต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการเพียงไร นอกจากนั้นก็ยังพิจารณาอีกว่าเนื้อหาสาระของโครงการดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภูมิหลังหรือพื้นเพเดิมของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการจากโครงการมากน้อยเพียงใด

3.3 วิธีดำเนินโครงการโดยพิจารณาว่าโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นมีกลุ่มเป้าหมายร่วมโครงการเป็นจำนวนเท่าไร ครบหรือไม่ครบตามที่กำหนดไว้ โครงการมีผู้ร่วมงาน

เพียงพอหรือไม่ เท่าไร โครงการมีการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไรกลุ่มเป้าหมายผู้ร่วมโครงการได้รับการเสริมแรง หรือการสร้างแรงจูงใจอย่างไรทำนองนี้ เป็นต้น

3.4 สภาวะแวดล้อมของโครงการ หมายถึง การพิจารณาเกี่ยวกับนโยบายทางการเมือง หรือทางการบริหารของผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการว่าให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการหรือไม่อย่างไรสัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมโครงการมีลักษณะเช่นไรขัดแย้งหรือไม่เป็นอุปสรรคต่อการที่จะดำเนินการต่อไปเพียงใด ทรัพยากรสนับสนุนอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการมีเพียงพอมากน้อยเพียงใด ตลอดกระทั่งการยอมรับหรือให้การสนับสนุน และการต่อต้านของสาธารณะที่มีต่อโครงการเป็นไปในทิศทางใดเหล่านี้ เป็นต้น

4. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการให้ความสนับสนุนโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งได้แก่การพิจารณาความสนับสนุนโครงการสาธารณชนการเมืองแหล่งเงินทุนรวมทั้งนักวิชาชีพอื่น ๆ โดยต้องรู้ว่าแหล่งดังกล่าวนี้มีแหล่งใดบ้างให้การสนับสนุนโครงการอย่างแท้จริงเมื่อมีการดำเนินโครงการในขณะนั้น

5. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขัดขวางต่อต้านโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการในข้อที่สี่ นอกจากเราจะต้องการรู้ถึงแหล่งที่ให้การสนับสนุนโครงการแล้ว ในการดำเนินโครงการใดๆ ก็ตามบางครั้งโครงการดังกล่าวนั้นก็จะได้รับการขัดขวางต่อต้านทำให้การดำเนินโครงการไม่อาจเป็นไปได้โดยสะดวกและวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้อาจไม่ได้รับการตอบสนอง ดังนั้นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อพิจารณาว่าแหล่งใดบ้างที่ขัดขวางโครงการจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดำเนินโครงการให้มีความเป็นไปได้โดยสะดวกต่อไป

6. เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการพื้นฐานต่างๆ ซึ่งหมายถึงการได้รับความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานอื่นที่นอกเหนือจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการที่ทำการประเมินแต่ทว่ามีผลต่อโครงการ ได้แก่ พื้นฐานด้านการศึกษา ด้านจิตวิทยา ด้านสังคมวิทยาและด้านเศรษฐกิจเป็นต้น

เจริญวิชญ์ สมพงษ์ธรรม (2555) กล่าวว่า ประโยชน์ของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

1. เพื่อช่วยในการตัดสินก่อนจะเริ่มจัดทำโครงการ อันได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อค้นหาความต้องการเกี่ยวกับโครงการทดสอบเดียวกับแนวความคิดด้านเทคนิคและแหล่งทุนและความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการซึ่งตรงกับการประเมินที่เรียกว่า “การศึกษาความเป็นไปได้”

2. เพื่อช่วยสำหรับการตัดสินใจว่าควรตรวจขยายดำเนินการต่อหรือรับรองยุติโครงการ ได้แก่ การประเมินแบบการประเมินผลลัพธ์รวม

3. เพื่อช่วยในการตัดสินเกี่ยวกับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงโครงการ ในแง่มุมใดหรือจุดหนึ่งจุดใดช่วงระยะเวลาที่โครงการกำลังดำเนินอยู่ในส่วนที่เกี่ยวโยงกับวัตถุประสงค์

บุคลากรหรือระบบการให้บริการหรือตรวจสอบเนื้อหาของโครงการนั้นๆ ซึ่งได้แก่ การประเมินแบบแผนรวมทั้งหมด

4. เพื่อเป็นประจักษ์พยานและเป็นเครื่องมือในการหาการสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการทางด้านสาธารณชน การเมือง การเงินและด้านวิชาชีพ

5. ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจและความรู้พื้นฐานในระบบการพัฒนาสังคมในด้านวิทยาการสังคมวิทยาจิตวิทยาและอื่นๆ นอกเหนือไปจากการให้ความรู้ข้อเท็จจริง

6. เพื่อขจัดข้อผิดพลาดทั้งหลายโดยเฉพาะในเรื่องของเวลาและค่าใช้จ่ายก่อนที่จะดำเนินโครงการทำให้การวางแผนและการปฏิบัติมีโอกาสสอดคล้องกันได้ง่าย

7. ในระหว่างปฏิบัติงานถ้าเกิดข้อผิดพลาดไม่สอดคล้องกันระหว่างแผนกับการปฏิบัติงาน ยังสามารถปรับปรุงแผนหรือปรับปรุงการปฏิบัติให้สอดคล้องกันได้โดยไม่ต้องเริ่มใหม่

8. เมื่อประเมินผลหลังจากทำโครงการยังได้ทราบความสำเร็จของการปฏิบัติงาน ผลกระทบของโครงการอื่น ข้อบกพร่องของโครงการ เพื่อที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขโครงการในลักษณะเดียวกันเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำ

9. เพื่อประโยชน์แก่การวางแผนในโครงการต่อเนื่อง

10. เหมาะสมสำหรับโครงการที่มีการลงทุนมาก โครงการที่มีความเสี่ยงสูง โครงการที่อันตรายสูง โครงการเหล่านี้ควรจะมีการวางแผนและปฏิบัติเพียงครั้งเดียวไม่ใช่รอการประเมินผลครั้งสุดท้ายเพราะอาจก่อให้เกิดความเสียหาย

11. สามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

อนันต์ นามทองต้น (2557) กล่าวว่า ประโยชน์ของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

1. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. ช่วยให้ได้ข้อมูลและสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการ และตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ

3. ช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการ เพื่อไปใช้ในการตัดสินใจ วินิจฉัยในการดำเนินงานและพัฒนาโครงการ

4. ช่วยให้ได้ข้อมูลในการให้คำปรึกษา กำกับ ติดตามการปฏิบัติงานโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร คุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่

5. ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานโครงการได้รับทราบผลการดำเนินงานจุดเด่นจุดด้อยและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการโครงการร่วมกันให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6. ช่วยให้เกิดการรับรู้และมีความเข้าใจในกระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ และผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อโครงการเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการประเมินโครงการ คือ ทำให้ทราบถึงความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคที่พบระหว่างดำเนินโครงการ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นหรือช่วยประกอบตัดสินใจว่าสมควรดำเนินโครงการต่อไปหรือยุติโครงการ นอกจากนี้ การประเมินโครงการยังช่วยสร้างแรงจูงใจในการดำเนินงานให้แก่ผู้ปฏิบัติโครงการได้ตื่นตัวในการปฏิบัติโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ประเภทของการประเมินโครงการ

รัตนะ บัวสนธ์ (2554) กล่าวว่า การประเมินโครงการที่เป็นแนวใหม่ที่เด่น ๆ ได้แก่

1. การประเมินแบบตอบสนอง (Responsive Evaluation)
2. การประเมินแบบผสมผสาน (Mixed-approach of Evaluation)
3. การประเมินแบบอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการประเมินแบบมีส่วนร่วม (Stakeholders Base and Participatory Evaluation)
4. การประเมินแบบเสริมพลังอำนาจ (Empowerment Evaluation)
5. การประเมินแบบสร้างสรรค์ (Constructivist Evaluation)
6. การประเมินอภิมาน (Meta Evaluation)

อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ (2556) กล่าวว่า การจำแนกการประเมินโครงการออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ (Preliminary Evaluation) เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ก่อนที่เริ่มดำเนินโครงการใด ๆ โดยอาจทำการศึกษาถึงประสิทธิภาพของปัจจัยป้อนความเหมาะสมของกระบวนการที่คาดว่าจะนำมาใช้ในการบริหารจัดการโครงการปัญหาอุปสรรคความเสี่ยงของโครงการ ตลอดจนผลลัพธ์หรือประสิทธิผลที่คาดว่าจะได้รับ ในขณะเดียวกันก็อาจจะศึกษาผลกระทบที่คาดว่าน่าจะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่นการประเมินผลกระทบด้านสังคม (Social Impact Assessment : SIA) การประเมินผลกระทบด้านนิเวศ (Ecological Impact Assessment : EIA) การประเมินผลกระทบด้านการเมือง (Political Impact Assessment : PIA) การประเมินผลกระทบด้านเทคโนโลยี (Technological Impact Assessment : TIA) การประเมินผลกระทบด้านประชากร (Population Impact Assessment : PIA) การประเมินผลกระทบด้านนโยบาย (Policy Impact Assessment : POIA) และการประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Impact Assessment) การประเมินโครงการก่อนดำเนินการนี้มีประโยชน์สำหรับนักลงทุนเพื่อศึกษาดูว่าก่อนลงมือโครงการใด ๆ นั้นจะเกิดความคุ้มค่าแก่การลงทุน (Cost Effectiveness) หรือจะเกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อมทั้งด้านสังคมเศรษฐกิจ การเมือง ประชากรเทคโนโลยีและระดับนโยบายหรือไม่ หากได้ทำการศึกษารอบคอบแล้วอาจจะได้ผลคาดการณ์ล่วงหน้าว่าจะได้เกิดประโยชน์หรือโทษอย่างไร ปัญหาอุปสรรคเป็นอย่างไร เพื่อผู้เป็นเจ้าของโครงการจะได้ตัดสินล่วงหน้าว่าจะเลิกล้มโครงการหรือปรับปรุงองค์ประกอบและกระบวนการบริหารจัดการโครงการเพียงใดเพื่อให้เกิดผลดี

2. การประเมินผลระหว่างดำเนินโครงการอาจจะจำแนกเป็นในห้วงเวลาเริ่มต้นโครงการ (Inception Study) และระหว่างดำเนินโครงการที่ผ่านพ้นช่วงแรกไปแล้ว (Formative Evaluation) ผลที่ได้จากการประเมินดังกล่าวนี้จะช่วยปรับปรุงทั้งปัจจัยป้อนกระบวนการบริหารจัดการ และแม้แต่วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการให้เป็นไปตามความเหมาะสมให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมีชื่อเรียกการประเมินแบบนี้อีกเช่นการประเมินความก้าวหน้า (Progress Evaluation) และการประเมินการดำเนินการ (Implementation Evaluation) เป็นต้น ในการดำเนินโครงการ ด้านการท่องเที่ยวและการศึกษาอาจใช้วิธีการประเมินระหว่างดำเนินโครงการเพื่อทบทวนแผนและปรับแผนของโครงการ ปรับตารางการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งการประชาสัมพันธ์ การตลาด การส่งเสริมการขายและปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อลดความเสี่ยงของโครงการเป็นต้น

3. การประเมินผลรวมสรุป (Summative Evaluation) มักใช้หลังสิ้นสุดโครงการใหม่ ๆ เพื่อค้นหาประสิทธิผลของการดำเนินโครงการว่าบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไรหรือทบทวนกระบวนการบริหารจัดการว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวประการใด การประเมินผลประเภทรวมสรุปนี้อาจมองในมิติของโครงการระยะยาวออกเป็นช่วงโครงการ (Phase) ซึ่งการประเมินลักษณะนี้ก็มองได้เป็น 2 ประเภท คือ เป็นทั้งการประเมินรวมสรุปของแต่ละช่วงโครงการ (Summative Evaluation of Each Phase) หรืออาจจะมองการประเมินของแต่ละช่วงโครงการเป็นการประเมินระหว่างดำเนินการ (Formative) ของโครงการระยะยาวทั้งหมดก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้อ่านหรือเจ้าของโครงการ

4. การประเมินผลกระทบของโครงการเป็นการตรวจสอบผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานในแต่ละโครงการและภาพรวมของผลกระทบทั้งหลายๆ ชนิดเช่นผลกระทบด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมเทคโนโลยี ประชากรและด้านนโยบาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการประเมินผลกระทบนั้นว่าต้องการเน้นด้านใดเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามผู้รับผิดชอบโครงการจำเป็นต้องศึกษาดูว่าในเชิงนิติศาสตร์แล้วจะต้องมีการประเมินผลกระทบ ด้านใดบ้าง

พิษณุ ฟองศรี (2554) กล่าวว่า ในการประเมินโครงการทางการศึกษา เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้น ควรเน้นไปที่การผสมผสานระหว่างการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) และการประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) ของโครงการ ซึ่งจะสอดคล้องกับลักษณะงานมากที่สุด ดังนั้นจึงสรุปสาระสำคัญเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง ดังนี้

1. ประเมินขณะโครงการที่ดำเนินการอยู่เป็นช่วงเริ่มต้นของโครงการที่เป็นโครงการต่อเนื่อง โครงการประจำแต่ละปีงบประมาณ ตามเวลาแต่ละรุ่นหรือเป็นโครงการที่เริ่มต้นใหม่ ในครั้งแรกเพื่อดูความพร้อมความก้าวหน้าที่จะดำเนินการต่อไปโดยตั้งวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

2. ประเมินกระบวนการเน้นหาสารสนเทศการดำเนินโครงการ เพื่อเป็นการตรวจสอบกิจกรรมรวมทั้งการบริหารจัดการภายในโครงการทั้งกิจกรรมหลัก กิจกรรมย่อยในลักษณะที่เป็น

ประเด็นหรือตัวแปรที่มุ่งศึกษาว่าเป็นไปตามแผนหรือไม่ เช่น ระยะเวลา งบประมาณ เป้าหมาย ปัญหาอุปสรรคเพื่อนำข้อมูลสารสนเทศมาปรับปรุงพัฒนางานเป็นระยะหรือเป็นช่วง ๆ

3. ประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของผลการดำเนินงานโครงการในลักษณะการตรวจสอบแนวโน้มของกิจกรรมและโครงการ โดยภาพรวมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อปรับทิศทางการดำเนินงานให้บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และการประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) ในขั้นตอนสุดท้ายจะมุ่งไปที่การหาสารสนเทศที่เป็นข้อสรุปอย่างชัดเจน โดยเน้นไปที่ผลผลิตกับผลลัพธ์ ผลกระทบตามองค์ประกอบของโครงการ โดยใช้ตัวชี้วัด เกณฑ์และค่าน้ำหนักเพื่อไปตัดสินผลโครงการหรืออนาคตของโครงการนั้น

อนันต์ นามทรงต้น (2557) กล่าวว่า การแบ่งประเภทของการประเมินโครงการนักวิชาการด้านการประเมิน ได้แบ่งไว้หลายลักษณะตามความเหมาะสมของแต่ละโครงการ เมื่อพิจารณาประเภทของการประเมินมีผู้แบ่งไว้อย่างหลากหลายในเชิงทฤษฎี เห็นว่า ในการประเมินโครงการทางการศึกษานั้นควรพิจารณาใช้แนวทางการแบ่งตามวัตถุประสงค์ การประเมิน 2 ประเภท คือ

1. การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินระหว่างดำเนินงาน เพื่อพิจารณาความก้าวหน้าของโครงการว่าจำเป็นต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมหรือพัฒนาส่วนใดให้เกิดความเหมาะสม มีประสิทธิภาพเพียงใดก่อนที่จะดำเนินการขั้นต่อไป เพื่อให้การดำเนินงานโครงการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์โดยภาพรวมอย่างคุ้มค่าที่สุด

2. การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานโครงการแล้ว เพื่อพิจารณาตัดสินว่ามีความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการมากน้อยเพียงใด อย่างไรและหากจะดำเนินโครงการต่อไปอีกจะเกิดผลอย่างไรมีความเสี่ยงหรือคุ้มค่าต่อการลงทุนหรือไม่เพียงใด

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของการประเมินโครงการ สามารถแบ่งได้โดยยึดจุดมุ่งหมายของการประเมิน ยึดหลักในการประเมิน และลำดับเวลาในการประเมิน และในการเลือกประเภทการประเมินมาใช้ผู้ประเมินจะต้องวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมและวัตถุประสงค์ของการประเมินเป็นหลัก

1.5 ประเภทของรูปแบบการประเมิน

ทฤษฎีการประเมินโครงการ รูปแบบทฤษฎีการประเมินมีหลายประเภทสำหรับที่จะนำเสนอต่อไปนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา มานำเสนอทั้งหมด 7 รูปแบบ

1. รูปแบบทฤษฎีการประเมินโครงการของไทเลอร์

ณรงค์ นันทวรรธนะ (2547) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินโครงการของไทเลอร์ ว่าเป็นการเปรียบเทียบผลงานที่คาดหวังกับผลงานที่เกิดขึ้นจริงและยังต้องเปรียบเทียบกันภายในระหว่างผลงานที่เกิดขึ้นจริงกับวัตถุประสงค์ของโครงการจึงกล่าวได้ว่ายุคของไทเลอร์ เป็นการประเมินโครงการ

ที่เน้นผลงานของโครงการมากกว่าข้อมูลนำเข้าของโครงการและการวัดเพื่อการประเมินขอบเขตกว้างขวางมากกว่าที่จะยึดอยู่กับมาตรฐานแต่เพียงอย่างเดียว

สุวิมล ติรกานันท์ (2548) ได้กล่าวถึง แนวคิดของไทเลอร์ว่าได้พัฒนาแบบจำลองนี้ขึ้นในปี ค.ศ. 1942 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการประเมินผลทางการศึกษาประเด็นที่ใช้ในการประเมินคือวัตถุประสงค์เป็นการตรวจสอบว่าผลการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่มุ่งเน้นที่การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่เป็นผลมาจากการเรียนการสอนในโรงเรียนมีขั้นตอนโดยมีจุดอ่อนคือ การมุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทำให้การประเมินขาดสารสนเทศ ที่เป็นประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ในปี 1986 ไทเลอร์ ได้นำเสนอกรอบ แนวคิดของการประเมินโครงการใหม่ (New Tyler 1986) โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 6 ส่วนคือ

1. การประเมินวัตถุประสงค์ (Appraising Objectives)
2. การประเมินแผนการเรียนรู้ (Evaluating the Learning Plan)
3. การประเมินเพื่อแนะแนวในการพัฒนาโครงการ (Evaluation to Guild Program Development)
4. การประเมินเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (Evaluation Program Implement)
5. การประเมินผลลัพธ์ของโครงการทางการศึกษา (Evaluating the Outcome of an Educational Program)
6. การติดตาม (Follow Up) และการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation)

จากการศึกษาถึงแนวคิดการประเมินโครงการของไทเลอร์ จึงสรุปได้ว่า เป็นรูปแบบการประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก มุ่งให้ความสนใจเปรียบเทียบผลที่ได้รับจากโครงการกับวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ ซึ่งหมายถึง การเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่ผู้เรียนสามารถกระทำได้จริงหลังการจัดการเรียนสอนกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่งได้กำหนดขึ้นไว้ก่อนที่จะจัดการเรียนการสอน

2. รูปแบบการประเมินของอัลคิน (Alkin)

(สมคิด พรมจุ้ย, 2552) ได้กล่าวถึง แนวคิดการประเมินโครงการของมาร์วิน ซี อัลคิน (Marvin1C Alkin) ได้เสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า CSE (Center for the study of Evaluation Approach) จุดเน้นของการประเมินตามแนวคิดของอัลคิน คือ การประเมินเพื่อการตัดสินใจ อัลคินได้ให้ความหมายของการประเมินว่าเป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุปให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานของโครงการจากความหมายของการประเมินตามแนวคิดของอัลคินเน้นการประเมินจะประกอบด้วยการจัดหาและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อจะนำไปใช้ในการตัดสินใจ ดังในการประเมินจำเป็นจะต้องประเมินในเรื่องต่าง ๆ 5 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินระบบ (System Assessment) เป็นการอธิบายหรือพรรณนาสภาพของระบบเพื่อเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับความคาดหวังที่จะเกิดขึ้น การประเมินระบบจะช่วยให้เราสามารถกำหนดขอบเขต และวัตถุประสงค์ที่เหมาะสม สิ่งที่จะต้องศึกษา ได้แก่ ความต้องการของประชาชน ชุมชนและสังคมที่มีต่อสภาพการณ์ปัจจุบัน สำหรับการประเมินระบบแต่ละส่วนจำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ กัน

2. การประเมินการวางแผนโครงการ (Program Planning) เป็นการประเมินก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมของโครงการ นักประเมินต้องหาข้อมูลที่แสดงความคาดหวังที่จะบรรลุเป้าหมายพร้อมการประเมินผลที่จะได้รับจากการใช้วิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วยเพื่อให้สามารถเห็นข้อเปรียบเทียบในการหาทางเลือกที่เหมาะสมโดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของปัญหา โดยทั่วไปจะใช้การประเมินจากเกณฑ์ภายนอกและจากเกณฑ์ภายใน

3. การประเมินการนำไปใช้เพื่อการดำเนินโครงการ (Program Implementation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบดูว่าการดำเนินโครงการเน้นเป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่วางแผนไว้ หรือคาดหวังไว้เพียงไร

4. การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ (Program Improvement) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อมูลที่นำมาใช้ในการดำเนินโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และมีผลที่ไม่คาดคิดมาก่อนเกิดขึ้นบ้างหรือไม่ ดังนั้น นักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวในทุก ๆ ด้านของโครงการ ตลอดจนผลกระทบของโครงการที่มีต่อโครงการอื่นเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการต่อไป

5. การประเมินเพื่อการยอมรับโครงการ (Program Certification) ขั้นตอนที่นักประเมินต้องหาข้อมูลข่าวสารรายงานต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อใช้ข้อมูลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของโครงการและศักยภาพในการสรุปอ้างอิงไปสู่สถานการณ์อื่น ๆ หรือนำไปใช้กับโครงการในสถานการณ์อื่น ๆ ได้กว้างขวางเพียงใดในขั้นนี้ข้อมูลที่ได้จากนักประเมินจะทำให้ ผู้บริหารได้ตัดสินใจว่าควรจะดำเนินการกับโครงการในลักษณะใดอาจจะแยกปรับปรุงใหม่หรืออาจจะขยายโครงการต่อไปอีก เป็นต้น

จากรูปแบบการประเมินโครงการของอัลคินที่ได้กล่าวมา (สมคิด พรมจุ้ย, 2552) สรุปได้ดังภาพ

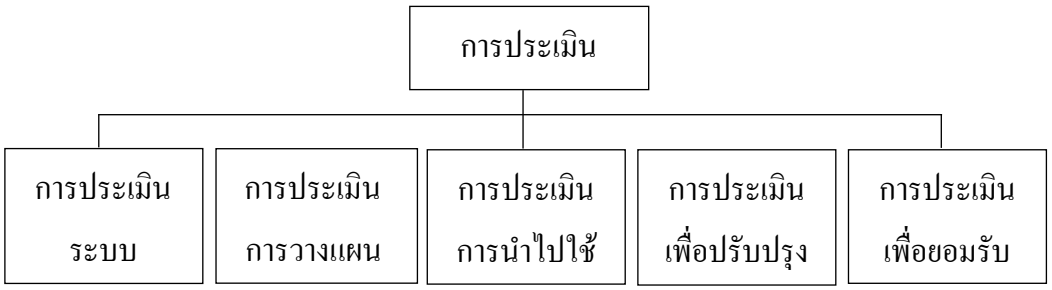

ภาพประกอบ 3 รูปแบบการประเมินโครงการของอัลคิน

ที่มา : (สมคิด พรมจุ้ย, 2552)

จากการศึกษาถึงแนวคิดการประเมินโครงการของอัลคิน จึงสรุปได้ว่า การประเมินเป็นกระบวนการของการคัดเลือกข้อมูลการจัดระบบสารสนเทศทีมีประโยชน์เพื่อนำเสนอต่อผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจหรือเพื่อเลือกแนวทางในการหาโครงการ นับเป็นการประเมินที่มีระบบ คือ มีการประเมินการวางแผนโครงการเพื่อช่วยให้ได้วิธีการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการมีการประเมินดำเนินโครงการเพื่อหาทางปรับปรุงจากการตรวจสอบและสุดท้ายคือการประเมินเพื่อรับรองโครงการเพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อ

3. รูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus)

สมคิด พรมจุ้ย (2552) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินโครงการของ โพรวัส (Provus) ได้ให้ความหมาย ของการประเมินว่าเป็นการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติการกับมาตรฐานหรือ เป็นการค้นหาความไม่สอดคล้องระหว่างความคาดหวังกับผลการปฏิบัติการของแผนงานเขาอธิบายว่ามีความไม่สอดคล้องกัน 5 ชนิด ที่สามารถศึกษาได้จากการใช้แผนงาน คือ ความไม่สอดคล้องที่สัมพันธ์กับขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การออกแบบโครงการ คือ การกำหนดปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินงาน กำหนด กระบวนการดำเนินงาน และกำหนดผลที่คาดหวังซึ่งจะได้รับจากการดำเนินงาน

ขั้นที่ 2 การเตรียมพร้อมเป็นการนำปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินงานเข้าสู่กระบวนการ

ขั้นที่ 3 กระบวนการที่ใช้เพื่อการดำเนินงาน

ขั้นที่ 4 ผลผลิต

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์เกี่ยวกับการลงทุนตามรูปแบบนี้ การประเมินต้องทำโดยผู้ประเมินคณะหนึ่งที่ได้วางมาตรฐานตามความคาดหวังของโครงการเอาไว้ ต่อจากนั้นการประเมินทุกอย่างต้องดำเนินไปโดยการหาข้อมูลใหม่ และทำการตัดสินใจโดยใช้มาตรฐานที่วางไว้เป็นเกณฑ์

เป็นรูปแบบที่ช่วยให้หาข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ในทุกขั้นตอนของการประเมินดังกล่าวข้างต้น และตลอดโครงการอย่างต่อเนื่อง

จากขั้นตอนการประเมินความไม่สอดคล้องของโพรวัส ที่ได้กล่าวมา (สมคิด พรมจุ้ย, 2552) สรุปได้ดังภาพประกอบ 4

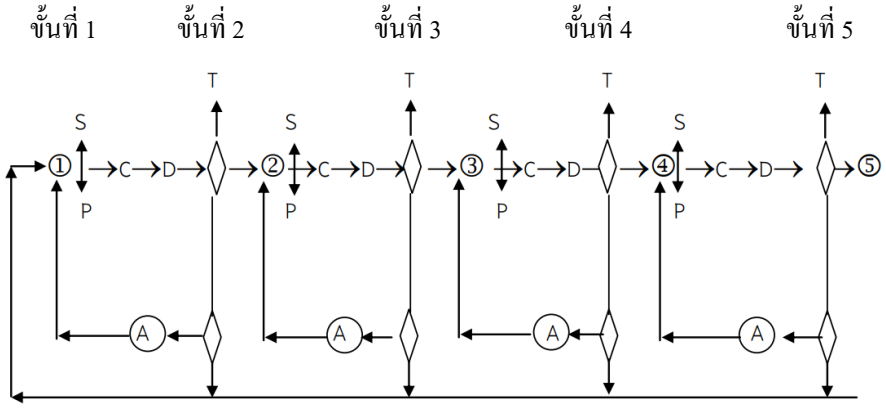

ภาพประกอบ 4 รูปแบบการประเมินความไม่สอดคล้องของโพรวัส

ที่มา : สมคิด พรมจุ้ย (2552)

S หมายถึง มาตรฐาน (Standard)

T หมายถึง ยกเลิก (Terminate)

P หมายถึง การดำเนินการ (Program performance)

A หมายถึง การเปลี่ยนแปลง

C หมายถึง เปรียบเทียบ (Compar) (Alteration) เกี่ยวกับ T หรือ S

D หมายถึง ความไม่สอดคล้อง (Discrepancy Information)

การประเมินในแต่ละขั้นตอน ถ้าหากพบข้อบกพร่องแก้ไขปรับปรุงในขั้นตอนนั้น ๆ ด้วยวิธีการแก้ปัญหา (Problem.Solving) ซึ่งประกอบด้วยการถามตนเองเพื่อให้ได้คำตอบว่า ทำไมจึงเกิดข้อบกพร่องนั้น ๆ มีอะไรเป็นสาเหตุ และมีวิธีการใดที่สามารถแก้ไขข้อบกพร่องที่มาจากสาเหตุนั้น

จากขั้นตอนการแก้ปัญหาของโพรวัส ที่ได้กล่าวมา (สมคิด พรมจุ้ย, 2552) สรุปได้ดังภาพประกอบ 5

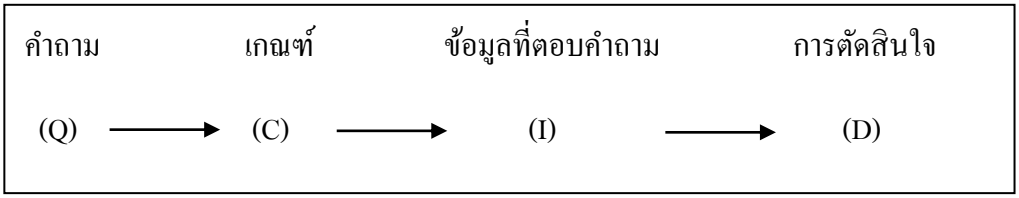

ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนการแก้ปัญหา (Problem Solving) ของโพรวัส

ที่มา : (สมคิด พรมจุ้ย, 2552)

เมื่อผู้ประเมินทำการประเมินถึงขั้นที่ 5 แล้ว ถ้าจะดำเนินงานหรือเริ่มวงจรใหม่ ก็ต้องทำการออกแบบใหม่ โดยปรับปรุงให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์การลงทุน ซึ่งต้องอยู่บนรากฐานของปัจจัยเบื้องต้นใหม่

4. รูปแบบการประเมินของสคริฟเวน (Shriven)

สมคิด พรมจุ้ย (2552) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินโครงการของ สคริฟเว่น (Shriven) ได้ให้ความหมายของการประเมินคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติการตามระดับของเป้าหมายที่กำหนด นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหน้าที่การประเมินว่า มี 2 ระดับ คือ

1. ระดับวิธีการเน้นจุดมุ่งหมายของการประเมินเพื่อการตัดสินคุณค่า

2. ระดับการนำไปใช้เน้นเรื่องบทบาทของการประเมินเพื่อการนำข้อมูลมาใช้อย่างเหมาะสม

(สคริฟเวน) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมินมี 2 ประการ คือ

1. การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น เพราะการประเมินจะช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนา

2. การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการ ตลอดจนค้นหาสิ่งที่ดีของโครงการเพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นที่คล้ายคลึงกันต่อไป

สคริฟเว่น ได้เสนอแนะว่าในเรื่องการประเมินเพื่อการปรับปรุง หรือดูความก้าวหน้าของโครงการ โดยทำการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) ควรที่จะใช้นักวิจัยมืออาชีพในการดำเนินการประเมินนั้น ควรจะได้แยกหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลต่าง ๆ ให้ชัดเจน รวมทั้งควรจะได้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างนักประเมินกับผู้ดำเนินงานในโครงการด้วยวิธีการประเมิน ในการประเมินมีวิธีการที่สามารถนำมาใช้ได้ 2 วิธี คือ

1. การประเมินก่อนมีการปฏิบัติงาน หรือการประเมินคุณค่าภายใน (Intrinsic Evaluation) คือ การประเมินคุณค่าของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเนื้อหาจุดมุ่งหมาย กระบวนวิธีการ ให้ได้คะแนนและเจตคติของครู เป็นการประเมินก่อนที่จะได้มีการปฏิบัติงาน

2. การประเมินเมื่อมีการปฏิบัติงานแล้วหรือการประเมินคุณค่าการปฏิบัติงาน (Pay - off Evaluation) เป็นการตัดสินคุณค่าจากผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือกับนักเรียน เช่น การประเมินมีความแตกต่างระหว่างคะแนนการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน หรือคะแนนที่ได้จากกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

สคริฟเว่น มีความคิดเห็นที่แตกต่างจากครอนบาค ในเรื่องของการใช้กลุ่มเปรียบเทียบมาใช้ในการประเมิน ซึ่งสคริฟเว่น เป็นบุคคลที่เห็นว่าการใช้กลุ่มเปรียบเทียบ มีข้อดีมากกว่าการไม่ใช้

กลุ่มเปรียบเทียบ การใช้กลุ่มเปรียบเทียบจะเป็นการประหยัดกว่า ไม่ต้องทำการศึกษาในระยะยาว และใช้กลุ่มตัวอย่างมากไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายมาก นอกจากนี้แล้วสคริฟเว่นยังเชื่อว่าการศึกษากลุ่มย่อย (Micro - studies) ด้วยวิธีการเปรียบเทียบจะเป็นประโยชน์มากกว่าการศึกษาประชากรทั้งหมด (Cross Studies) เพราะทำได้ง่ายและบ่อยครั้งกว่า

สคริฟเว่น เป็นนักประเมินที่ให้ความสำคัญของการประเมินค่าใช้จ่ายกับผลที่ได้ เขาเชื่อว่าการประเมินจะขาดความสมบูรณ์ ถ้านักประเมินไม่ได้พิจารณาในด้านคุณค่าที่ได้รับโดยการเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของโครงการ สิ่งที่ต้องพิจารณามี 3 ประการ คือ

1. ความเป็นประโยชน์ นักประเมินควรจะต้องพิจารณาดูว่าสิ่งที่ได้ลงทุนไปนั้นมีประโยชน์มากน้อยเพียงใด คุ้มค่ากับค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ไปหรือไม่

2. ขวัญหรือกำลังใจ หรือคุณธรรมเป็นสิ่งสำคัญมากในการดำเนินงานโครงการ ควรพิจารณาด้วยว่า ผลของโครงการจะทำให้ขวัญหรือกำลังใจ หรือคุณธรรมของผู้ร่วมโครงการเป็นอย่างไร

3. ค่าใช้จ่ายเป็นเรื่องที่สำคัญมากแต่นักประเมินไม่ค่อยให้ความสนใจ เนื่องจากมีความยุ่งยากในการประเมิน

การประเมินไม่ผูกพันกับจุดมุ่งหมาย (Goal - free Evaluation)

การประเมินโดยทั่วไปนักประเมินจะยึดจุดหมายของโครงการเป็นหลักดูความสอดคล้อง ผลการปฏิบัติงานกับจุดมุ่งหมายของโครงการ แต่สคริฟเวนมีความเห็นว่า นักประเมินไม่ควรจะให้ความสนใจเฉพาะจุดมุ่งหมายของโครงการที่ตั้งไว้เพียงอย่างเดียว แต่ควรจะให้ความสนใจกับผลที่เกิดขึ้นจากโครงการ ซึ่งนอกเหนือจากจุดมุ่งหมายของโครงการ ไม่ว่าผลอันนี้จะสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ หรือผลบางอย่างอาจมีความสำคัญมากก็ได้

ตัวอย่างการนำแนวคิดของสคริฟเว่นมาประยุกต์ใช้ในการประเมินผลการเรียนการสอน อาจดำเนินการได้ ดังนี้

1. ศึกษาจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการเรียนการสอน
2. พิจารณาความสำคัญของจุดมุ่งหมายที่จะประเมิน
3. กำหนดเกณฑ์ในการประเมินจุดมุ่งหมายแต่ละข้อ
4. สร้างแบบทดสอบให้ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการจะประเมิน
5. ตรวจสอบจุดมุ่งหมาย เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเรียนการสอน
6. ปรับปรุงแผนทดสอบที่จะใช้เก็บข้อมูล เพื่อให้มีความเที่ยงสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ควรตรวจสอบดูความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมาย เนื้อหาของการเรียนการสอน และเนื้อหาของแบบทดสอบ
7. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมด้วยวิธีการสุ่ม และทำการทดสอบ นักเรียนกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

8. นำผลการทดสอบระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมมาเปรียบเทียบกัน และพยายามศึกษาข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไข และนำกลับไปใช้ในครั้งต่อไป

ทั้งหมดที่กล่าวมา เป็นการประเมินความก้าวหน้าของกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับการประเมินผล รวมสรุปนั้น อาจให้นักประเมินภายนอกเป็นผู้ประเมิน โดยพิจารณาว่า จุดประสงค์ที่ตั้งไว้นั้น ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

5. รูปแบบการประเมินของสเตค (Stake)

สมคิด พรมจุ้ย (2552) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินโครงการของโรเบอร์ต อีสเตค (Robert E. Stake) ได้เสนอโครงสร้างของรูปแบบการประเมินเคาน์ทิแนนซ์ (Countenance Model) ซึ่งตามโครงสร้างของรูปแบบนี้ได้จำแนกข้อมูลการประเมินออกเป็น 2 ส่วนคือ เมตริกซ์ บรรยาย (Description Matric) และเมตริกซ์การตัดสินคุณค่า (Jubgement Matric) และได้เสนอว่า ก่อนบรรยายหรือตัดสินคุณค่าของโครงการใด ๆ นักประเมินควรทำการวิเคราะห์หลักการและเหตุผล ของโครงการนั้น ๆ ด้วย การประเมินโครงการตามแนวคิดของสเตค ผู้ประเมินจะต้องรวบรวม ข้อมูลที่แท้จริงให้ได้ เนื่องจากแหล่งข้อมูลมีมากมาย และวิธีการเก็บข้อมูลมีหลายวิธี ข้อมูลที่ต้องการคือ ข้อมูลที่นำมาใช้เพื่อการอธิบาย และการตัดสินใจตามรูปแบบการประเมินนี้ ได้จำแนกสิ่งที่ต้องพิจารณาในการประเมินออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. สิ่งนำหรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedents) หมายถึง สภาพเงื่อนไขหรือปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ

2. กระบวนการหรือการปฏิบัติ (Transaction) หมายถึง กิจกรรมดำเนินตามกิจกรรมที่ปฏิบัติ พฤติกรรมระหว่างบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับอาจารย์ นักเรียนกับนักเรียน เป็นต้น

3. ผลลัพธ์หรือผลการดำเนินงาน (Outcome) หมายถึง ผลผลิตที่ได้จากโครงการในการเก็บข้อมูล ผู้ประเมินต้องบันทึกข้อมูลทั้งสามชนิดนี้ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

3.1 ความคาดหวังหรือแผนงาน (Intents) หมายถึง สิ่งที่คาดหวังจำแนกเป็นความคาดหวังเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้นการปฏิบัติ และผลการดำเนินงานโครงการ

3.2 สิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Observations) หมายถึง สภาพที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งจำแนกเป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลการดำเนินงาน

3.3 มาตรฐาน (Standards) หมายถึง แนวทางการดำเนินงานคุณลักษณะที่ควรจะมี ควรจะทำ หรือควรจะได้รับเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลการดำเนินงาน

3.4 การตัดสินใจ (Judgment) หมายถึง ผลการพิจารณาการตัดสินใจเป็นการพิจารณา

สรุปเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้นการปฏิบัติและผลการดำเนินงาน ในการประเมินผู้ประเมินต้องพิจารณาข้อมูลเพื่อการบรรยายก่อน คือ ต้องมีการศึกษาความสอดคล้องระหว่างความคาดหวัง

กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลลัพธ์ เมื่อได้ผลอย่างไรแล้วจึงเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ และมาตรฐานที่คาดว่าจะให้เกิดขึ้น แล้วตัดสินใจ

จากรูปแบบการประเมินของสเตค ที่ได้กล่าวมาข้างต้น (สมคิด พรมจุ้ย, 2552) ได้เสนอดังภาพประกอบ 5

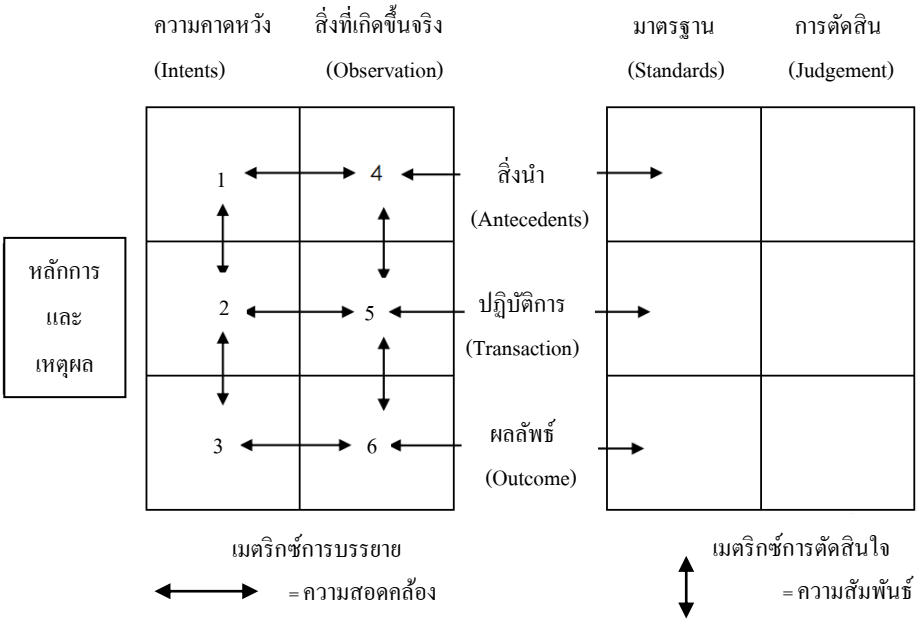

ภาพประกอบ 6 โครงสร้างรูปแบบการประเมินของสเตค

ที่มา : (สมคิด พรมจุ้ย, 2552)

สเตคเสนอวิธีการประเมินในรูปของเมตริก (Matric) สองประการ คือ เมตริกบรรยาย และเมติกตัดสินคุณค่า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ในเมตริกการบรรยาย แบ่งออกเป็น 6 ช่อง คือ

ช่องที่ 1 หมายถึง ภาวการณ์ที่คาดหวังว่าต้องมีอยู่ก่อนที่การดำเนินงานโครงการเกิดขึ้น โดยถือว่าเป็นภาวการณ์ที่เอื้ออำนวยให้เกิดผลดังที่คาดหวังไว้

ช่องที่ 2 หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานตามความคาดหวังว่าจะเป็นกระบวนการทีมีประสิทธิภาพ คือ ก่อให้เกิดผลตามที่ได้มุ่งหมายไว้

ช่องที่ 3 หมายถึง ผลผลิตที่คาดหวังว่าจะได้รับหลังจากการดำเนินงาน

ช่องที่ 4 หมายถึง ปัจจัยที่มีอยู่จริงก่อนเริ่มโครงการ

ช่องที่ 5 หมายถึง กระบวนการดำเนินงานตามที่สังเกตได้จริงจากโครงการ

ช่องที่ 6 หมายถึง ผลผลิตที่ได้จริง ๆ หลังจากโครงการจบลงแล้วตั้งแต่ช่องที่ 1 ถึง 6 ผู้ประเมินต้องพิจารณาข้อมูลใน 2 แนว คือ ในแนวตั้ง ได้แก่ ช่อง 1 - 2 - 3 และ 4 - 5 – 6 ควรมีความสัมพันธ์กันเพื่อดูว่าปัจจัยเบื้องต้นเอื้ออำนวยต่อกระบวนการหรือไม่ และในแนวนอน ได้แก่ 1 - 4 , 2 - 5 และ 3 - 6 ต้องมีความสอดคล้องสอดคล้องกัน ทั้งนี้เพื่อต้องการ ทราบว่าข้อมูล

ที่ได้จากการปฏิบัติจริง ๆ ในแต่ละส่วนตามแนวตั้งนั้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่คาดหวังไว้หรือไม่ประการใด และต้องมีการปรับปรุงในส่วนใดบ้าง

เมื่อพิจารณาทั้งในแนวตั้งและในแนวนอนแล้ว พบว่ามีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน แสดงว่า โครงการนั้นเป็นโครงการที่บรรลุผลตามที่คาดหวังเอาไว้

2. ในเมตริกการตัดสินใจ จำเป็นต้องใช้เกณฑ์มาตรฐานเพื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้จากเมตริกการอธิบาย เกณฑ์มาตรฐานนี้อาจมีอยู่ก่อนแล้ว หรือตั้งขึ้นใหม่โดยคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบโครงการก็ได้ สำหรับที่มาของการตัดสินใจควรให้ผู้ประเมินมีบทบาทด้วย คือ ต้องสรุปออกมาให้ได้ว่า โครงการการศึกษามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด หรือต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลงที่จุดใดหรือมีปัจจัยอะไรเป็นตัวเกื้อหนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อโครงการ แนวคิด ของสเตคแตกต่างไปจากแนวคิดของคนอื่น ๆ ตรงที่พบว่า ผลผลิตยังไม่ดีไม่ได้หมายความว่า การวางแผนไม่ดี หรือหลักสูตรไม่ดี แต่อาจบกพร่องที่องค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การจัดสภาพแวดล้อม ผู้สอน ผู้บริหาร ผู้เรียน หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก็ได้

6. รูปแบบการประเมินของเคริกแพทริค (Kirkpatrick)

สมคิด พรมจุ้ย (2552) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินโครงการของโดนัลด์ แอล เคริกแพทริค (Donald L. Kirkpatrick) แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน สหรัฐอเมริกา อดีตเคยเป็นประธาน ASTD (The American Society for Tranning and Development) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรมและการประเมินผลการฝึกอบรมว่า “การฝึกอบรมนั้นเป็นการช่วยเหลือบุคลากรให้สมาชิกปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการฝึกอบรมใด ๆ ควรจะจดให้มีการประเมินผล การฝึกอบรม ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้รู้ว่า การจัดโปรแกรมการฝึกอบรมมีประสิทธิผลเพียงใด การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมปกติที่เกิดขึ้นในทุกองค์กร เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นมาเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน โดยมุ่งหวังให้ผู้ผ่านการอบรมได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แนวทางการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เคริกแพทริค เห็นว่าการประเมินผลการฝึกอบรมจะทำให้ได้ความรู้อย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การฝึกอบรมนั้นได้ให้อะไร หรือเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานในลักษณะใดบ้าง

2. ควรยุติโครงการชั่วคราวก่อน หรือควรดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ

3. ควรปรับปรุงหรือพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมในส่วนใดบ้างอย่างไร

แนวทางการประเมินในการประเมินผลโครงการฝึกอบรม เคริกแพทริค เสนอว่าควรดำเนินการประเมิน ใน 4 ลักษณะ คือ

1. ประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) เป็นการตรวจสอบความรู้สึกหรือความพอใจของผู้เข้ารับการอบรม

2. ประเมินผลการเรียนรู้ (Learning Evaluation) เป็นการตรวจสอบผลการเรียนรู้โดยควรตรวจสอบให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และเจตคติ (Attitude)

3. ประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังการอบรม (Behavior Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผู้ผ่านการอบรมได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นไปตามความคาดหวังของโครงการหรือไม่

4. ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อหน่วยงาน (Results Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผลจากการอบรมได้เกิดผลดีต่อองค์กรหรือเกิดผลกระทบต่อองค์กรในลักษณะใดบ้าง คุณภาพขององค์กรดีขึ้น หรือมีคุณภาพขึ้นหรือไม่

2. รูปแบบการประเมินแบบ CIPP MODEL

รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam)

แดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม และคณะ (Daniel L. Stufflebeam, 1967) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินเรียกว่า ซิปโมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมิน ที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดมุ่งเน้นที่สำคัญคือ ใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการ เพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา วัตถุประสงค์ของการประเมิน คือ การให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีรายละเอียดที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ

คำว่า CIPP เป็นคำที่ย่อมาจาก Context, Input, Process, และ Product สตัฟเฟิลบีมได้ให้ความหมายว่า การประเมินเป็นกระบวนการของการบรรยาย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารเพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม ซึ่งในการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศที่สำคัญมุ่งประเมิน 4 ด้าน คือ การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ(Process Evaluation) และการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ประเภทของการประเมินและลักษณะการตัดสินใจตามกรอบความคิดของรูปแบบการ ประเมินซิป แสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

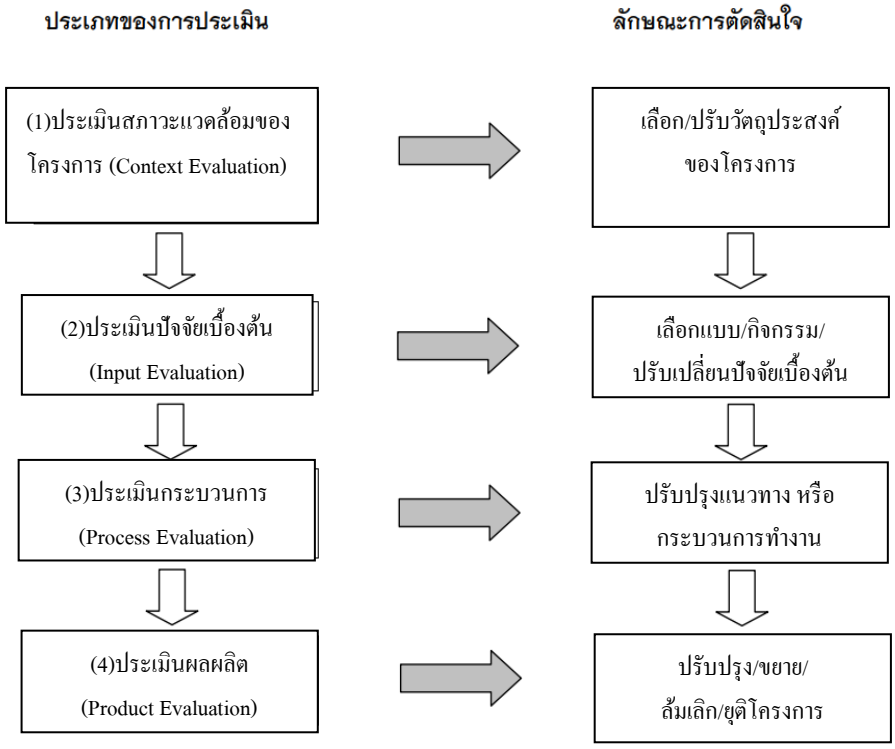

ภาพประกอบ 7 ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจในแบบจำลองซิป

ที่มา : สมคิด พรมจุ้ย (2552)

แนวทางการประเมินในด้านต่างๆ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation: C) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามต่าง ๆ เช่น

- เป็นโครงการที่สนองปัญหา หรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่
- วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน เหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายขององค์กรหรือนโยบายของหน่วยเหนือหรือไม่
- เป็นโครงการที่เป็นไปได้ในแง่ของโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ หรือไม่ ฯลฯ

2. ประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation: I) เป็นการประเมินเพื่อใช้ข้อมูลตัดสินปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้จะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ เป็นการตรวจสอบ เพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น

- ปัจจัยที่กำหนดไว้ในโครงการมีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่
- กิจกรรม/แบบ/ทางเลือกที่ได้เลือกสรรแล้วที่กำหนดไว้ในโครงการมีความเป็นไปได้ และเหมาะสมเพียงใด ฯลฯ

3. ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation: P) เป็นการประเมินระหว่างการดำเนินงานโครงการ เพื่อหาข้อดีและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ และเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานของโครงการนั้นๆ ด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น

- การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้ หรือทำไม่ได้ เพราะเหตุใด
- เกิดปัญหา อุปสรรค ไม่ราบรื่น ไม่คล่องตัวหรือไม่ อย่างไร
- มีการแก้ไขปัญหาอย่างไร ฯลฯ

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation: P) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากการรายงานผลที่ได้จากการประเมินสภาพแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้น และกระบวนการร่วมด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ ๆ เช่น

- เกิดผล/ได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่
- คุณภาพของผลลัพธ์เป็นอย่างไร

- เกิดผลกระทบอื่นใดบ้างหรือไม่ ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการประเมิน CIPP MODEL ที่นำมาใช้ในการประเมินสิ่งที่ได้รับการประเมินควรใช้ประเมินเป็นระยะ ๆ และประเมินสรุปรวมโดยใช้เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างหลากหลาย สอดคล้องกับประเด็นย่อย ๆ ที่ต้องการประเมินในแต่ละมิติ รวมทั้งใช้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สำหรับนำมาวิเคราะห์ สรุปตีความผลการประเมิน ทั้งนี้แหล่งที่มาของข้อมูลในการประเมินก็ต้องเก็บรวบรวมหรือได้มาอย่างหลากหลาย ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ทั้งที่เป็นทีมผู้ปฏิบัติงานในโครงการผู้รับผลประโยชน์จากโครงการผู้บริหารหรือผู้เป็นเจ้าของโครงการ รวมทั้งข้อมูลจากเอกสาร บันทึกต่าง ๆ ประกอบด้วยเช่นกัน ดังนั้นผู้ประเมินจึงเลือกใช้รูปแบบการประเมินแบบ CIPP MODEL ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) กับการประเมินโครงการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยของนักเรียนโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ครั้งนี้ เพื่อศึกษาผลการประเมินโครงการอันจะเกิดผลดีต่อการดำเนินการครั้งต่อ ๆ ไป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ

3.1 ประเภทของข้อมูล

จำแนกได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนก (พิชิต ฤทธิ์ จรูญ, 2562) ดังนี้

1) การจำแนกข้อมูลตามแหล่งที่มาของข้อมูลเกี่ยวข้องกับโครงการจะได้ข้อมูลเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) หมายถึง ข้อมูลต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว ซึ่งอาจอยู่ในรูปข้อมูลดิบที่ผู้อื่นได้รวบรวมไว้แล้ว หรือข้อมูลที่ผ่านกรรมวิธีทางข้อมูล หรือการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย แผนงานหรือโครงการ บันทึกการนิเทศ กำกับติดตามและการประเมินโครงการที่เกี่ยวข้องเป็นต้น และข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) หมายถึง ข้อมูลที่นักประเมินจะต้องเก็บรวบรวมขึ้นใหม่จากแหล่งข้อมูลโดยตรง เพื่อมุ่งตอบคำถามการประเมินหรือวัตถุประสงค์ของการประเมิน

2) การจำแนกข้อมูลตามลักษณะของข้อมูล จะได้ข้อมูลเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quatitative Data) หมายถึง ข้อมูลที่สามารถกำหนดค่าเป็นตัวเลขหรือเป็นปริมาณที่สะท้อนถึงคุณลักษณะของตัวแปรหรือตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัดหรือประเมิน และข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) หมายถึง ข้อมูลที่เป็นข้อความ ถ้อยคำ คำบรรยายที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตหรือจากการบันทึก ที่ไม่สามารถแสดงตัวเลขหรือปริมาณได้ เช่น ความดี ความงาม ความสวย เป็นต้น

ผู้ประเมินจึงได้ศึกษาเครื่องมือที่หลากหลายเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและครอบคลุมสิ่งที่ต้องการประเมิน ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ

ในการประเมินผลโครงการ ผู้ประเมินต้องใช้เครื่องมือที่หลากหลาย จึงจะทำให้ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือและครอบคลุม เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลแต่ละประเภท มีลักษณะที่แตกต่างกัน มีข้อดีและข้อจำกัดในการใช้ที่แตกต่างกันด้วย ผู้ใช้ต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับกับเครื่องมืออย่างแท้จริง ผู้ประเมินได้ศึกษาเกี่ยวกับการเครื่องมือประเมินผลจากนักการศึกษาและนักวิชาการดังนี้

รัตนะ บัวสนธ์ (2558) ได้กล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ ดังนี้

1. แบบสังเกต (Observation) เป็นการเฝ้าดูและใช้หูฟังสิ่งต่าง ๆ อย่างมีจุดมุ่งหมายด้วยความละเอียดถี่ถ้วน เพื่อที่จะพยายามทำความเข้าใจ รู้จักในสิ่งนั้น วิธีการสังเกต มีหลายลักษณะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ประเภทที่ 1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participle observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตหรือนักวิจัยทำการสังเกตปรากฏการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยมิได้เข้าไปอยู่ร่วมในกิจกรรมนั้น นักวิจัยเพียงแต่เฝ้าดูอยู่ภายนอก เช่น นักวิจัยทำการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของชั้นเรียนหนึ่ง ๆ โดยนักวิจัยเฝ้าดูสังเกตอยู่หลังห้องเรียน ประเภทที่ 2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participle Observation) เป็นการสังเกตที่นักวิจัยทำการสังเกตปรากฏการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยนักวิจัยเข้าไปอยู่ร่วมในปรากฏการณ์หรือกิจกรรม ดังกล่าวในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งในปรากฏการณ์นั้น การสังเกตแบบนี้บางครั้งก็เรียกว่า การสังเกตภาคสนาม (Field Observation) ตัวอย่างเช่น นักวิจัยเข้าไปอยู่ร่วมในโรงเรียนแห่งหนึ่ง ในฐานะครูช่วยสอน ซึ่งนักวิจัยต้องทำหน้าที่สอนด้วยแต่ในขณะเดียวกันก็ทำการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูคนอื่น ๆ หรือสังเกตการจับกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างครูแต่ละคนอีกด้วยในฐานะ ที่เป็นนักวิจัยนั้นเอง

2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจงเพื่อจะให้ได้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามที่ต้องการ ในการสัมภาษณ์อย่างน้อยที่สุดจะประกอบด้วยบุคคล 2 คน โดยคนหนึ่งจะเป็นผู้สัมภาษณ์ (Interview) หรือตั้งคำถามซักถามกับอีกบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ (Interviewee) จะเป็นฝ่ายตอบคำถามแสดงความคิดเห็นตอบสนองคำถามที่ได้รับการสัมภาษณ์จัดได้ว่าเป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลแทบจะทุกเรื่องทุกสาขาวิชาชีพและใช้ได้กับคนทุกระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท โดยยึดตามแนวที่ (Berg, 1995) แบ่งไว้ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบมาตรฐาน (The standardizied Interview) การสัมภาษณ์แบบนี้ตรงกับที่นักวิจัยบางคนเรียกว่า การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) หรือการสัมภาษณ์เชิง ปริมาณ มีการกำหนดประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ชัดเจน และใช้สำหรับทุกๆคนที่ทำการสัมภาษณ์ โดยให้ทุกคนได้ตอบคำถามเดียวกันเพื่อมุ่งให้เกิดความเป็นปรนัย ในการถามให้มากที่สุด มีข้อดีคือได้คำตอบเร็วและตรงประเด็นตามที่

ต้องการ แต่มีข้อจำกัดบางคำตอบหรือข้อมูลที่ได้จากผู้ถูกสัมภาษณ์อาจจะไม่ใช่ข้อมูลที่เป็นจริงเท่าใดนัก เพราะผู้สัมภาษณ์รู้ตัวและจัดเตรียมคำตอบไว้ล่วงหน้า

2. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นมาตรฐาน (The Unstandardizied Interview) การสัมภาษณ์แบบนี้ตรงกับที่นักวิจัยบางคนเรียกว่า การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Nonstructure Interview) การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ (Qualitative Interview) และการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด (Open-ended Interview) การสัมภาษณ์แบบนี้นิยมใช้มากที่สุดในการวิจัยเชิงคุณภาพ และมักใช้ควบคู่กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ไม่มีการกำหนดประเด็นไว้ล่วงหน้าจะมีก็เพียงแต่จุดมุ่งหมายหรือสิ่งที่นักวิจัยต้องการจะได้จากการสัมภาษณ์ในลักษณะกว้าง ๆ นักวิจัยจะคิดตั้งเองในขณะที่สัมภาษณ์ พูดคุย ดำเนินการไปเรื่อย ๆ และความสัมพันธ์กับผู้ถูกต้องสัมภาษณ์ต้องมีมาแล้ว มิใช่เพิ่งมีความสัมพันธ์กัน แยกได้เป็น

2.1) การสัมภาษณ์แบบปลายเปิดหรือแบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ ต้องการทราบความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ค่อนข้างยืดหยุ่นและใช้เวลานาน ผู้สัมภาษณ์จะต้องจับประเด็นสาระหลัก ๆ และตีความข้อมูลที่ได้อย่างระมัดระวัง

2.2) การสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบมีจุดเน้นโดยเฉพาะ (Focused Interview) ที่ต้องการจะได้คำตอบจากผู้ถูกสัมภาษณ์ โดยไม่ต้องการทราบรายละเอียดปลีกย่อยที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นที่ต้องการผู้สัมภาษณ์จะต้องพยายามหันเห นำเข้าสู่ ประเด็นที่สนใจต้องการทราบคำตอบ นักวิจัยต้องมีชั้นเชิง ค่อยเป็นค่อยไป มิใช่รวบรัดตัดบท ทันทีทันใด

2.3) การสัมภาษณ์แบบซักไซ้ไล่เลียง (Probe) เป็นการสัมภาษณ์เพื่อล้วงเอาความรู้สึกนึกคิดของผู้ถูกสัมภาษณ์ออกมาให้ได้มากที่สุด หรือความจริงที่ซ่อนอยู่โดยพยายามสังเกตอากัปกิริยา

2.4) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant Interview) เป็นการสัมภาษณ์บุคคลใด บุคคลหนึ่งที่ถูกเลือกมาโดยเฉพาะเจาะจง ด้วยตัวนักวิจัยเองซึ่งบุคคลที่ถูกเลือกมานี้จะเป็นผู้ที่มีความรู้ และทักษะความสามารถในการสื่อสารพูดคุยกับนักวิจัยในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการทราบโดยตรง ไม่ถือได้ว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือตัวแทนของสมาชิกในสนามการวิจัย แต่จะถือว่าเป็นผู้ที่รู้เรื่องที่นักวิจัยต้องการทราบดีกว่าคนอื่น ๆ โดยปกติเราจะไม่ใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพียงคนเดียว แต่จะใช้หลายคนอาศัยวิธีการเลือกแบบก้อนหิมะ (Snowball Selection) ให้ระบุชื่อต่อกันเป็นทอด ๆ

3. การสัมภาษณ์แบบกึ่งมาตรฐาน (The semistandardized) บางครั้งเรียกว่า การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semistructure Interview) การสัมภาษณ์แบบนี้มีลักษณะคาบเกี่ยวอยู่ระหว่างการสัมภาษณ์แบบมาตรฐานและแบบไม่เป็นมาตรฐาน จะเริ่มต้นด้วยการกำหนดประเด็นคำถามไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้สัมภาษณ์ซักถามผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนเหมือนกัน และเมื่อได้คำตอบเป็นประการใดแล้ว ผู้สัมภาษณ์จะกำหนดคำถามในการสัมภาษณ์ใหม่ โดยพิจารณาจากคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์

เป็นสำคัญ ดังนั้น คำถามที่สร้างใหม่ผู้ถูกสัมภาษณ์อาจใช้ในการซักไซ้ไล่เลียง เพื่อให้ทราบข้อมูลในเรื่องนั้นมากที่สุด ใช้ได้ทั้งแบบตัวต่อตัวและการสัมภาษณ์แบบกลุ่มก็ได้

4. การสนทนากลุ่ม (Focus group) เป็นการให้กลุ่มบุคคลหนึ่งที่นักวิจัยคัดเลือกมาทำการสนทนาโต้ตอบแสดงความรู้สึกนึกคิดซึ่งกันและกันในประเด็นต่างๆ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นส่วนผสมของเทคนิค วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์รายบุคคลอยู่ในตัว นักวิจัยสามารถสังเกตอากับกิริยาของบุคคลในกลุ่มสนทนาและอาจซักถามบุคคลใดบุคคลหนึ่งในประเด็นใด ๆ ที่สงสัยได้

5. การใช้เอกสารบันทึก เป็นข้อมูลที่ช่วยส่งเสริมเพิ่มเติมให้กับข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาด้วยวิธีการต่าง ๆ หรือใช้ในลักษณะวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เอกสารแบ่งเป็น 1) เอกสารบันทึกส่วนบุคคล ได้แก่ บันทึกประจำวัน จดหมายโต้ตอบ และบันทึกความทรงจำ 2) เอกสารสิ่งพิมพ์ส่วนรวมหรือเป็นทางการ ได้แก่ หนังสือติดต่อภายนอก ภายใน ประกาศข่าว 3) เอกสารแผ่นป้ายบันทึกสถิติและอื่น ๆ ได้แก่ ป้ายสถิติการมาเรียน สมุดประจำตัวนักเรียน การวิเคราะห์จะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

อนุวัติ คูณแก้ว (2562) ได้กล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินงานมีแบบสังเกตแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม รายละเอียดดังนี้

1. แบบสังเกต การสังเกตคือการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างใส่ใจและมีระเบียบวิธีเพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกับสิ่งอื่นการสังเกตที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพมี 2 แบบ คือ รูปแบบที่ 1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ การสังเกต ที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการทำกิจกรรมร่วมกัน จนผู้ถูกศึกษายอมรับว่า ผู้สังเกตมีสถานภาพบทบาทเช่นเดียวกับตน ผู้สังเกตจะต้องปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มคนที่ศึกษา โดยอาจเข้าไปฝังตัวอยู่ในเหตุการณ์ เข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานาน จนคนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นเรื่อง ธรรมดาที่มีนักวิจัยมาอาศัยอยู่ มีข้อดีของวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมทำให้ผู้วิจัยได้รับการยอมรับ และสนิทสนมกับกลุ่มที่จะศึกษา โดยที่ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัวว่าถูกสังเกตหรือเฝ้าดู จึงมีพฤติกรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติ ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและเห็นภาพรวมของเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็น ธรรมชาติมากที่สุด ทำให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่ายสามารถตรวจสอบข้อมูลได้ซ้ำ ๆ และมีข้อจำกัดของวิธีการ สังเกตแบบมีส่วนร่วมมักใช้ได้กับการศึกษากลุ่มเล็ก นักวิจัยต้องระวังมิให้ตนเองเข้าไปมีความรู้สึกร่วม และผูกพันทางอารมณ์จนขาดความเที่ยงตรง อาจเป็นเหตุให้มีอคติหรือเข้าข้างกลุ่มที่กำลังศึกษา ได้ข้อมูลก็จะขาดความเที่ยงตรงการจดบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ทำได้ลำบากขณะอยู่ร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม รูปแบบที่ 2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) คือ การสังเกตที่ผู้ประเมินเฝ้าสังเกตอยู่วงนอก ไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ทำอยู่ มีข้อดีของวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม มักใช้ในการเริ่มต้นเก็บข้อมูล ทำได้ง่ายไม่ต้องเสียเวลาให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มศึกษา เพราะมีบทบาทเป็นคนนอก ทำให้มีโอกาสเกิดอารมณ์ร่วมน้อยเก็บข้อมูลในระยะเวลาสั้นและสิ้นเปลือง ค่าใช้จ่ายน้อยกว่า

วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และมีข้อจำกัดของวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ถ้าผู้สังเกตรู้ว่าถูกสังเกต อาจทำให้ไม่แสดงพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติออกมาข้อมูลที่ได้ไม่ละเอียดหรือสมบูรณ์เท่าวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview) คือ การสื่อสารระหว่างบุคคลซึ่งแตกต่างจากการสนทนาโดยทั่วไป เพราะการสัมภาษณ์จะต้องมีจุดมุ่งหมาย ต้องเตรียมคำถามและติดต่อกับผู้ให้สัมภาษณ์โดยมีกำหนดเวลาที่แน่นอนการสัมภาษณ์มีจุดมุ่งหมายทำนองเดียวกับการใช้แบบสอบถาม จึงมีผู้เรียก การสัมภาษณ์ว่าเป็นแบบสอบถามปากเปล่า (Oral Questionnaire) แต่มีความแตกต่างกันตรงวิธีการ กล่าวคือ การสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์เป็นฝ่ายซักถามโดยการพูด ผู้ตอบก็ตอบโดยการพูดแล้วผู้สัมภาษณ์เป็นฝ่ายบันทึกคำตอบ ส่วนการใช้แบบสอบถาม ผู้ตอบตอบโดยการเขียนตอบลงในแบบสอบถาม การสัมภาษณ์จะได้ข้อมูลที่ดีหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับผู้สัมภาษณ์เป็นสำคัญในการสัมภาษณ์ บางกรณีก็มีการใช้แบบสัมภาษณ์ช่วยเป็นแนวทางสำหรับผู้สัมภาษณ์ แต่ในบางกรณีก็ไม่ได้ใช้แบบสัมภาษณ์ประกอบการสัมภาษณ์แต่อย่างใด ดังนั้นถือว่าตัวผู้สัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนแบบสัมภาษณ์เป็นเพียงเครื่องช่วยบันทึกข้อมูลด้วย เช่น แถบบันทึกเสียง โดยได้รับความยินยอมจากผู้ถูกสัมภาษณ์ประเภทของแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1) การสัมภาษณ์แบบไม่มีคำถามแน่นอน (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีกำหนด คำถามที่แน่นอนตายตัว หรือหากมีการกำหนดไว้บ้างก็เป็นคำถามประเด็นหลัก ในการสัมภาษณ์ก็ไม่จำเป็นต้องใช้คำถามเหมือนกัน การเรียงลำดับคำถามก็ไม่ต้องเหมือนกัน ผู้ถามสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับสถานการณ์และผู้ตอบ เป็นการสัมภาษณ์ที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้าง ผู้ถามมีอิสระในการถาม เพื่อให้ได้คำตอบตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ข้อมูลที่ได้รับไม่นิยมเอามาเปรียบเทียบกัน ไม่ได้มุ่งเอามาพิสูจน์สมมุติฐาน นอกจากนี้คำถามที่ใช้และคำตอบที่ได้รับอาจนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างแบบสัมภาษณ์ สำหรับใช้ในการสัมภาษณ์แบบมีคำถามที่แน่นอนในครั้งต่อ ๆ ไปได้ 2) การสัมภาษณ์แบบมีคำถามที่แน่นอน (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดข้อคำถามไว้ล่วงหน้า และในการสัมภาษณ์ผู้ตอบแต่ละคนจะต้องได้รับการถามเช่นเดียวกัน และในลำดับขั้นตอนเดียวกันด้วย ดังนั้น การสัมภาษณ์แบบนี้จำเป็นต้องใช้แบบสัมภาษณ์ที่จัดเตรียมไว้ก่อนการสัมภาษณ์แบบมีคำถามแน่นอนช่วยให้ผู้ถามถามตรงประเด็นที่ต้องการ ไม่ออกนอกเรื่อง ไม่เกินขอบเขตที่กำหนดไว้ และข้อมูลที่ได้รับสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้

3. แบบสอบถาม แบบสอบถามเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่สร้างขึ้นเพื่อวัดความคิดเห็นต่าง ๆ หรือวัดความจริงที่ไม่ทราบ อันจะทำให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงทั้งในอดีต ปัจจุบัน และการคาดคะเนเหตุการณ์ ในอนาคตส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของคำถามเป็นชุด ๆ เพื่อวัดสิ่งที่ต้องการวัด โดยมีคำถามเป็นตัวกระตุ้น เร่งเร้า ให้บุคคลตอบออกมา นับว่าเป็นเครื่องมือที่นิยมใช้วัดทางด้านจิตพิสัย (Affective Domain) แบ่งรูปแบบของแบบสอบถามได้ 2 แบบ คือ แบบที่ 1 แบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open-ended Form) แบบสอบถามแบบนี้ไม่ได้กำหนดคำตอบไว้ ผู้ตอบสามารถเขียนตอบหรือแสดงความคิดเห็นได้

อย่างอิสระด้วยคำพูดของตนเองคล้ายกับข้อสอบแบบอัตนัย แบบที่ 2 แบบสอบถามแบบปลายปิด (Closed-ended Form) แบบสอบถามแบบนี้ประกอบด้วยข้อคำถามและตัวเลือก(คำตอบ) ซึ่งตัวเลือกนี้สร้างขึ้นโดยคาดว่าผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้ตามต้องการ และมีอย่าง เพียงพอเหมาะสม แบบสอบถามแบบนี้สร้างยาก ใช้เวลาในการสร้างมากกว่าแบบสอบถามแบบ ปลายเปิด แต่ผู้ตอบตอบง่าย สะดวก รวดเร็ว นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปวิเคราะห์ สรุปผลได้ ง่ายอีกด้วย แบบสอบถามแบบปลายปิด แบ่งเป็น 4 แบบดังนี้

3.1 แบบเติมคำสั้น ๆ ในช่องว่าง (Short Answer) แบบสอบถามแบบนี้ให้ผู้ตอบเติมข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้ให้ควรกำหนดขอบเขตคำถามให้ชัดเจนจำเพาะเจาะจงลงไป หากสร้างคำถามไม่ชัดเจนอาจทำให้ ผู้ตอบตีความหมายของคำถามไปคนละเรื่อง และตอบไม่ไปในทางเดียวกัน

3.2 แบบจัดอันดับความสำคัญ (Rank Order) แบบสอบถามแบบนี้ต้องการให้ผู้ตอบตอบข้อที่เห็นว่าสำคัญ โดยเรียงอันดับตามความสำคัญจากมากไปหาน้อยตามความรู้สึกของผู้ตอบ

3.3 แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เป็นการสร้างรายการของข้อความ (List of Statement) ที่เกี่ยวหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะของพฤติกรรม (Behevior Traits) หรือการปฏิบัติ (Performance) แต่ละรายการจะถูกประเมินหรือชี้ว่ามีหรือไม่มี (all or none) การตรวจสอบรายการนิยมนำไปใช้ในการประเมินความสนใจของนักเรียน เจตคติ กิจกรรม ทักษะ และคุณลักษณะส่วนตัว ฯลฯ ดังตัวอย่างการใช้การตรวจสอบรายการในการประเมินทักษะการใช้กล้องจุลทรรศน์ (Microscope)

3.4 แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)มาตราส่วนประมาณค่าเป็นเครื่องมือในการประเมินผลที่ทั้งครูใช้ในการประเมินนักเรียน และนักเรียนใช้ในการประเมินหรือพิจารณาตนเองหรือสิ่งอื่น ๆ ใช้ทั้งการประเมินการปฏิบัติ กิจกรรม ทักษะต่างๆ และพฤติกรรมด้านจิตพิสัย เช่น เจตคติ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความสนใจ ฯลฯ มาตราส่วนประมาณค่าแตกต่างจากแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตรงที่แบบตรวจสอบรายการต้องการทราบว่ามีหรือไม่มีในเรื่องนั้น แต่มาตราส่วนประมาณค่าต้องการทราบละเอียดยิ่งกว่านั้น กล่าวคือ ต้องการทราบว่ามีเพียงใด ในการประเมินผลภาคปฏิบัติจะใช้มาตราส่วนประมาณค่าประเมินทั้งด้านกระบวนการ (Process) และผลที่ได้จากการปฏิบัติหรือผลผลิต (Product)

ประวิต เอราวรรธ์ (2562) กล่าวถึง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลไว้ ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documents) เอกสารเป็นหลักฐานสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ และผลลัพธ์ของโรงเรียน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อีกทั้งเอกสารยังสามารถชี้เห็นถึงพฤติกรรมของบุคคลเปรียบเสมือนแผนที่นำทางที่จะช่วยให้กระบวนพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ ได้แก่ รายงานประจำปี แผนพัฒนา แผนปฏิบัติการประจำปี รายงาน

ต่าง ๆ สมุดลงเวลาปฏิบัติราชการ บันทึกการประชุม แผนการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น ข้อดี คือ ข้อมูลที่ได้ปราศจากความลำเอียงของผู้รวบรวม เพราะข้อมูลเป็นเอกสารหลักฐานโดยตรง สามารถศึกษาเหตุการณ์ข้อมูลที่เกิดขึ้นผ่านมาแล้วในอดีต ข้อจำกัดการบันทึกจากตัวเอกสาร หลักฐานอาจไม่สมบูรณ์ได้ หากเอกสารหลักฐานนั้นมีรายละเอียดมากหรืออาจมีความลำเอียง การเลือกบันทึกเฉพาะที่สำคัญหรือผู้บันทึกสนใจได้ การตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล เหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วในอดีตเป็นไปได้ยาก

2. การสังเกต (Observation) เป็นรูปแบบวิธีการรวบรวมข้อมูลที่ใช้มาก สำหรับการวิจัย ปฏิบัติการในโรงเรียน เพราะเป็นวิธีที่เหมาะสมกับข้อมูลที่เป็นพฤติกรรมการกระทำ กิริยาอาการ หรือการแสดงออกทั้งของบุคคลและของกลุ่มบุคคลที่สามารถใช้ประสาทสัมผัส รับรู้และทำความเข้าใจ ข้อดี เหมาะกับข้อมูลที่เป็นพฤติกรรมมากกว่าข้อมูลที่เป็นความรู้สึกหรือการรับรู้ สามารถสังเกต ข้อมูลบางอย่างจากผู้อื่นที่ไม่ใช่ผู้ถูกสังเกตได้ สามารถรวบรวมโดยอ้อมจากวีดีทัศน์ สามารถเลือกสังเกตได้อย่างเฉพาะเจาะจง ข้อจำกัดผู้สังเกตอาจดัดแปลงข้อมูลพฤติกรรมของผู้ถูกสังเกตได้ ผู้สังเกตต้องใช้เวลารอคอยนาน หากมีผู้สังเกตหลายคน ข้อมูลอาจไม่ตรงกัน ข้อมูลบางส่วนอาจขาดหายไป ขณะเพ่งสังเกตในเฉพาะที่ใดที่หนึ่ง

3. การสัมภาษณ์ (Interviews) เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยการสนทนา ซักถาม และได้ตอบระหว่างผู้รวบรวมข้อมูลหรือผู้สัมภาษณ์ กับผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ถูกสัมภาษณ์ วิธีนี้ผู้รวบรวมข้อมูลมีโอกาสสังเกตบุคลิกภาพ อากัปกิริยา ตลอดจนพฤติกรรมทางกายและวาจา ขณะสัมภาษณ์ ซึ่งอาจใช้เป็นข้อมูลที่ใช้ตีความหมายพฤติกรรมของผู้ถูกสัมภาษณ์ประกอบคำสัมภาษณ์ได้ด้วย ข้อดีและข้อจำกัด

ตารางที่ 1 ข้อดีและข้อจำกัดของการสัมภาษณ์

ข้อดี	ข้อจำกัด
1. สามารถตะล่อมถามในประเด็นสำคัญ จนได้รายละเอียดลึกซึ้งและครบถ้วนสมบูรณ์	1. ใช้เวลานานและเกิดความลำเอียงได้จากวิธีการถามและจากตัวผู้สัมภาษณ์
2. ได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้ถูกสัมภาษณ์ ขณะทำการสัมภาษณ์	2. เป็นการยากในการเก็บประเด็นหรือจุดที่สำคัญจากข้อมูลย้อนกลับ
3. ผู้รวบรวมข้อมูลสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีก่อนการสัมภาษณ์เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ	3. การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมทำได้ยาก หากผู้ให้ข้อมูลไม่เต็มใจ
4. เหมาะสมสำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ไม่สามารถถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกออกมาได้ด้วยการเขียน	4. ไม่เหมาะสมกับข้อมูลที่เป็นเรื่องลับหรือประเด็นอ่อนไหวที่ผู้ให้ข้อมูลอึดอัดหากต้องการพูดออกมาต่อหน้าผู้สัมภาษณ์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อดี	ข้อจำกัด
5. เหมาะสมกับข้อมูลที่เป็นเรื่องลับหรือประเด็นอ่อนไหวที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน แต่ต้องการพูดให้ฟัง	5. ลักษณะทางกายภาพและตำแหน่งหน้าที่ของผู้สัมภาษณ์ อาจมีผลลำเอียงต่อการให้สัมภาษณ์
6. สามารถบันทึกเสียงไว้ได้เพื่อเปิดฟังซ้ำหากต้องการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องในการตีความหมาย	6. การบันทึกเสียงอาจทำให้เกิดความกลัว ผลกระทบจากสิ่งที่ให้สัมภาษณ์และไม่สามารถบันทึกบรรยากาศอื่นๆไว้ได้ต้องใช้วิธีการจดรายละเอียดประกอบ

4. การรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นวิธีที่เหมาะสมมากสำหรับการสำรวจในองค์การ ซึ่งอาจต้องการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก หรืออยู่กระจัดกระจาย ข้อมูลที่เหมาะสมกับการรวบรวมด้วยแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความรู้สึก ความคิดเห็น ความเชื่อ เจตคติ และความสนใจ

กล่าวโดยสรุป เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล มีหลากหลายประเภท ได้แก่ แบบตรวจสอบรายการ มาตราส่วนประมาณค่า แบบการให้คะแนนโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Graphic Rating scale) แบบวิธีการเปรียบเทียบพนักงาน (Employee - Comparison methods) แบบวิธีของการจัดอันดับ (Rank Order) แบบวิธีของการเปรียบเทียบแบบคู่ (Paired Comparison) แบบวิธีการจัดตามอัตราการกระจายของกลุ่ม (Forced Distribution) เป็นแบบประเมินพฤติกรรมความสามารถ (Competencies) ซึ่งผู้ทำการประเมินจะต้องวิเคราะห์และสังเคราะห์และพิจารณาเลือกให้เหมาะสมและตรงกับประเด็นความต้องการที่จะค้นหาข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล

3.3 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ

เครื่องมือที่ 1 การสร้างและพัฒนาแบบสัมภาษณ์ (Interview)

อนุวัติ คูณแก้ว (2562) ได้กำหนดขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

ขั้นแรก กำหนดจุดประสงค์ในการสัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์ต้องกำหนดจุดประสงค์ของการสัมภาษณ์ให้ชัดเจน ว่าต้องการข้อมูลอะไรบ้าง ข้อมูลที่ต้องการนั้นมีลักษณะอย่างไร เป็นข้อเท็จจริง ความรู้สึก ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เป็นต้น

ขั้นที่สอง สร้างประเด็นคำถามที่ต้องการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์

ขั้นที่สาม ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามและจุดประสงค์ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่สี่ สร้างเครื่องมือและหาคุณภาพของ เครื่องมือ ได้แก่ ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อมั่นของเครื่องมือขั้นตอนของกระบวนสร้างแบบประเมินผลการปฏิบัติงาน ดังนี้

1) วางแผนการสร้างเครื่องมือ 2) ดำเนินการสร้างเครื่องมือ 3) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ 4) จัดทำคู่มือการใช้

สุวิมล ว่องวาณิช (2562) กล่าวว่าการสัมภาษณ์เป็นการเก็บรวบรวม ข้อมูลแบบเผชิญหน้า มี 2 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1 การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) สามารถทำได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่ 1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง คำถามทุกคำถามได้มีการกำหนดไว้ล่วงหน้า ผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคนจะถูกถามด้วยคำถามเดียวกัน ลักษณะที่ 2 การสัมภาษณ์ระดับกลาง มีการกำหนดคำถามไว้แล้วและอาจตั้งคำถามเพิ่มเพื่อขยายความ หรือคำถามที่เกิดขึ้นระหว่างการสัมภาษณ์ และลักษณะที่ 3 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ที่มีอิสระในการตั้งคำถามมากแต่ก็ไม่ใช่ถามแบบสะเปะสะปะ ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ และกรอบคำถามที่เตรียมไว้ แต่ขณะสัมภาษณ์อาจหยิบยกคำถามหรือตั้งคำถามแบบใดก็ได้ แต่อยู่ในกรอบที่เตรียมไว้

ประเภทที่ 2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีกระบวนการเก็บข้อมูลเหมือนการสนทนาทั่วไป สามารถเกิดขึ้นในเวลาใดก็ได้ที่เหมาะสมกับการเก็บข้อมูล บางครั้งมีการสัมภาษณ์โดยไม่ได้เตรียมการมาก่อนว่าจะสัมภาษณ์ใคร หรือสัมภาษณ์เวลาใด เช่น การพูดคุยซักถามขณะรับประทานอาหาร หรือช่วงเวลาพักระหว่างการสัมภาษณ์ จึงมีความแตกต่างกับการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การวางแผนการเก็บข้อมูล เหมือนการสำรวจด้วยแบบสอบถาม แต่จุดที่ต่างกันอยู่ที่แนว การสร้างคำถามโดยเฉพาะสำหรับการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เนื่องมาจากคำถามส่วนใหญ่ไม่ได้ กำหนดล่วงหน้าตายตัว มีแต่กรอบหรือแนวคำถาม นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้รับกลับมาก็มีการเตรียมการ วิธีการลงรหัสเพื่อวิเคราะห์ต่อไปให้ดี ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ และการเลือกผู้สัมภาษณ์ ขั้นตอนแรกของการใช้วิธีการคือ การกำหนดจำนวนผู้สัมภาษณ์ ข้อมูลที่ช่วยในการกำหนดผู้ สัมภาษณ์ ได้แก่ ขนาดตัวอย่างที่ต้องทำการสัมภาษณ์ เวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง รวมทั้ง การเดินทางไปเก็บข้อมูลทั้งไปและกลับ กำหนดสิ้นสุดการเก็บข้อมูล และการฝึกผู้สัมภาษณ์ สิ่งที่ต้องชี้แจงได้แก่ จุดมุ่งหมายของโครงการ ประเด็นสำคัญที่ต้องการเจาะลึก วิธีการซักถามข้อมูล วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลควรทำอย่างไร ต้องวางตัวอย่างไรเพื่อสร้างความเป็นกันเอง หรือความเป็นมิตรกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และประเด็นสำคัญที่ต้องย้ำมาก คือ การทำความเข้าใจกับคำถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ผู้สัมภาษณ์ควรมีโอกาสสร้างข้อคำถามที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลร่วมกัน และทำความเข้าใจในประเด็นคำถามให้เข้าใจตรงกัน

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2562) ได้กล่าวว่า แบบสัมภาษณ์เป็นชุดคำถามที่ใช้เป็น แนวทางในการถามและการจดบันทึกคำตอบของการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามกำหนดไว้แน่นอน ซึ่งผู้สัมภาษณ์จะต้อง ปฏิบัติตามคำแนะนำ และใช้คำถามตามแบบสัมภาษณ์เหมือนกันทุกคน มีลักษณะไม่ค่อยยืดหยุ่น ผู้ให้สัมภาษณ์จะได้รับคำถามที่ยากง่ายเหมือนกันส่วนคำตอบอาจแตกต่างกัน

ผู้สัมภาษณ์ไม่อาจตั้ง คำถามหรือดัดแปลงคำถามตามใจชอบได้ แต่มีข้อดี คือ จัดหมวดหมู่ข้อมูลได้ง่าย และสะดวกในการวิเคราะห์

ประเภทที่ 2 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดคำถามไว้แน่นอน ให้อิสระแก่ผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ในการถามตอบอย่างเต็มที่โดยกำหนดเพียงแนวคำถามหลักหรือหัวข้อการสัมภาษณ์กว้างๆ แล้วขยายความต่อเนื่องให้แตก เป็นข้อคำถามย่อย ๆ หรือเจาะลึกในบางประเด็นก็ได้ จนได้คำตอบที่ครอบคลุมชัดเจนเป็นที่พอใจ และไม่จำเป็นต้องใช้คำถามที่เหมือนกันทุกคน

เครื่องมือที่ 2 การสร้างและพัฒนาแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

ประวิต เอราวรรธ์ (2562) ได้กำหนดขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามมี 2 หลัก คือ

หลักที่ 1 หลักการในการรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม มีดังนี้ 1) ผู้รวบรวมข้อมูลต้องมีความรู้ และประสบการณ์ในเนื้อหาที่จะสอบถามนั้นเป็นอย่างดีในการรวบรวมข้อมูลต้องมีการเตรียมการตั้งแต่กำหนดจุดมุ่งหมาย วางแผนการดำเนินงาน การสร้างแบบสอบถาม 2) ไม่ให้มีการระบุชื่อ ที่อยู่ จะบอกเพียงข้อมูลทั่วไปเท่านั้น แต่หากจำเป็นต้องระบุผู้รวบรวมต้องให้คำรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเป็นความลับเพื่อให้ผู้ตอบมีความมั่นใจที่จะให้ข้อมูลตามความเป็นจริง 3) เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว ต้องทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทั้งหมด

หลักที่ 2 การสร้างแบบสอบถาม มีดังนี้ 1) คำถามต้องถามเรื่องที่สำคัญตรงตามปัญหาการวิจัย 2) คำถามสั้น กะทัดรัด ชัดเจนและไม่ซ้ำซ้อน แต่ละคำถามควรถามประเด็นเดียว 3) คำถามมีการเรียงลำดับในการตอบ เช่น เรียงจากคำถามง่ายไปยาก เรียงจากคำถามเรื่องทั่วไป แล้วไปเรื่องเฉพาะตามความเหมาะสมและต้องไม่เป็นคำถามนำ 4) รูปแบบการตอบง่ายและสะดวกไม่ทำให้ผู้ตอบเสียเวลาโดยไม่จำเป็น 5) มีคำแนะนำชัดเจน รวมทั้งคำอธิบายศัพท์ที่ต้องการให้เข้าใจตรงกัน 6) มีการทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จริง 7) ระบุวิธีการและอำนวยความสะดวกในการส่งคืน

อนุวัติ คูณแก้ว (2562) ได้กำหนดขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าไว้ ดังนี้

1. กำหนดลักษณะของสิ่งที่ต้องการประเมิน
2. นิยามเชิงปฏิบัติการของสิ่งที่ต้องการประเมิน
3. กำหนดพฤติกรรมที่บ่งชี้หรือแสดงคุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการประเมิน
4. เขียนข้อความที่แสดงพฤติกรรมหรือคุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการประเมิน
5. กำหนดรูปแบบของมาตราส่วนประมาณค่า เช่น แบบตัวเลข แบบบรรยาย แบบกราฟ แบบใช้สัญลักษณ์หรือแบบเรียงลำดับ
6. สร้างเกณฑ์ในการให้คะแนน
7. ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของข้อความ รูปแบบ และเกณฑ์การให้คะแนน
8. นำไปทดลองใช้ปรับปรุงแก้ไข

สุวิมล ว่องวาณิช (2562) กล่าวว่า แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในตัวแปรที่สนใจจะศึกษา ผู้สร้างต้องเข้าใจธรรมชาติของแบบสอบถามจึงต้อง พยายามสร้างความประทับใจ ความไว้วางใจ และความสนใจในการตอบให้เกิดขึ้นมากที่สุด มีแนวคิด ดังนี้

1. ต้องเข้าใจว่าคำถามหรือสิ่งที่ไวต่อความรู้สึกของผู้ตอบหรือคำถามที่เป็นเรื่องส่วนตัวเกินไป ไม่ค่อยมีใครอยากให้ถามและไม่ค่อยมีใครอยากตอบตามความเป็นจริงและสุดท้าย อาจไม่ยอมตอบหรือส่งแบบสอบถามกลับคืนเลยก็ได้

2. เวลาที่ใช้ในการตอบไม่เกิน 30 นาที โดยเฉพาะเมื่อใช้เวลาในการเก็บข้อมูลเป็นกลุ่ม หากนานเกินไปผู้ตอบจะเหนื่อยล้า เบื่อ ไม่อยากตอบ และหากผู้ตอบเป็นนักเรียนไม่ควรใช้เวลานานเพราะทำให้คำตอบโดยไม่ตั้งใจได้

3. การสร้างแบบสอบถามที่ดีต้องมีการจัดระบบความคิด การวางลำดับคำถามที่มีความไหลลื่นของความคิด ทำให้ผู้ตอบตอบได้สะดวกและราบรื่น ไม่วกวนไปมาทำให้สับสนหรือเกิดความยากลำบากในการตอบและในขั้นตอนของการสร้างแบบสอบถาม (สุวิมล ว่องวาณิช, 2562) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ระบุตัวแปรที่จะศึกษาและประชากรเป้าหมาย

2) กำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับตัวแปร

3) ระบุวิธีการเก็บข้อมูล ซึ่งขึ้นอยู่กับ ธรรมชาติของตัวแปรที่ศึกษา ธรรมชาติของกลุ่มประชากร ทรัพยากรที่ใช้เพื่อการเก็บข้อมูล

4) เลือกรูปแบบคำถามที่ต้องการ

5) ร่างคำถามที่ต้องการจะถามโดยวางโครงสร้างอย่างคร่าว ๆ และควรมีการเรียงลำดับคำถามก่อนหลัง

6) ทดลองใช้แบบสอบถาม โดยอาจเริ่มด้วยการลองสัมภาษณ์ตัวอย่างจำนวนน้อยเพื่อตรวจสอบความเข้าใจในคำถาม และเก็บข้อมูลอื่น ๆ เพิ่มเติม ทำให้ได้รายละเอียดของข้อมูลที่ต้องการปรับแก้เพิ่มขึ้น

7) ปรับปรุงคำถาม และกลุ่มคำตอบให้ชัดเจน เขียนคำชี้แจง จุดมุ่งหมายของแบบสอบถาม ขอความร่วมมือในการตอบ และการให้สัญญาต่างๆที่จะรักษาความลับของผู้ตอบ

8) พิจารณาเวลาที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม หากนานเกินไปควรแยกคำถามเป็นส่วน ๆ เพื่อแยกทดลองใช้ให้ครบทุกส่วน ทั้งนี้กลุ่มที่นำมาทดลองใช้ในแต่ละส่วนควรเป็นคนละกลุ่มแต่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ตัวอย่างที่ทดลองใช้อย่างน้อย 30 – 50 คน และควรแทนประชากรได้

9) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทดลอง ใช้มาจัดทำแบบสอบถามใหม่ โดยสร้างกลุ่มคำตอบที่เหมาะสม วางโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของ คำถามที่ต้องการใช้

10) จัดทำแบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ มีจดหมายนำวิธีการส่งแบบสอบถามกลับคืน

Sheatsley (1983) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักการเขียน คำถามในแบบสอบถาม สรุปได้ดังต่อไปนี้

1) เขียนโดยใช้คำหรือประโยคให้เข้าใจง่าย ไม่กำกวม

2) หลีกเลี่ยงคำถามที่ลำเอียง

3) หลีกเลี่ยงคำถามที่ไวต่อความรู้สึก เช่น เรื่องเพศ ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม

4) หลีกเลี่ยงการถามสองประเด็นในข้อเดียวกัน ควรถามเพียงประเด็นเดียวในแต่ละข้อ

5) ไม่ใช้ประโยคปฏิเสธซ้อน

6) ไม่ใช้ข้ออ้างหรือข้อสมมติที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ตอบมาทึกทักเอาเอง

7) ถามสิ่งที่ตั้งใจจะทำในปัจจุบันมากกว่าถามสิ่งที่ทำในอนาคต

8) ไม่ใช้คำถามหรือตัวเลือก หรือกลุ่มคำตอบที่คาบเกี่ยวกับ

9) เริ่มถามด้วยคำถามที่กว้างก่อนและค่อยเจาะจงให้แคบ

10) ใช้คำหรือภาษาที่เหมาะสมกับผู้ตอบ

11) ไม่ใช้คำถามนำ

12) ถามในสิ่งที่ผู้ตอบให้คำตอบได้

13) หากถามข้อมูลเชิงปริมาณ ควรให้ระบุความถี่ให้ชัดเจนมากกว่าที่จะตอบโดยการให้เฉลี่ยหรือตอบโดยการกะประมาณโดยรวม

14) หากต้องการทราบปริมาณ ความรู้สึกที่กำหนดเป็นช่วง ๆ ควรเลือกช่วงที่พอเหมาะ เช่น 5 ช่วง หากมากกว่านี้อาจทำให้ผู้ตอบพะวงกับค่าของตัวเลขมากเกินไปจนไม่ได้ตอบตามความรู้สึกของตนเองเท่าที่ควร

สำหรับการพัฒนาแบบสอบถาม (สุวิมล ว่องวาณิช, 2562) ได้กล่าวว่า แบบสอบถามที่ดีต้องมีคุณภาพตามเกณฑ์ 2 ประการ คือ มีทั้งความตรงและความเที่ยง รายละเอียด ดังนี้

ความตรง หมายถึง ความสามารถของเครื่องมือในการวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้ อย่างถูกต้อง มีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม ดังนี้ 1) กำหนดโครงสร้างของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่สนใจจะศึกษา โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2) กำหนดผู้เชี่ยวชาญ โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบโครงสร้างของข้อมูล และความครอบคลุมของคำถามที่ถาม

ความเที่ยง หมายถึง ความสามารถของเครื่องมือในการวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้อย่างคงเส้นคงวา มีการตรวจสอบความเที่ยงของแบบสอบถาม ดังนี้ 1) ถ้าหากถามสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริง อาจตรวจสอบความเที่ยงแบบการวัดซ้ำ (Test – Retest Reliability) โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามซ้ำแล้วเปรียบเทียบความสอดคล้องของคำตอบแต่ละครั้ง ทำให้ทราบถึงความคงที่ของข้อมูลหรือตรวจสอบโดยการสร้างคำถามที่คล้ายคลึงกันโดยถามสิ่งเดียวกัน แยกข้อให้ตอบโดยอยู่ในฉบับเดียวกันแล้ว

เปรียบเทียบการตอบเพื่อดูความสอดคล้องของคำตอบ 2) ถ้าถามความรู้สึกหรือความคิดเห็นต่อสิ่งใด สิ่งหนึ่งที่มีคุณลักษณะแน่นอน อาจตรวจสอบความเที่ยงแบบสอบถามความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Reliability) เพื่อพิจารณาว่าข้อความที่ถามมุ่งวัดสิ่งเดียวกันหรือไม่ และผู้ตอบมีความคงที่ในการให้ข้อมูลที่ต่างวัดสิ่งเดียวกันมากน้อยเพียงใด มักตรวจสอบโดยใช้สูตร แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

เครื่องมือที่ 3 การสร้างและพัฒนาแบบสังเกต (Obsevre)

(สินีนิตย์ จันทรสมัย, 2549; พิสณุ ฟองศรี, 2557; จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย, 2558) ได้สร้างรูปแบบของการสร้างและพัฒนาแบบสังเกตไว้ดังนี้ ศึกษาพฤติกรรมที่จะสังเกต นิยามพฤติกรรมที่จะวัด ร่างประเด็นย่อยและองค์ประกอบของแบบสังเกต ตรวจสอบด้วยตนเองและผู้ใกล้ชิดปรับปรุงเบื้องต้น ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อหาความตรง (Content Ability) ทดลองใช้ เพื่อคำนวณหาค่าความเที่ยง (Reliability) และปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

ข้อดีของแบบสังเกต สามารถเป็นแบบที่ใช้ติดตามศึกษาพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาได้ทุกด้าน แบบสังเกตเป็นเครื่องมือที่ใช้ได้สะดวก ใช้ได้ทุกเวลา และใช้ได้ทุกสถานที่ แบบสังเกตใช้สังเกตพฤติกรรมของบุคคล ทุกเพศ ทุกวัย โดยไม่ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา และข้อจำกัดพฤติกรรมหลายอย่างสังเกตได้ยาก และต้องสังเกตหลายครั้ง ทำให้เสียเวลาสังเกตนานผู้สังเกตขาดความพร้อมและทักษะในการสังเกต จะทำให้การบันทึกข้อมูลลงในแบสังเกตเป็นข้อมูล ที่ไม่มีประโยชน์หรือมีความผิดพลาด ผู้สังเกตอาจมีความลำเอียง หรืออคติต่อผู้ถูกสังเกตบางคนทำให้ได้ข้อมูลที่บันทึกลงในแบบสังเกตบิดเบือน ทำให้การแปลผลการสังเกตคลาดเคลื่อน ถ้าผู้ถูกสังเกตรู้ตัว จะเกิดการระวังตัวและปิดบังพฤติกรรมที่แท้จริง

สุวิมล ว่องวาณิช (2562) กล่าวว่า การสังเกตเป็นวิธีการเก็บรวบรวม ข้อมูลที่มีประโยชน์ทำให้เห็นพฤติกรรมของผู้ถูกสังเกต ข้อดีของการสังเกต ได้แก่ ให้ข้อมูลที่สะท้อนพฤติกรรมจริง ไม่ใช่ข้อมูลที่เป็นการรายงานพฤติกรรม ข้อมูลบางประเภท เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอาจได้จากการสังเกตเห็นของผู้สังเกต ยังช่วยเก็บพฤติกรรมได้ในช่วงเวลาที่ต่างกัน สำหรับข้อเสียของการสังเกต ผู้สังเกตเลือกเก็บข้อมูลด้วยความลำเอียง ซึ่งข้อมูลที่ได้รับเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ มีลักษณะการบรรยายพฤติกรรมและอาศัยการตีความ เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมนั้น ๆ นอกจากนี้ ขณะสังเกตจำเป็นต้องปรากฏตัวในสถานที่เดียวกันกับผู้ถูกสังเกต ซึ่งอาจกระทบต่อ พฤติกรรมของผู้ถูกสังเกตที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่ไม่ใช่สภาพปกติ ขั้นตอนของการสังเกต 1) กำหนดจุดมุ่งหมายของการสังเกตและปรากฏการณ์ที่ต้องการ สังเกตเพื่อให้เข้าใจกระบวนการและการควบคุมเข้าถึงข้อมูล 2) การบรรยายความรู้ที่มีอยู่เกี่ยวกับ สภาพหรือระบบที่เป็นอยู่ 3) การจดบันทึกข้อมูลโดยมีประเด็นคำถามที่ต้องการตรวจสอบ 4) อธิบายกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ถูกสังเกต โดยต้องอธิบายได้ว่าผู้ถูกสังเกตจะต้องทำอย่างไรในสภาพแวดล้อมนั้น คำนึงถึงเงื่อนไขเรื่องเวลา การแต่งกาย ความปลอดภัย วิธีการเก็บข้อมูล

อนุวัติ คูณแก้ว (2562) กล่าวว่าการสังเกตเป็นการเฝ้าดูพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของบุคคล หรือกลุ่มคน โดยใช้ประสาทสัมผัส ส่วนใหญ่ใช้ตาและหูในการสังเกตองค์ประกอบของการสังเกตมี 3 อย่าง ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 สิ่งที่สังเกต พฤติกรรมหรือการกระทำของนักเรียนที่แสดงออกจะมีหลายรูปแบบ พฤติกรรมบางอย่างก็สังเกตได้ง่าย มองเห็นอย่างชัดเจน ส่วนใหญ่จะเป็นพฤติกรรมทางการปฏิบัติ เช่น การเล่นกีฬา การทำงาน เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมที่สังเกตได้ยากจะเป็นพฤติกรรมทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก เช่น ความใฝ่รู้ ความสนใจ บุคลิกภาพ เป็นต้น องค์ประกอบที่ 2 ผู้สังเกตในการสังเกตนั้น ผู้สังเกตจะใช้วิธีการดู ฟัง หรือสัมผัส พฤติกรรมการกระทำต่าง ๆ ที่ผู้ถูกสังเกตแสดงออก ดังนั้น ผู้สังเกตต้องมีความตั้งใจ มีจุดมุ่งหมายในการสังเกต มีประสาทสัมผัสฉับไว มีความจำที่ดี มีการรับรู้ในพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างรวดเร็ว มีทักษะในการสังเกต ไม่มีอคติในการรับรู้หรือจดบันทึกและมีทักษะในการสังเกต องค์ประกอบที่ 3 ผู้ถูกสังเกตไม่มีการเสแสร้ง ต้องไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว ผู้สังเกตต้องแอบเฝ้าดู โดยอาจจะกำหนดงานหรือกิจกรรมให้ปฏิบัติหรืออาจจะสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกตามธรรมชาติก็ได้ เครื่องมือที่ 4 การสร้างแบบและพัฒนาแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

อนุวัติ คูณแก้ว (2562) กล่าวว่า แบบสำรวจรายการ เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดในสิ่งที่ดำเนินการหรือเสร็จสิ้นไป ว่าได้กระทำหรือไม่ใช้ประเมินความถี่ในการกระทำ ส่วนใหญ่จะใช้ประกอบการสัมภาษณ์หรือการสังเกต (หน้า 170) ขั้นตอนการสร้างแบบตรวจสอบรายการ ดังนี้ 1) นิยามเชิงปฏิบัติการของพฤติกรรมของนักเรียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าพฤติกรรมนั้น หมายถึงอะไร มีขอบเขตเพียงใด 2) กำหนดมิติของพฤติกรรมที่จะวัด เป็นการกำหนดขอบเขตลักษณะของการแสดงออก ความเข้ม และพฤติกรรมที่เป็นลักษณะนิสัย 3) ระบุจำนวนพฤติกรรมที่จะประเมินพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออก อาจจะไม่เหมือนกันและมีปริมาณพฤติกรรมที่แสดงออกไม่เท่ากัน ดังนั้น จึงต้องระบุพฤติกรรมต่าง ๆ ที่จะสังเกตอย่างชัดเจน และกำหนดจำนวนครั้งในการสังเกตพฤติกรรม

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2562) ได้กล่าวถึง การสร้างเครื่องมือดำเนินการ ดังนี้ 1) สร้างเครื่องมือที่ใช้วัดฉบับร่าง จากเครื่องมือที่กำหนดไว้และนิยามสิ่งที่ต้องการวัดให้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามเทคนิควิธีการสร้าง โดยออกแบบหรือกำหนดโครงสร้าง มีแนวการปฏิบัติ ดังนี้ กำหนดจุดมุ่งหมายของแบบสอบถาม กำหนดหมวดหมู่หรือประเด็นหลักให้ครบถ้วน กำหนดชนิดหรือรูปแบบของคำถาม กำหนดจำนวนของคำถาม และสร้างข้อคำถามตามประเด็นหลักและประเด็นย่อยที่กำหนด โดยข้อคำถามต้องมีความสอดคล้องกับนิยามของประเด็นการประเมินข้อคำถามแต่ละข้อต้องถามเพียงประเด็นเดียว สั้น กะทัดรัด อ่านเข้าใจง่าย และได้ใจความครบ มีความเป็นปรนัย กระตุ้นให้ผู้ตอบอยากตอบแบบสอบถาม และไม่ใช้ข้อคำถามที่เป็นการถามนำหรือชี้แนะคำตอบ 2) ทบทวนเครื่องมือก่อนตรวจสอบ 3) จัดทำเครื่องมือฉบับตรวจสอบคุณภาพ 4) ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือแยกเป็นตรวจสอบคุณภาพความตรงเชิงเนื้อหา 5) นำไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่น ความยากง่าย อำนาจจำแนก เป็นต้น 6) จัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์

จากการศึกษาความหมาย เครื่องมือ และขั้นตอนของการสร้างและพัฒนาแบบประเมินผล แล้วพิจารณากำหนดขั้นตอนสร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการประเมินครั้งนี้ ผู้ประเมินต้องสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการ โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model (รัตนะ บัวสนธ์, 2556) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลให้สอดคล้องกับแนวคิดของรูปแบบการประเมิน CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ที่ต้องใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการรวบรวมข้อมูล ผู้ประเมินได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล 1) แบบวิเคราะห์เนื้อหา 2) แบบสัมภาษณ์ 3) แบบสอบถาม 4) แบบตรวจสอบรายการกับการประเมินโครงการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยของนักเรียนโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ครั้งนี้

4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพและอนามัย

4.1 ความหมายของพฤติกรรมสุขภาพ

พฤติกรรมสุขภาพ เป็นการกระทำหรือการปฏิบัติของบุคคลด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ซึ่งเกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอก พฤติกรรมสุขภาพจะรวมถึงการปฏิบัติที่สังเกตได้และการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตไม่ได้แต่สามารถวัดได้ว่าเกิดขึ้น พฤติกรรมภายในเป็นกิริยาภายในตัวบุคคล มีทั้งเป็นรูปธรรมและนามธรรม รูปธรรมสามารถใช้เครื่องมือบางอย่างวัดหรือสัมผัสได้ เช่น การเต้นของหัวใจ การบีบตัวของลำไส้ พฤติกรรมเหล่านี้เป็นปฏิกิริยาที่มีอยู่ตามสภาพของร่างกาย ส่วนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม เป็นต้น พฤติกรรมภายในที่เป็นนามธรรมนี้ไม่สามารถวัด หรือสัมผัสได้ด้วยเครื่องมือต่าง ๆ เพราะไม่มีตัวตนจะรู้ได้เมื่อแสดงออกมา พฤติกรรมภายนอกเป็นปฏิกิริยาต่าง ๆ ของบุคคลที่แสดงออกมาทั้งทางวาจาและการกระทำ ซึ่งปรากฏให้บุคคลอื่นเห็นหรือสังเกตได้ เช่น ลักษณะอุปนิสัย ท่าทางหรือคำพูดที่แสดงออกมา ทั้งน้ำเสียงและสีหน้า ซึ่งมีนักวิชาการได้มีผู้ให้ความหมายของพฤติกรรมสุขภาพไว้หลากหลาย ดังนี้

จันทิรา ทรงเต๊ะ (2554) กล่าวว่า พฤติกรรมสุขภาพ หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ ในด้านการป้องกัน การสร้างเสริม การรักษาและการฟื้นฟูสุขภาพ อันมีผลต่อภาวะสุขภาพของบุคคล แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะของการกระทำที่เป็นผลดีหรือผลเสียต่อสุขภาพ

ชลธิชา ซื้งจิตต์วิสุทธิ์ (2554) กล่าวว่า พฤติกรรมสุขภาพ หมายถึง การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ส่งผลต่อสุขภาพ

ศิริวรรณ ทองล้น (2554) กล่าวว่า พฤติกรรมสุขภาพ หมายถึง การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีผลต่อสุขภาพ เพื่อป้องกันโรค การควบคุมอาการและการป้องกันภาวะแทรกซ้อนพฤติกรรมสุขภาพของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและจากประสบการณ์

สุภัทร ชูประดิษฐ์ (2554) กล่าวว่า พฤติกรรมสุขภาพว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอก พฤติกรรมสุขภาพยังรวมถึงการปฏิบัติที่

สังเกตได้ และการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตไม่ได้ แต่สามารถวัดได้ว่าเกิดขึ้น พฤติกรรมสุขภาพ ยังหมายถึง ความสามารถในการแสดงออกเกี่ยวกับสุขภาพทั้งทางด้านความรู้ เจตคติและทักษะโดยเน้นเรื่องพฤติกรรมสุขภาพที่สามารถสังเกตและวัดได้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพ หมายถึง การกระทำ การปฏิบัติ การแสดงออกทั้งท่าทีน้ำเสียง สีหน้าที่จะกระทำ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีหรือผลเสียต่อสุขภาพของตนเอง ครอบครัวหรือชุมชน

ธนวรรธน์ อิ่มสมบูรณ์ (2555) กล่าวว่า พฤติกรรมสุขภาพว่า หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติของบุคคลต่างๆ ที่มีผลต่อสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและชุมชน ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ ลักษณะของการกระทำที่เป็นผลดีหรือเป็นผลเสียต่อสุขภาพและลักษณะของการไม่กระทำที่เป็นผลดีและผลเสียต่อสุขภาพ

สุรเกียรติ อาชานานุภาพ (2555) กล่าวว่า พฤติกรรมสุขภาพ ว่าเป็นการปฏิบัติตนด้านสุขภาพเพื่อให้ปราศจากโรค มีสุขภาวะอันสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคม

สุรีย์วัลย์ คำไชย (2555) กล่าวว่า พฤติกรรมสุขภาพ หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติของบุคคลที่ส่งผลต่อสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน ทั้งการปฏิบัติที่เป็นผลดีและผลเสียต่อสุขภาพและการไม่ปฏิบัติที่เป็นผลดีและผลเสียต่อสุขภาพ

กุนนที พุ่มสงวน (2557) กล่าวว่า พฤติกรรมสุขภาพ หมายถึง การปฏิบัติตนของบุคคลต่าง ๆ เกี่ยวกับภาวะแห่งความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ และการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี ไม่ใช่เพียงแต่ความปราศจากโรค หรือทุพพลภาพเท่านั้น สุขภาพจึงมีความหมายที่เน้นความเป็นอยู่ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคม นั่นคือ ต้องมีสุขภาพกายสุขภาพจิต และสุขภาพทางสังคมครบทุกด้าน

ทศพล กาดกอเสริม (2557) กล่าวว่า พฤติกรรมสุขภาพเป็นแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมภายนอก (Overt behavior) และพฤติกรรมภายใน (Covert behavior) ซึ่งพฤติกรรมภายนอก ได้แก่ การปฏิบัติที่สามารถสังเกตและมองเห็นได้ พฤติกรรมภายใน ได้แก่ องค์ประกอบทางจิตวิทยา (Psychological Factors) ซึ่งมีความคิด ความเชื่อ การรับรู้ ค่านิยม ทัศนคติและความคาดหวังในทางพฤติกรรมศาสตร์เชื่อว่าองค์ประกอบต่างๆ ของพฤติกรรมสุขภาพเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสุขภาพของบุคคล

สรุปได้ว่า พฤติกรรมสุขภาพ หมายถึง การปฏิบัติหรือการแสดงออกของบุคคลในการกระทำหรืองดเว้นการกระทำในสิ่งที่มีผลต่อสุขภาพของตนเอง โดยอาศัยความรู้ความเข้าใจ เจตคติและการปฏิบัติตนทางด้านสุขภาพด้านต่าง ๆ คือ สุขภาพกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างสมดุล

4.2 ความสำคัญของพฤติกรรมสุขภาพ

พฤติกรรมสุขภาพมีความสำคัญยิ่งต่อเด็กจะส่งผลให้พัฒนาการด้านอื่น ๆ ด้วย ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของพฤติกรรมสุขภาพไว้ ดังนี้

ชลธิชา ซึ้งจิตต์วิสุทธิ์ (2554) กล่าวว่า ความสำคัญของพฤติกรรมสุขภาพไว้ดังนี้

1. พฤติกรรมสุขภาพเป็นปัญหาสาธารณสุข คือ เมื่อบุคคลมีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสมทำให้ตนเอง ครอบครัว หรือผู้ดูแลและเจ้าหน้าที่ แพทย์ พยาบาลต้องทำการแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเหล่านั้น เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดี

2. พฤติกรรมสุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญของการแก้ปัญหาสาธารณสุข คือ การแก้ไขปัญหาสาธารณสุขที่จำเป็นต้องแก้ไขที่พฤติกรรมของบุคคล ครอบครัว หรือระบบการดูแลเป็นสำคัญ ความสำคัญของพฤติกรรมสุขภาพ

กุนนที พุ่มสงวน (2557) กล่าวว่า ความสำคัญของพฤติกรรมสุขภาพเป็นการกระทำใด ๆ ที่จะกำจัดสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อสุขภาพอนามัย นั่นคือ การที่สามารถป้องกันโรคที่ป้องกันได้ และเมื่อเจ็บป่วยสามารถวินิจฉัยโรคตั้งแต่แรกเริ่มได้ และได้รับการรักษาที่ถูกวิธี ตลอดทั้งการได้รับการฟื้นฟูสภาพร่างกายให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งในการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการมีสุขภาพในการดูแลสุขภาพต้องมองให้ครอบคลุม 4 มิติ

1. การสร้างเสริมสุขภาพ เป็นกลไกการสร้างความเข้มแข็งให้แก่สุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพสังคม และสุขภาพจิตวิญญาณ ซึ่งการส่งเสริมสุขภาพจะแตกต่างกันออกไปตามวัยต่าง ๆ โดยอยู่บนพื้นฐานง่าย ๆ ของการดำเนินชีวิต

2. การป้องกันโรค ครอบคลุมการป้องกันลดความเสี่ยงในการเกิดโรค ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมรวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันเฉพาะโรค เพื่อมิให้เกิดโรคกาย โรคจิต โรคสังคม และโรคจิตวิญญาณ

3. การรักษาโรค ด้านการดูแลรักษาจะเป็นไปตามแผนการรักษาของแพทย์ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำโดยมุ่งเน้นการบำบัด เพื่อลดความเสียหายแก่สุขภาพ หรือแม้แต่เพื่อป้องกันมิให้เสียชีวิต พยาบาลจะต้องรู้จักใช้ศิลปะในการติดต่อสื่อสารการแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง ความเข้าใจในความรู้สึกอารมณ์ของผู้ป่วยในขณะนั้น การอธิบายให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่ผู้ป่วยรวมทั้งญาติให้เข้าใจกระจ่างจะช่วยให้ได้รับความร่วมมือที่ดี และเป็นผลดีต่อการรักษา ช่วยให้ผู้ป่วยและผู้เกี่ยวข้องได้รับผลกระทบจากการเจ็บป่วยน้อยที่สุดและสามารถที่จะกลับสู่ สภาวะปกติโดยเร็ว

4. การฟื้นฟูสุขภาพเป็นระยะที่บุคคลออกจากภาวะของการเป็นผู้ป่วยกำลังกลับไปอยู่ในบทบาทของคนปกติทั่วไปเป็นระยะที่จะกลับบ้านเพื่อไปดูแลตนเองต่อที่บ้าน การฟื้นฟูสภาพร่างกายหลังการเจ็บป่วยให้ดีขึ้น รวมทั้งการรักษาและดำรงไว้ในส่วนที่เสื่อมหรือเสียไปแล้วให้คงอยู่ในสภาพเดิมโดยไม่เสื่อมเพิ่มขึ้น พยาบาลจะต้องเข้าถึงจิตใจและรู้สภาพปัญหาของผู้ป่วยแต่ละคนอย่างถ่องแท้ พยาบาลจะต้องเป็นผู้ให้กำลังใจ ให้ความหวัง ชื่นชม และยกย่องผู้ป่วยกลับมามีชีวิตในสังคมตามสภาพปกติทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงการช่วยให้ผู้ป่วยโรคเรื้อรังสามารถช่วยตนเองให้ได้มากที่สุดด้วย

สรุปได้ว่า ความสำคัญของพฤติกรรมสุขภาพ เป็นการดูแลสุขภาพต้องมองให้ครอบคลุม 4 มิติ คือการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาโรคและการฟื้นฟูสุขภาพ เพื่อให้การดำรงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

4.3 หลักการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ

หลักการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพเป็นสิ่งที่ประชาชนสามารถทำได้ด้วยตัวเอง โดยส่วน “การซ่อมสุขภาพ” ต้องอาศัยหน่วยงานด้านการแพทย์เป็นหลัก ทำให้เกิดผลกระทบ คือ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพเพิ่มสูงขึ้น ทำให้รัฐต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค ซึ่งได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงหลักการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพไว้ ดังนี้

กองสุขศึกษา (2556) กล่าวว่า สุขบัญญัติแห่งชาติสำหรับการสร้างเสริมและปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องและพึงประสงค์เพื่อนำไปสู่การมีสุขภาพดีทั้งร่างกาย จิตใจและสังคม ได้มีหลักการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน 10 ประการ ดังนี้

1. ดูแลรักษาร่างกายและของใช้ให้สะอาด
   1.1 อาบน้ำให้สะอาดทุกวันอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง
   1.2 สระผมอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง
   1.3 ตัดเล็บมือ เล็บเท้าให้สั้นอยู่เสมอ
   1.4 ถ่ายอุจจาระเป็นเวลาทุกวัน
   1.5 ใส่เสื้อผ้าที่สะอาดไม่อับชื้น
   1.6 จัดเก็บของใช้ให้เป็นระเบียบ
2. รักษาฟันให้แข็งแรงและแปรงฟันทุกวันอย่างถูกต้อง
   2.1 ถูฟันหรือบ้วนปากหลังกินอาหาร
   2.2 หลีกเลี่ยงการกินลูกอม ลูกกวาด ทอฟฟี่ เป็นต้น
   2.3 ตรวจสุขภาพในช่องปากอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
   2.4 แปรงฟันทุกวันอย่างถูกวิธีอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง ในตอนเช้าและก่อนนอน
   2.5 หลีกเลี่ยงการใช้ฟันกัด ขบเคี้ยวของแข็ง
3. ล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหารและหลังการขับถ่ายทุกครั้ง
4. กินอาหารสุก สะอาด ปราศจากอันตรายและหลีกเลี่ยงอาหารรสจัด สีฉูดฉาด
   4.1 เลือกซื้ออาหารที่สด สะอาด ปราศจากสารอันตราย
   4.2 กินอาหารที่มีการเตรียม การประกอบอาหารและใส่ภาชนะที่สะอาด
   4.3 กินอาหารที่ปรุงเสร็จใหม่ๆ
   4.4 ไม่กินอาหารที่ใส่สี มีสารอันตราย เช่น สีย้อม ยากันบูด ผงชูรส บอแรกซ์ ยาฆ่าแมลง ฟอร์มาลีน เป็นต้น

4.5 กินอาหารให้เป็นเวลา

4.6 กินอาหารให้ครบ 5 หมู่ ในปริมาณที่พอเหมาะ

4.7 ดื่มน้ำที่สะอาดวันละ 8 แก้ว เช่น น้ำประปา น้ำต้ม น้ำฝน น้ำที่ผ่านการกลั่นกรอง น้ำกลั่น น้ำที่ผ่านการผลิตอย่างถูกวิธี เป็นต้น

4.8 หลีกเลี่ยงอาหารรสจัด เค็มจัด เผ็ดจัดและของหมักดอง

4.9 หลีกเลี่ยงของกินเล่น

5. หลีกเลี่ยงสารเสพติด การพนันและการสำส่อนทางเพศ

5.1 งดสูบบุหรี่ สุรา สารเสพติด การพนัน

5.2 สร้างเสริมค่านิยม รักเดียวใจเดียว รักนวลสงวนตัว ไม่ชิงสุกก่อนห่าม (มีคู่ครองในเวลาอันควร)

6. การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้อบอุ่น

6.1 สมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือกันทำงานบ้าน

6.2 มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในครอบครัว

6.3 มีการปรึกษาหารือกับสมาชิกในครอบครัวเมื่อมีปัญหา

6.4 เผื่อแผ่น้ำใจ ไมตรีให้กับสมาชิกในครอบครัว

6.5 มีกิจกรรมรื่นเริงสร้างสรรค์และพักผ่อนภายในครอบครัว

7. ป้องกันอุบัติภัยด้วยการไม่ประมาท

7.1 ระมัดระวังในการป้องกันอุบัติภัยภายในบ้าน

7.2 ระมัดระวังในการป้องกันอุบัติภัยในที่สาธารณะ

8. ออกกำลังกายสม่ำเสมอและตรวจสุขภาพประจำปี

8.1 ออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง

8.2 ออกกำลังกายและเล่นกีฬาให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายและวัย

8.3 เล่นกีฬาหรือออกกำลังกายอย่างสนุกสนาน

8.4 ตรวจสุขภาพโดยแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

9. ทำจิตใจให้ร่าเริงแจ่มใสอยู่เสมอ

9.1 พักผ่อนให้เพียงพอ

9.2 เมื่อมีปัญหาไม่สบายใจ ควรหาทางผ่อนคลาย โดยการปรึกษาผู้ใกล้ชิดที่ ไว้ใจได้ หรือเข้าหาสิ่งบันเทิงใจ เช่น เล่นกีฬา ฟังเพลง ดูภาพยนตร์ เป็นต้น

9.3 ทำงานอดิเรกในยามว่าง

9.4 ช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา

10. มีสำนึกต่อส่วนรวม ร่วมสร้างสรรค์สังคม

10.1 ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด

10.2 อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม เช่น ชุมนุม ป่า น้ำ สัตว์ป่า เป็นต้น

10.3 หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม

10.4 ทิ้งขยะในที่รองรับ

10.5 มีและใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะ

10.6 มีการกำจัดน้ำทิ้งในครัวเรือนและโรงเรียนที่ถูกต้อง

สรุปได้ว่า หลักการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ เป็นการสร้างเสริมและปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพให้เด็กปฐมวัยที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาสุขภาพกาย สุขภาพจิต ให้สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ

5. แนวคิดและหลักการบริหารงานสุขศึกษาในโรงเรียน

แนวคิดการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนในปัจจุบันนโยบายการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนในปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและครู เป็นผู้ริเริ่มในการดูแลรับผิดชอบสุขภาพอนามัยให้แก่นักเรียนฝ่ายเดียวมาเป็นการผสมผสาน การอนามัยโรงเรียนกับการสาธารณสุข โดยมีเป้าหมายให้ทุกคนมีสุขภาพดีถ้วนหน้า โดยหาวิธีการที่จะสร้างนักเรียนทุกคนให้สามารถช่วยเหลือตนเอง และสำนึกในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบปฏิบัติ ในเรื่องของสุขภาพอนามัยในชีวิตประจำวัน ตลอดจนถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ไปสู่เพื่อนนักเรียนครอบครัวและชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของรัฐและครูเป็นผู้ให้การสนับสนุนการให้บริการสุขศึกษาในโรงเรียน (School Health Program) มีวิวัฒนาการเริ่มตั้งแต่การช่วยแพทย์รักษามาจนถึงในปัจจุบันต้องอาศัยหลักการที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน 4 ประการ คือ การให้บริการสุขภาพในโรงเรียน การสอนสุขศึกษาในโรงเรียน การอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนบ้าน และชุมชน จึงสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของงานอนามัยโรงเรียนได้ ซึ่งในทางปฏิบัติ จัดเป็นบริการ ขั้นพื้นฐาน 9 ประการ โดยมีครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข รวมกันจัดทำให้แก่เด็กนักเรียนซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การให้บริการสุขภาพในโรงเรียน (School Health Service) การบริการสุขภาพเป็นงานอนามัยขั้นพื้นฐาน ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบโดยตรงในการจัดบริการ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ด้านการศึกษา และผู้ที่จะสนับสนุนเกี่ยวกับงานนี้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น เช่น คณะกรรมการสภาตำบลหรือผู้ปกครองและตัวของนักเรียนเองทุกฝ่ายจำเป็นที่จะต้องให้ความร่วมมือต่อกันในแต่ละขั้นตอนของการจัดบริการเพื่อดูแลพิทักษ์สุขภาพอนามัยของนักเรียน งานอนามัยโรงเรียนเป็นบริการสาธารณสุขแบบผสมผสาน จึงมีการจัดบริการไปพร้อม ๆ กัน ทั้งการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมและป้องกันโรค การรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสภาพ

2. การสอนสุขศึกษาในโรงเรียน (School Health Education) หมายถึงการถ่ายทอดความรู้เรื่องสุขภาพอนามัยไปสู่นักเรียน โดยอาศัยกระบวนการต่าง ๆ เช่น วิธีการถ่ายทอดความรู้แผน

การเรียนการสอนและอุปกรณ์การสอนที่จัดทำขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับสุขภาพของตน ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และชุมชน จุดมุ่งหมายของการสอนสุขศึกษาในโรงเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้เรื่องสุขภาพอนามัย มีเจตคติที่ถูกต้องในการปฏิบัติตนเองให้มีสุขนิสัยที่ดีติดตัวไปในวันข้างหน้า โดยการปลูกฝังนักเรียนให้เกิดความรู้สึกผิดชอบนำความรู้มาปฏิบัติด้วยความพยายามของตนเองให้มีสุขภาพดี

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการสอนสุขศึกษาในโรงเรียน

1) การสอนสุขศึกษาควรสอดแทรกหรือผสมผสานกับหลักสูตรวิชาอื่น ๆ รวมทั้งกิจกรรมนอกหลักสูตรและเสริมหลักสูตรอื่น ๆ ด้วย

2) โครงการสอนสุขศึกษาในโรงเรียน ควรมีความสัมพันธ์และรับผิดชอบร่วมกันระหว่างโรงเรียน บ้าน และชุมชน

3) การสอนสุขศึกษาควรมุ่งที่จะปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพในด้านสังคม จิตใจ อารมณ์ให้มากพอๆ กับสุขภาพด้านร่างกายด้วย

4) การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ และจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนจะมีส่วนสัมพันธ์ และเป็นแรงกระตุ้นอันสำคัญต่อการสอนสุขศึกษา โรงเรียนจึงควรจัดโปรแกรมเหล่านี้ให้สอดคล้อง และสัมพันธ์กับการสอนสุขศึกษาด้วย

5) การสอนสุขศึกษา ควรจัดให้เหมาะสมตามสภาพความต้องการของแต่ละบุคคล สภาพปัญหาของนักเรียน และความต้องการของสังคมที่โรงเรียนนั้น ๆ ตั้งอยู่

3. งานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน (School Health Environment) โรงเรียนและสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะจะมีผลต้อสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยต่อชีวิตเด็กในโรงเรียนตลอดจนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชนอีกด้วย การจัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะจึงควรคำนึงถึงหลัก 4 ประการด้วยกัน คือ

1) ให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุและอันตราย

2) ให้ปลอดภัยจากโรคติดต่อ

3) ให้เป็นที่น่าสบายใจ เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตและอารมณ์ของเด็กให้เกิดความต้องการอยากไปโรงเรียน มีผลให้เด็กได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่

4) ให้เหมาะสมกับสภาพสรีรวิทยาของร่างกายเด็กที่กำลังเจริญเติบโต

4. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้านและชุมชน (School and Home Relationship) บ้านหรือครอบครัวนับว่าเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคม เมื่อบ้านจำนวนมากมารวมกันก็เกิดเป็นชุมชนหรือสังคมที่ใหญ่ขึ้นตามลำดับ ชุมชนต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่อย่างระจัดกระจายทั่วไปเหล่านี้เอง ย่อมมีเด็กเป็นจำนวนมาก ซึ่งจำเป็นที่ต้องได้รับการศึกษาอบรม เพื่อให้เป็นเด็กดีและเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบต่อไปในอนาคต สถานที่ซึ่งเหมาะสมที่สุดในการสนองความต้องการของชุมชนในเรื่องนี้ได้แก่โรงเรียน ซึ่งโรงเรียนจึงนับว่าเป็นที่รวมของเด็กในชุมชน นอกจากนี้ โรงเรียนยังเป็นที่

ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปต้องผ่านไปมาหรือมีธุรกิจเกี่ยวข้องกับโรงเรียนอยู่เสมอ จึงมีผู้กล่าวว่า “โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชน” เมื่อเป็นเช่นนี้ ทั้งโรงเรียน บ้าน และชุมชนจึงจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี และต้องให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่โดยตลอด

6. แนวคิดเกี่ยวกับบุคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

6.1 ความหมายของบุคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

Moores (1978) ได้ให้คำนิยามของคนหูหนวกและหูตึงไว้ดังนี้

คนหูหนวก (a deal wor 41) ในทางการศึกษา หมายถึง คนที่สูญเสียการได้ยินในหูข้างดีกว่า ตั้งแต่ 90 เดซิเบล (ISO) ขึ้นไป หรือมากกว่า การสูญเสียดังกล่าวทำให้คนหูหนวกไม่เข้าใจในการพูด ไม่ว่าจะใช้เครื่องช่วยฟังหรือไม่

คนหูตึง (a hand of hearings per41) ในทางการศึกษา หมายถึง คนที่สูญเสียการได้ยินอยู่ระหว่าง 35-89 เดซิเบล (ISO) บุคคลดังกล่าวมีปัญหาในการฟังและเข้าใจการพูด แต่เข้าใจคำพูดบ้างไม่ว่าจะใส่ หรือไม่ใส่เครื่องช่วยฟังก็ตามหาก

ผดุง อารยะวิญญู (2535) ให้ความหมายไว้ดังนี้ ความบกพร่องทางการได้ยิน หมายถึง สภาพที่อวัยวะทางการได้ยินไม่สามารถทำหน้าที่ของมันได้สมบูรณ์เป็นปกติ ทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถรับรู้โดยการฟังได้เป็นปกติเหมือนคนทั่วไป และยังอธิบายสรุปได้ว่า เป็นคำใหม่ที่ใช้แทนทั้งคำว่า หูหนวก หูตึง ด้วยเหตุผลสำคัญในแง่จิตวิทยา เพราะคนหูหนวก หูตึง ไม่ต้องการให้คนอื่นที่เรียกตนว่า “ไอ้หนวก” “ไอ้ไบ้” หรือ “ใช้ตึง” นักจิตวิทยาจึงได้ใช้คำว่า "ความบกพร่องทางการได้ยิน"

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (2552) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ได้แก่ บุคคลที่สูญเสียการได้ยินตั้งแต่ระดับหูตึงน้อยจนถึงหูหนวก ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. คนหูหนวก หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการได้ยินมากจนไม่สามารถเข้าใจการพูดผ่านทางการได้ยินไม่ว่าจะใส่หรือไม่ใส่เครื่องช่วยฟัง ซึ่งโดยทั่วไปหากตรวจการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยิน 90 เดซิเบลขึ้นไป

2. คนหูตึง หมายถึง บุคคลที่มีการได้ยินเหลืออยู่เพียงพอที่จะได้ยินการพูดผ่านทางการได้ยิน โดยทั่วไปจะใส่เครื่องช่วยฟัง ซึ่งหากตรวจวัดการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยินน้อยกว่า 90 เดซิเบลลงมาถึง 26 เดซิเบล

กล่าวโดยสรุป บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินทางการศึกษา หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการได้ยิน ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลหูตึงที่มีระดับการสูญเสียการได้ยิน 90 เดซิเบลขึ้นไป หรือบุคคลหูหนวกที่มีการสูญเสียการได้ยินน้อยกว่า 90 เดซิเบล

6.2 ประเภทของบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

ประเภทของความบกพร่องทางการได้ยินสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภท (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546; สุทิตย์ สิมมา, 2562; วิชิต ชีวเรืองโรจน์, 2550; อ้างถึงใน สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2563) ดังนี้

1. การสูญเสียการได้ยินการนำเสียงบกพร่อง เป็นภาวการณ์นำเสียงบกพร่อง ซึ่งเป็นผลจากโรคที่ทำให้เกิดความผิดปกติที่หูชั้นนอกและหูชั้นกลาง นอกหน้าต่างรูปไข่ออกมาเป็นผล ให้เกิดความผิดปกติของกลไกการส่งผ่านคลื่นเสียงไปสู่หูชั้นใน

2. การสูญเสียการได้ยินประสาทหูเสียบกพร่อง เป็นภาวะที่เกิดจากความผิดปกติที่หูชั้นในหรือประสาทรับเสียง โดยเฉพาะเสียงสนทนา คือ ได้ยินแต่ฟังไม่เข้าใจ

3. การสูญเสียการได้ยินชนิดการรับฟังเสียงบกพร่องแบบผสม เป็นภาวะที่เกิดความผิดปกติในการนำเสียงร่วมกับประสาทรับฟังเสียงบกพร่อง พบในโรคที่มีความผิดปกติที่หูชั้นนอกและหรือหูชั้นกลาง ร่วมกับความผิดปกติของหูชั้นใน

4. การรับฟังเสียงบกพร่องจากสมองส่วนกลาง เป็นความบกพร่องของสมองส่วนกลาง คือ ได้ยินเสียงแต่ไม่สามารถแปลสัญญาณเสียงนั้นได้ ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถโต้ตอบสัญญาณนั้นกลับได้ด้วย

5. การรับฟังเสียงบกพร่องจากสภาวะทางจิตใจ เกิดจากความผิดปกติทางจิตใจหรืออารมณ์ มิใช่จากสาเหตุทางร่างกาย

กล่าวโดยสรุป ประเภทของความบกพร่องทางการได้ยินเป็นภาวะที่เกิดความผิดปกติของหู ซึ่งขึ้นอยู่ว่าจะเกิดความบกพร่องจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่ง ทำให้เกิดความสูญเสียการได้ยิน

6.3 ลักษณะพฤติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

พฤติกรรมที่บ่งบอกถึงลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ซึ่งสามารถมองเห็นได้โดยไม่ต้องใช้เครื่องมือวัดมีลักษณะ ดังนี้

6.3.1. ลักษณะอาการ

บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเมื่ออยู่วัยทารกจะไม่มีปฏิกิริยาต่อเสียงรอบตัว แม้จะมีเสียงดัง ๆ ก็ไม่สะดุ้ง ไม่มองตามทิศทางที่เกิดเสียง เมื่อเติบโตขึ้นสังเกตเห็นว่าเด็กไม่ค่อยตอบคำถามทันที หรือมักจะถามซ้ำ บางทีก็ชอบเอามือป้องหูครอบหูไว้ เมื่อมีคนพูดด้วยก็ชอบเอนศีรษะเข้ามาใกล้ ขยับตัวเข้าใกล้มากเพื่อจะให้ได้ยินเสียง เด็กอาจบ่นปวดหูและมักหายใจทางปาก (ศรียา นิยมธรรมและประภัสสร นิยมธรรม, 2525 อ้างถึงใน ธัญลักษณ์ มุกดาภิรมย์, 2546) มักจ้องตาจ้องปากและหน้า และเวลาสื่อสารบุคคลหูหนวกส่วนมากดูร่าเริงและมักใช้การยิ้มเป็นการสื่อสารยิ้มแสดงความเป็นเพื่อหรือเป็นมิตร (พูนพิศ อมาตยกุล, 2545)

6.3.2 ลักษณะการพูด

บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมีปัญหาทางการพูด อาจจะพูดไม่ได้ หรือพูดไม่ชัดขึ้นอยู่กับระดับการสูญเสียการได้ยินของแต่ละบุคคล นอกจากการพูดนี้ขึ้นอยู่กับอายุ หากสูญเสียการได้ยินมาตั้งแต่กำเนิดจะมีปัญหาในการพูดอย่างมาก (อรนุช ลิมตศิริ, 2551; ผดุง อารยะวิญญ, 2542; สุทิตย์ สิมมา, 2562; สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2563)

6.3.3 ลักษณะภาษา

บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมีปัญหาเกี่ยวกับภาษา เช่น มีความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ในวงจำกัด เขียนสลับ เรียงคำไม่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ เป็นต้น ยิ่งสูญเสียการได้ยินมากเท่าใดยิ่งมีปัญหาทางภาษามากขึ้นเท่านั้น (อรนุช ลิมตศิริ, 2551; ผดุง อารยะวิญญ, 2542; สุทิตย์ สิมมา, 2562; สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2563) บางกรณีจะพูดเสียงดังหรือเสียงเบาผิดปกติ มักจะหลีกเลี่ยงการสนทนากับผู้อื่น (ศรียา นิยมธรรมและประภัสสร นิยมธรรม, 2525 อ้างถึงในธัญลักษณ์ มุกดาภิรมย์, 2546) ภาษามือจึงเป็นวัฒนธรรมของคนหูหนวกอย่างแท้จริง (พูนพิศ อมาตยกุล, 2545)

6.3.4 ลักษณะความสามารถทางสติปัญญา

บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมีสามารถทางสติปัญญาเหมือนกับบุคคลปกติ ผู้ที่ไม่คุ้นเคยอาจคิดว่าบุคคลประเภทนี้มีระดับสติปัญญาต่ำ ความจริงแล้วไม่เป็นเช่นนั้น เพราะว่าท่านไม่สามารถสื่อสารกับเขาได้ (อรนุช ลิมตศิริ, 2551; ผดุง อารยะวิญญ, 2542; สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2563) แต่อาจมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเด็กปกติ เนื่องมาจากเด็กเหล่านี้มีข้อจำกัดทางภาษา จึงทำให้อ่านเขียนข้อสอบได้ไม่ดีตลอดจนการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลไม่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน (สุทิตย์ สิมมา, 2562) ต้องฝึกการฟังและการพูด หรือฝึกการอ่านมากขึ้นจะทำให้มีความสามารถในการเขียนได้ดี (Myklebust, 1946)

6.3.5 ลักษณะการปรับตัว

การปรับตัวเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน อาจมีปัญหาในการปรับตัว มักจะไม่สามารถควบคุมตนเองได้ สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการสื่อสารกับผู้อื่น หากสามารสื่อสารได้ดีปัญหาทางอารมณ์อาจลดลงทำให้ปรับตัวได้ดี แต่ถ้าไม่สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้ดี อาจเกิดความคับข้องใจ ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรม (สุทิตย์ สิมมา, 2562; สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2563)

กล่าวโดยสรุป ลักษณะพฤติกรรมของบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ที่สามารถสังเกตได้มี 5 ลักษณะ คือ อาการ การพูด ภาษา ระดับสติปัญญา และการปรับตัว

6.4 ระดับความสูญเสียของการได้ยิน

ระดับความสูญเสียของการได้ยินมีนักการศึกษาในประเทศไทยและต่างประเทศส่วนมากนำแนวคิดมากจากทางการแพทย์ (Moores, 1987; Davis and Silverman, 1970; ศรียา นิยมธรรม และประภัสสร นิยมธรรม, 2518; สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2563) ได้ยินแบ่งระดับความสูญเสียของการได้ยินเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1. ระดับปกติ มีค่าเฉลี่ยของระดับเริ่มได้ยินเสียงบริสุทธิ์ทางอากาศไม่เกิน 25 เดซิเบล

2. ระดับสูญเสียการได้ยิน หรือระดับผิดปกติ มีค่าเฉลี่ยของระดับเริ่มการได้ยินเสียงบริสุทธิ์ทางอากาศมากกว่า 25 เดซิเบล การสูญเสียการได้ยินแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

2.1 ระดับเล็กน้อย มีค่าเฉลี่ยของระดับเริ่มได้ยินเสียงบริสุทธิ์ทางอากาศตั้งแต่ 26 - 40 dB

2.2 ระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยของระดับเริ่มได้ยินเสียงบริสุทธิ์ทางอากาศตั้งแต่ 41 - 55 dB

2.3 ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยของระดับเริ่มได้ยินเสียงบริสุทธิ์ทางอากาศตั้งแต่ 56 – 70 dB

2.4 ระดับรุนแรง มีค่าเฉลี่ยของระดับเริ่มได้ยินเสียงบริสุทธิ์ทางอากาศตั้งแต่ 71 - 90 dB

2.5 ระดับหนวก มีค่าเฉลี่ยของระดับเริ่มได้ยินเสียงบริสุทธิ์ทางอากาศมากกว่า 90 dB

6.5 วิธีการจัดการเรียนการสอนของบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

การจัดการศึกษาให้เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินนั้น จะต้องคำนึงถึงระดับการสูญเสียการได้ยิน ความพร้อม และคำนึงถึงความสามารถที่แตกต่างกันของเด็ก และควรยึดความสามารถของเด็ก โดยเฉพาะความสามารถทางภาษาซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนรู้ พร้อมทั้งให้ความสำคัญและส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และการปรับตัวในสังคม เพื่อให้เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินสามารถใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข (สุทิตย์ สิมมา, 2562) หลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ควรครอบคลุมไปถึงการฝึกฟัง การฝึกสายตา การฝึกทักษะทางการพูด การฝึกทักษะทางภาษา การฝึกทักษะดังกล่าวควรกระทำตามลำดับขั้นตอนยากง่าย ส่วนเนื้อหาวิชา เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ ควรครอบคลุมเนื้อหาที่ใกล้เคียงกับเด็กปกติ แต่วิธีสอนตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์จำเป็นอาจแตกต่างออกไป หรือเพิ่มเติมจากที่มี ใช้สำหรับเด็กปกติ ทั้งนี้เพื่อสนองความต้องการพิเศษของเด็กประเภทนี้ การจัดการศึกษาสำหรับเด็กหูตึงนั้น ควรมุ่งเตรียมให้เด็กมีความพร้อมเพื่อการเรียนร่วมหรือเด็กที่เรียนร่วมอยู่แล้วก็ควรได้รับการช่วยเหลือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียนร่วม ดังนั้นหลักสูตรจึงควรเน้นการฝึกการแก้ไขการพูด การฝึกภาษาและการเรียนวิชาอื่น ๆ ควบคู่กันไป (ผดุง อารยะวิญญู, 2542)

มลิวัลย์ ธรรมแสง, (2556) ระบบวิธีการสอนบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินแบ่งเป็น 2 ระบบ ตามวิธีการสื่อสารของผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในประเทศไทยต่าง ๆ ทั่วโลก โรงเรียนสอนคนหูหนวกในประเทศไทยที่เป็นสถานศึกษาของรัฐ มีทั้งหมด 20 โรง โรงเรียนเหล่านี้เป็นโรงเรียนที่จัดฉันเฉพาะความพิการในรูปแบบของโรงเรียนที่ให้บริการแบบประจำและไปกลับ

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกโรงเรียน จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย และหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ส่วนในระดับอุดมศึกษานั้น เด็กหูหนวกจำนวนหนึ่งได้เข้าเรียนร่วมในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนในรูปแบบของการเรียนร่วม และสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะความพิการ เช่น วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล รายละเอียดของวิธีสอนผู้บกพร่องทางการได้ยิน มีดังต่อไปนี้

1. วิธีการสอนพูด ซึ่งแบ่งเป็น

1.1 การสอนโดยการพูดและการอ่านริมฝีปาก วิธีนี้ครูจะใช้การพูดตามปกติ เด็กจะรับภาษาจากครู โดยการใช้การได้ยินที่เหลืออยู่โดยอาจใช้เครื่องช่วยฟังเป็นอุปกรณ์เสริมเพื่อช่วยให้ได้ยินชัดมากขึ้น ร่วมกับการพยายามอ่านคำพูดจากริมฝีปากของครูประกอบ เพื่อให้ได้ความที่สมบูรณ์มากขึ้นเด็กหูตึงจึงใช้คำพูดและท่าทางประกอบบ้างในการสื่อสารกับครูและเพื่อน ๆ วิธีการสอนพูดที่จึงเป็นวิธีการสอนในโรงเรียนปกติที่มีเด็กบกพร่องทางการได้ยิน ประเภทหูตึงเรียนร่วมทั้งลักษณะการเรียนแบบห้องเรียนพิเศษคู่ขนานและห้องเรียนร่วม

1.2 การสอนพูดโดยใช้การฟัง เป็นการสอนให้เด็กที่บกพร่องทางการได้ยินที่กำหนดให้เด็กใช้เครื่องช่วยฟัง หรือเด็กที่ได้รับการผ่าตัดฟังประสาทหูเทียมแล้ว ซึ่งอาจทำให้เด็กสามารถได้ยินเสียงพูดใกล้เคียงกับการได้ยินปกติ วิธีการนี้ผู้เรียนจะใช้การเรียนรู้จากการฟังเป็นหลัก ในการสอนครูจะใช้การพูดตามปกตินักเรียนจะใช้การได้ยินจากเครื่องช่วยฟัง หรือส่วนใหญ่จะใช้ประสาทหูเทียมโดยไม่ใช้การอ่านริมฝีปากครู นักเรียนสื่อสารด้วยการพูดตามปกติ วิธีการสอนนี้ส่วนใหญ่ใช้ในคลินิกสอนพูดสำหรับเด็กผ่าตัดฝังประสาทหูเทียม เป็นการสอนรายบุคคลโดยมีผู้ปกครอง เข้าร่วมเรียนรู้ร่วมกันทั้งที่เป็นคลินิกของเอกชนและของโรงพยาบาล

2. วิธีการสอนโดยใช้ภาษามือ

2.1 การสอนโดยระบบรวม เป็นการสอนคนหูหนวกที่ใช้กันแพร่หลายในโรงเรียนสอนคนหูหนวก (โรงเรียนโสตศึกษา) ประเทศไทยประมาณปีพ.ศ. 2522 เป็นต้นมา วิธีการสอนแบบนี้มีความเชื่อว่าการสื่อสารของคนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน อาจทำให้หลายหลายทาง เช่น การใช้ภาษามือ การสะกดนิ้วมือ การใช้การพูด ตลอดจนการใช้ท่าทาง เป็นต้น

2.2 การสอนแบบสองภาษาสองวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิธีสอนคนหูหนวกที่ยึดหลักการเรียนภาษามือ ซึ่งเป็นภาษาโดยธรรมชาติของคนหูหนวกเป็นหลัก โดยใช้สอนเด็กหูหนวกให้สามารถเรียนภาษามือให้ถูกต้องเป็นพื้นฐานก่อน แล้วค่อยเริ่มเรียนภาษาที่ใช้อ่านและเขียน เช่น ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนการสอนสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินนั้น การจัดการในชั้นเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องจัดให้เหมาะสมกับ ลักษณะของความบกพร่องทางการได้ยินของเด็กแต่ละระดับ และคำนึงถึงความสามารถที่ แตกต่างกัน การจัด

กิจกรรมควรมุ่งพัฒนาความพร้อมในทุกๆด้าน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้สามารถปรับตัวและอยู่ร่วมกับบุคคลในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีความสุข

7. แนวคิดเกี่ยวกับบุคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

7.1 ความหมายของความบกพร่องทางสติปัญญา

ผดุง อารยะวิญญู (2542) ได้ให้ความหมายว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หรือบุคคลปัญญาอ่อน หมายถึง บุคคลที่พัฒนาการช้ากว่าคนปกติทั่วไป เมื่อวัดสติปัญญาโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานแล้ว ปรากฏว่ามีระดับสติปัญญาต่ำกว่าบุคคลปกติทั่วไป เมื่อสังเกตจากพฤติกรรมจะพบว่าบุคคลประเภทนี้มีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากบุคคลปกติทั่วไปในวัยเดียวกัน

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (2552) บุคคลที่มีความจำกัดอย่างชัดเจนในการปฏิบัติตน (Functioning) ในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ ความสามารถทางสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญร่วมกับความจำกัดของทักษะการปรับตัวอีกอย่างน้อย 2 ทักษะจาก 10 ทักษะ ได้แก่ การสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตภายในบ้านทักษะทางสังคม/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การรู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชน การรู้จักดูแลควบคุมตนเอง การนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง การรักษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย ทั้งนี้ได้แสดงอาการดังกล่าวก่อนอายุ 18 ปี

กิ่งเพชร แสนคำ (2555) ภาวะที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง ภาวะที่สมองซึ่งเป็นศูนย์รวมของระบบการทำงานหยุดพัฒนาหรือพัฒนาได้ไม่เต็มศักยภาพ ทำให้เกิดความบกพร่องต่อการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ ภาษาและสติปัญญา ระดับความสามารถทางด้านเชาวน์ปัญญาต่ำกว่าเด็กปกติ และมีพัฒนาการล่าช้าในทุกด้านที่มีความจำกัดของการปรับตัวทางสังคมที่ไม่เหมาะสมกับวัยก่อนอายุ 18 ปี

ภัคธดา สุรรณนวล (2560) บุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญา เป็นบุคคลที่มีความจำกัดด้านสติปัญญา เนื่องจากมีพัฒนาการทางสมองไม่สมบูรณ์ จึงทำให้มีข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตที่ไม่สามารถกระทำได้เหมือนคนปกติทั่วไป และความบกพร่องนี้จะต้องแสดงให้เห็นก่อนอายุ 18 ปี ดังนั้นจึงต้องมีคนคอยแนะนำช่วยเหลือทั้งในเรื่องของกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ดนยา อินจำปา (2563) เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง เด็กที่มีระดับสติปัญญาต่ำกว่าปกติ มีข้อจำกัดในการใช้สติปัญญา พัฒนาการทุกด้านช้ากว่าปกติเมื่อเปรียบเทียบกับวัยเดียวกัน จะแสดงออกก่อนอายุ 18 ปี

กล่าวโดยสรุป บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา คือ บุคคลที่มีระดับสติปัญญาต่ำ ทำให้พัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ ภาษา และสติปัญญาช้ากว่าคนปกติ มีความจำกัดของการปรับตัวทางสังคมที่ไม่เหมาะสม และความบกพร่องนี้จะแสดงให้เห็นก่อนอายุ 18 ปี

7.2 สาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญา

สุขพัชรา ซื้ทเจริญ (2545) อ้างถึงใน กิ่งเพชร แสนคำ (2555) สาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญาที่เกิดขึ้นในเด็กมีมากมายทั้งที่ป้องกันได้ และป้องกันไม่ได้อาจจะเกิดขึ้นได้ทุกระยะของพัฒนาการหรือการเจริญเติบโตของเด็ก คือ

1. ขณะตั้งครรภ์ อาจเกิดความพิการแก่เด็กได้ตั้งแต่การปฏิสนธิ จนกระทั่งถึงระยะเวลาคลอด ซึ่งอาจจะเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น กินยาแก้แพ้ท้อง กินยาผิด การทำแท้ง การเจ็บป่วยด้วยโรคบางประการ เช่น โรคหัดเยอรมัน โรคงูสวัด โรคเอดส์ ครรภ์เป็นพิษ หรือการได้รับอุบัติเหตุต่าง ๆ ตลอดจนการใช้สิ่งเสพติด เช่น บุหรี่ สุรา หรือ มารดาได้รับสิ่งสะเทือนจิตใจอย่างรุนแรง อาจมีผลให้ทารกในครรภ์เกิดความพิการได้

2. ขณะที่คลอดหรือระหว่างการทำคลอด เด็กทารกอาจพิการจากสาเหตุอุบัติเหตุจากการใช้เครื่องมือในการทำคลอด การคลอดที่ไม่ถูกวิธี ขาดออกซิเจนตอนคลอด คลอดก่อนกำหนด

3. หลังคลอด หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยชรา ควรให้ความรู้แก่มารดานำลูกมาตรวจสุขภาพเพื่อรับภูมิคุ้มกันโรคติดต่อ ระวังภาวะตัวเหลืองในทารกแรกเกิดสารพิษ เช่น ตะกั่วการติดเชื้ออุบัติเหตุกระทบกระเทือนทางสมองอาการท้องเสียอย่างรุนแรงบ่อย ๆ

ดนยา อินจำปา (2563) เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเกิดจากสาเหตุหลัก 2 สาเหตุ ได้แก่ สาเหตุที่เกิดมาจากพันธุกรรมหรือกรรมพันธุ์ สาเหตุที่เกิดมาจากสภาพแวดล้อม ซึ่งส่งผลต่อความบกพร่องทางสติปัญญาของเด็ก

สุรัญจิต วรรณนวล (2563) สาเหตุของการเกิดภาวะบกพร่องทางสติปัญญาเกิดได้จากหลายปัจจัยและหลายระยะ ตั้งแต่ระยะก่อนคลอดหรือระหว่างตั้งครรภ์ ระยะระหว่างคลอด และระยะหลังคลอดรวมทั้งไม่ทราบสาเหตุ การป้องกันภาวะนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญที่พ่อแม่ต้องทำตลอดเวลา นอกจากนี้ หากครอบครัวมีการเตรียมตัวตั้งแต่ระยะแรกก่อนการตั้งครรภ์ และระมัดระวังปัจจัยเสี่ยงที่เป็นสาเหตุ โอกาสที่เด็กจะมีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาก็จะลดน้อยลง

กระทรวงศึกษาธิการ (2563) ภาวะบกพร่องทางสติปัญญาอาจมีสาเหตุมาจากหลายประการ ได้แก่ ยีนทางพันธุกรรมที่ผิดปกติจากพ่อแม่ ผิดปกติเมื่อยีนมาผสมกัน หรือปัญหาทางยีนอื่น ๆ ปัญหาช่วงตั้งครรภ์และคลอด ภาวะที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถมีผลมาจากการที่ทารกไม่ได้มีพัฒนาการมาอย่างถูกต้อง เช่น อาจจะมีปัญหาที่การแบ่งตัวของเซลล์ขณะที่เป็นไข่อ่อน หรือตัวอ่อนเจริญเติบโต การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ หรือการติดเชื้อหัดเยอรมันก็เป็นสาเหตุให้เป็นเด็กบกพร่องทางสติปัญญาได้เช่นเดียวกัน ระหว่างการทำคลอดและคลอด ความผิดปกติทางสมองหรือสมองถูกทำลาย ซึ่งการผิดปกติทางสมองอาจเกิดจากการติดเชื้อ เด็กที่ติดเชื้ออันจะนำไปสู่ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา การได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อม เช่น ได้รับรังสี สารพิษ ภาวะทุพลโภชนาการ คลอดก่อนกำหนด คลอดหลังจากกำหนด หรือได้รับอุบัติเหตุจากการคลอด สมองขาดออกซิเจนก็เป็นสาเหตุของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาได้

กล่าวโดยสรุป สาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญาเกิดจาก 2 สาเหตุ ได้แก่ หลายปัจจัยทั้งพันธุกรรมหรือกรรมพันธุ์ และระยะของพัฒนาการหรือการเจริญเติบโตของเด็กในขณะตั้งครรภ์ ขณะที่คลอดหรือระหว่างการทำคลอดและหลังคลอด ล้วนแล้วเป็นปัจจัยทำให้เกิดความบกพร่องทางสติปัญญาของเด็ก

7.3 ลักษณะของความบกพร่องทางสติปัญญา

โดยทั่วไปลักษณะอาการของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่พอสังเกตได้และแบ่งตามลักษณะต่าง ๆ มีดังนี้

วารี ถิระจิตร (2545) และ ผดุง อารยะวิญญู (2544) อ้างถึงใน กิ่งเพชร แสนคำ (2555)

1. ลักษณะทางร่างกาย

มีรูปร่างไม่สมประกอบ มือเท้าใหญ่กว่าปกติ บางคนมีลักษณะแคระ แกร็น ศีรษะจะมีลักษณะริมเล็กหรือใหญ่ผิดปกติจนเห็นได้ชัด บางคนใหญ่บิดเบี้ยว ผมมักหยาบแข็ง ตามักหรี่ เล็ก มักเป็นโรคเกี่ยวกับตา เช่น ตาแดง ตาแฉะ สายตาผิดปกติ หูมีลักษณะรูปผิดปกติ หูน้ำหนวก โรคหูตึง ริมฝีปากหนา มักมีน้ำลายไหล เป็นปากนกกระจอก ลิ้นจะโตเกินขนาดจนดูครับปาก และพูดไม่ชัด ผิวหนังหยาบกร้าน ผิวหนังเป็นแผลง่าย มักเป็นโรคผิวหนัง กล้ามเนื้อทำงานประสานกันไม่ดี มักมีพัฒนาการทั่วไปช้า มีความสามารถทางการเคลื่อนไหวน้อยกว่าเด็กในวัยเดียวกัน

2. ลักษณะทางบุคลิกภาพ

มักคิดว่าตนเองประสบความล้มเหลวเนื่องจากความจำกัดในด้านสติปัญญา และการปรับตัว มักพึ่งพาผู้อื่นในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน มีความรู้สึกไม่ดีต่อตนเองคิดว่าตนไม่มีความสามารถ จึงมีส่วนทำให้ประสบความล้มเหลวในการเรียนการปรับตัวในการทำงาน

3. ลักษณะด้านการเรียนรู้

มีช่วงความสนใจสั้น สนใจบทเรียนได้ไม่นาน เสียสมาธิง่าย มักจะหันความสนใจไปจากบทเรียนเสมอ มีปัญหาด้านการจำ ลืมง่าย สับสนง่าย มีปัญหาในการจำแนกความแตกต่างและความสัมพันธ์ (ความเหมือน) มีปัญหาในการถ่ายโยงความรู้ เช่น การนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันไม่ได้ ชอบลอกเลียนแบบ ไม่ใช้ความคิดของตนเอง การเรียนเรื่องนามธรรมเป็นสิ่งที่ยากลำบาก มีความรู้สึกไวต่อสิ่งรบกวนสิ่งกระตุ้น

4. ลักษณะด้านภาษาและการพูด

พูดไม่ชัดรู้คำศัพท์จำนวนจำกัด เขียนประโยคไม่ถูกต้อง พูดคำหลายพยางค์ไม่ได้ เพราะมีข้อจำกัดทางภาษา ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ในเนื้อหาวิชาที่ใช้ภาษายากเด็กอาจไม่เข้าใจ

สุรัญจิต วรรณนวล (2563) เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีลักษณะความบกพร่องด้านความคิดรวบยอด ด้านสังคม และด้านการปฏิบัติที่รุนแรงผกผันกับระดับ IQ รวมทั้งต้องการ

ความช่วยเหลือตามความรุนแรงเช่นเดียวกัน นอกจากนั้น มีอาการเคลื่อนไหวร่างกายช้า บกพร่องด้านการสื่อสารร่วมด้วย มีปัญหาพฤติกรรม รวมถึงภาวะชักและภาวะประสาทบกพร่อง

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะมีลักษะความบกพร่องด้านร่างกาย บุคลิกภาพ ด้านสังคม ด้านภาษาและการพูด และด้านการเรียนรู้ การคิดรวบยอดแตกต่างไปจากเด็กปกติทั่วไป

7.4 หลักการสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ฉลวย จุติกลุ (2539) อ้างถึงใน ดนยา อินจำปา (2563) ได้กล่าวว่า การฝึกสอนลูกปัญญาอ่อนจะต้องค่อยเป็นค่อยไป ไม่เร่าเร้า เคี่ยวเข็ญหรือปล่อยปละละเลยหรือตามใจจนเกินไป การฝึกสอนหรือการพัฒนาเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะต้องเป็นไปตามช่วงวัย กล่าวคือ ช่วงวัยแรกเกิดถึง 6 ขวบ ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุด เด็กควรจะได้รับการดูแลในเรื่องสุขภาพอนามัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนควรได้รับการกระตุ้นพัฒนาการให้เกิดทักษะในด้านต่าง ๆ คือ ทักษะด้านการเคลื่อนไหว ทักษะด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก ทักษะด้านสติปัญญา ทักษะด้านการเข้าใจภาษา ทักษะด้านการใช้ภาษา ทักษะด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านการเรียนรู้ต่อไป

กระทรวงศึกษาธิการ (2563) เทคนิคการสอนเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้การเรียนการสอนของบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาได้ประสบผลสำเร็จการเรียน ซึ่งเทคนิคการสอนมีหลายวิธีด้วยกัน ดังนี้

1. เทคนิคการกระตุ้นเตือน (Prompting) เป็นเทคนิคสำคัญประการหนึ่งที่ใช้ในการช่วยเหลือบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ให้เกิดการเรียนรู้ ประเภทของการกระตุ้นเตือนที่นิยมใช้มี 4 ชนิด คือ

1.1 การเรียกร้องความสนใจจากเด็ก เช่น เคาะวัตถุที่ใช้ฝึกกับพื้นโต๊ะหรือการพยายามให้เด็กสบตา โดยใช้รางวัลหลอกล่อแล้วค่อย ๆ เลื่อนเข้าใกล้สายตาครู

1.2 การกระตุ้นทางกาย คือ การจับมือของเด็กให้ทำงานส่วนที่ครูต้องการให้ทำเมื่อเด็กทำได้ครูจะลดการช่วยเหลือลงเป็นสัมผัสเบา ๆ และเลื่อนมือจากการจับมือมาเป็นแตะที่ข้อศอกและลดการช่วยเหลือลงจนเด็กสามารถทำงานได้เอง

1.3 การกระตุ้นเตือนด้วยท่าทาง คือ การสาธิตวิธีปฏิบัติงานให้เด็กดู ให้เด็กเลียนแบบถ้าเด็กทำไม่ได้ให้ชี้แนะด้วยการชี้ไปที่งานหรือวัตถุนั้น หรือการมองด้วยใบหน้า สายตา

1.4 การกระตุ้นด้วยวาจา คือ การออกคำสั่งหรือชี้แจงด้วยคำพูด ซึ่งครูต้องพยายามใช้คำสั่งสั้น ๆ และง่ายพอที่เด็กจะเข้าใจได้ ซึ่งมีลักษณะการกระตุ้น 2 อย่าง คือ กระตุ้นโดยชี้แนะหรือบอกให้เด็กทำในสิ่งที่ถูกต้องทุกขั้นตอน กระตุ้นโดยการออกคำสั่ง คือ การกระตุ้นที่เด็กผ่านการกระตุ้นโดยการชี้แนะมาแล้ว

2. เทคนิคการวิเคราะห์งาน คือ การแตกงานออกเป็นขั้นตอนเล็ก ๆ หรือจำแนกเนื้อหาที่จะสอนเป็นขั้นตอนย่อย ๆ หลายขั้นตอน และจัดเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของแต่ละขั้นตอนอย่างครบถ้วนจนทำให้เด็กสามารถกระทำได้สำเร็จ

3. เทคนิคการให้รางวัล ควรให้อย่างทันทีทันใด ภายหลังพฤติกรรมหรือเด็กสามารถทำงานได้สำเร็จ ด้วยความหนักแน่น ให้อย่างสม่ำเสมอ หรือทุกครั้งที่เด็กทำงานได้สำเร็จ รางวัลมีหลายประเภทอาจจะเป็นแบบให้ง่าย ๆ หรือแบบให้ยาก เช่น รางวัลทางสังคม รางวัลประสารทสัมผัส (ทางการได้ยินและการฟัง)

4. เทคนิคการตะล่อมกล่อมเกลา คือ วิธีการวิเคราะห์งานก่อนและให้รางวัลแก่การตอบสนองในขั้นตอนที่เด็กทำได้ ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้จะต้องต่อเนื่องไปสู่จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ วิธีสอนโยทั่วไปมี 2 แบบ ได้แก่ 1) แบบเดินหน้า และฝึกแบบถอยหลัง 2) แบบลูกโซ่เดินหน้า และลูกโซ่ถอยหลัง

5. เทคนิคการเลียนแบบ ให้เด็กเลียนแบบทำตามตัวอย่างที่ครูสาธิตให้ดู

6. สื่อการเรียนการสอน ครูจะต้องจัดเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนให้เด็กโดยสัมพันธ์กับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องการ และวัสดุอุปกรณ์ต้องเพียงพอกับเด็กแต่ละคนในกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้อุปกรณ์ได้อย่างทั่วถึง

ดนยา อินจำปา (2563) การสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะต้องสอนตั้งแต่แรกเกิด และเพื่อเป็นการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้านของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาให้เหมาะสม ได้แก่ การเลี้ยงดูเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หลักการสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา การฝึกเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

กล่าวโดยสรุป หลักการสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ควรสอนตามระดับความสามารถของเด็ก สอนซ้ำ ๆ เป็นประจำ มีเทคนิคที่หลากหลาย มีการยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับลักษณะของเด็ก สร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้ไม่ตึงเครียด ให้เด็กลงมือปฏิบัติจริง มีการสร้างแรงจูงใจ และให้การเสริมแรง

8. สภาพบริบทโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์

8.1 ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านโตก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ 67000 บนเนื้อที่ 202 ไร่ 2 งาน 03.8 ตารางวา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอน ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 รวม 32 ห้องเรียน

แผนที่ตั้งโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์

ตั้งอยู่เลขที่ 352 หมู่ 9 ถนนเพชรบูรณ์-บ้านนายม ตำบลบ้านโตก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ 67000 ละติจูด (Latitude), ลองติจูด (Longitude) : 16.320886, 101.119487

ภาพประกอบที่ 8 แผนที่ตั้งโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์

8.2 ข้อมูลสภาพชุมชนโดยรวม

1) สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นชุมชนที่อยู่นอกเขตเทศบาล อยู่ที่หมู่ 9 ตำบลบ้านโตก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ห่างจากตัวเมืองประมาณ 11 กิโลเมตร มีประชากร ประมาณ 15,000 คน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ลักษณะภูมิประเทศ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ เขตหมู่บ้านทุ่งแคและเขตตำบลบ้านโตก

ทิศใต้ ติดต่อกับ ถนนอีโดกวังจาน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ถนนเพชรบูรณ์ - นายม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ หมู่บ้านสะแกงาม

2) อาชีพหลักของชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เนื่องจากเป็นพื้นที่ทุ่งนาและสวนมะขามหวาน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณีที่รู้จักคือ อุ้มพระดำน้ำ แข่งเรือยาววันออกพรรษา ฟังเทศมหาชาติที่วัดมหาธาตุ และประเพณีปิดทองพระประจำปี ผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อาชีพหลักของผู้ปกครอง คือ อาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 70 ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 99.67 รายได้ โดยเฉลี่ยต่อครอบครัว 30,000 บาทต่อปี จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว 3 คน

3) โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

<u>โอกาสของโรงเรียน</u>

1. บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ ทำให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ตามความพิการของนักเรียน

2. ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาให้กับคนพิการ โดยโรงเรียนได้รับการสนับสนุนและให้ความอนุเคราะห์ในเรื่องต่าง ๆ ทั้งด้านงบประมาณ และสิ่งของในการจัดกิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป็นที่ยอมรับ

3. ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้โอกาสโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการ งานอาชีพ และกิจกรรมอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องจนได้รับการยกย่องในศักยภาพของนักเรียนพิการ

4. ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนทำให้โรงเรียนได้รับการพัฒนานอกเหนือจากรัฐจัดสรรงบประมาณมาให้

ข้อจำกัดของโรงเรียน

1. ผู้ปกครองนักเรียนไม่มีความรู้ในการฟื้นฟูบำบัดเด็กพิการ ทำให้นักเรียนไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเมื่อนักเรียนกลับไปเยี่ยมบ้าน

2. ผู้ปกครองส่วนมากมีอาชีพรับจ้างและเป็นเกษตรกร มีรายได้น้อย ทำให้นักเรียนไม่ได้รับการส่งเสริมการศึกษาจากผู้ปกครองเท่าที่ควร เพราะต้องใช้แรงงานของนักเรียนในการทำงาน

3. ครูและบุคลากรทางการศึกษารับผิดชอบงานในหน้าที่หลายด้านทำให้มีเวลาน้อยในการจัดเตรียมงานด้านการเรียนการสอน

8.3 วิสัยทัศน์ของโรงเรียน (Vision)

“โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ มุ่งพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่ความเป็นเลิศ”

8.4 พันธกิจหลักของโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ (Mission)

1. จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้พิการ

2. พัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

3. จัดกระบวนการเรียนรู้งานอาชีพ ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้พิการ ครอบครัวหรือท้องถิ่น

4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิต

5. พัฒนาภูมิทัศน์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนการสอน

6. ส่งเสริมกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม

7. เพิ่มเครือข่าย ครอบครัว ชุมชน ในการจัดการศึกษาอย่างหลากหลาย ครอบคลุมพื้นที่บริการและพื้นที่ใกล้เคียงอย่างทั่วถึง

8.5 เป้าประสงค์ของโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ (Objective)

1. คนพิการเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมทั่วถึงด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย

2. คนพิการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี ได้รับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านทักษะวิชาการ ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิต รวมถึงคุณธรรมจริยธรรมและสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความรู้ตามมาตรฐานวิชาชีพมีทักษะเฉพาะทางมีคุณภาพและสอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการจำเป็นของผู้เรียน

4. ระบบสื่อ เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาพิเศษ มีคุณภาพและสอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการจำเป็นของผู้เรียน

5. ระบบบริหารจัดการของสถานศึกษาเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

8.6 นโยบาย

1. เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา
2. สร้างโอกาสทางการศึกษากระจายโอกาสทางการศึกษาสู่สังคม
3. ปฏิรูปครู ยกฐานะให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงอย่างแท้จริง
4. จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน หรือชุมชนทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ
5. เร่งพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้ทัดเทียมกับนานาชาติ
6. สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างทุนปัญญาของชาติ
7. เพิ่มความปลอดภัย การดูแลช่วยเหลือผู้พิการให้มีความสามารถในการดูแลตนเองจากภัยอันตรายต่าง ๆ ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางสังคม

8.7 คำขวัญของโรงเรียน

“มารยาทดี มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ สู่อาชีพ”

8.8 ปรัชญา

“ให้โอกาสทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคน”

8.9 ข้อมูลบริบทเบื้องต้น

โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นโรงเรียนเฉพาะความพิการ เปิดสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน และนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เป็นโรงเรียนประจำ นักเรียนพักอาศัยอยู่ภายในโรงเรียนตลอดปีการศึกษา มีสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่สะอาดบรรยากาศร่มรื่นสวยงาม โรงเรียนจัดให้มีมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาเพื่อความปลอดภัยในสวัสดิการทรัพย์สินของนักเรียน ครูและบุคลากร และเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับนักเรียน โรงเรียนได้จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมงานอาชีพตามศักยภาพของนักเรียน

9. โครงการ

โครงการประจำปีการศึกษา 2564

ชื่อโครงการ พัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยของนักเรียนโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์

ลักษณะโครงการ ☑ ใหม่ ☐ ต่อเนื่อง

ผู้บริหารโครงการ นางสาวอรนลิน จินะฝั้น

ผู้รับผิดชอบโครงการ กลุ่มบริหารกิจการนักเรียน

สนองกลยุทธ์ของ สพฐ ข้อที่ 1 การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สนองกลยุทธ์ของ สศศ. กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาเพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาส

สนองกลยุทธ์โรงเรียน กลยุทธ์ข้อที่ 1 การพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการในทศวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิภาพ

สนอง สมศ. มาตรฐานที่ 1 ตัวบ่งชี้ที่ 1.2.4 สุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคมตามลักษณะความพิการ

ระยะเวลาดำเนินงาน ตลอดปีการศึกษา 2564

9.1 หลักการและเหตุผล

จากรายงานการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในมาตรฐานที่ 1 คุณภาพผู้เรียน ประเด็นพิจารณาที่ 1.2.4) สุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคมตามลักษณะความพิการ มีผลการประเมินระดับคุณภาพอยู่ในระดับดี ซึ่งคณะกรรมการได้ให้ข้อเสนอแนะว่า นักเรียนยังขาดความตระหนักในเรื่องของการออกกำลังกายที่เหมาะสม ขาดความเอาใจใส่ดูแลสุขอนามัยของตนเอง รวมทั้ง ขาดความรู้ในเรื่องพิษภัยของยาเสพติดซึ่งเป็นภัยใกล้ตัว ซึ่งหากปล่อยทิ้งไว้ไม่เร่งแก้ไข นักเรียนจะมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่อ่อนแอ ขาดทักษะในการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงในเรื่องสิ่งเสพติด ความรุนแรง โรคภัยอุบัติเหตุ โรงเรียนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนในเรื่องของพฤติกรรมสุขภาพและอนามัย การใช้ทักษะแสดงความสามารถอย่างเต็มศักยภาพของ แต่ละบุคคลและส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขันในระดับต่างๆทั้งภายในและภายนอกอย่างต่อเนื่อง

สุขภาพเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิต ถ้าบุคคลมีสุขภาพดี จะเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาด้านสุขภาพอนามัยจะต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดตั้งแต่วัยเด็ก

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าว งานกิจการนักเรียนประจำ โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความตระหนักในเรื่องนี้ จึงดำเนินโครงการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยของนักเรียนโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ขึ้น เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนทุกคนมีสุขภาวะปราศจากโรคภัยมากยิ่งขึ้น มีการปฏิบัติจนเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน

9.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพและอนามัยของนักเรียน
2. เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการดูแลสุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคมตามลักษณะ ความพิการ
3. เพื่อให้ผู้เรียน ตระหนักในการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตของตนเองได้
4. เพื่อให้นักเรียนมีพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยที่ดีและเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน

9.3 เป้าหมาย

3.1 เชิงปริมาณ

นักเรียนโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์จำนวน 216 คน

3.2 เชิงคุณภาพ

1. ผู้เรียนร้อยละ 86 ได้รับความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพและอนามัยของนักเรียน
2. ผู้เรียนร้อยละ 86 ได้รับการดูแลสุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคมตามลักษณะความพิการ
3. ผู้เรียนร้อยละ 86 ตระหนักในการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตของตนเองได้
4. ผู้เรียนร้อยละ 86 มีพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยที่ดีและเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน

9.4 ขั้นตอนการดำเนินงาน / กิจกรรม / เวลา

ตารางที่ 2 แสดงขั้นตอนการดำเนินงาน / กิจกรรม / เวลา

ที่	งาน / กิจกรรม	เวลา	ผู้รับผิดชอบ	หมายเหตุ
1	กิจกรรมการดูแลสุขภาพ - จัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ - ให้ความรู้เกี่ยวกับยาและการเลือกใช้ยา - อบรมให้ความรู้เรื่องการปฐมพยาบาลเบื้องต้น	ตลอดปีการศึกษา	ทวี แสนนนท์	
2	กิจกรรมโภชนาการใส่ใจสุขภาพ - อบรมให้ความรู้เรื่องโภชนาการ - อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมารยาทการรับประทานอาหาร	ตลอดปีการศึกษา	พรชัย วิเศษวงษา	
3	กิจกรรมหนูน้อยฝึกจิต - ฝึกสมาธิหน้าเสาธง/ก่อนเข้าเรียน/ก่อนเข้านอน - ให้ความรู้และปลูกฝังในเรื่องการมีจิตอาสา	ตลอดปีการศึกษา	วิลาวรรณ มูลทิ	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ที่	งาน / กิจกรรม	เวลา	ผู้รับผิดชอบ	หมายเหตุ
4	กิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกาย - ให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการออกกำลังกาย - ออกกำลังกายตอนเช้า/ตอนเย็นหรือช่วงเวลาหลังเลิกเรียน - แข่งขันกีฬาสีภายในโรงเรียน	ตลอดปีการศึกษา	พิมพ์รพี แก้วสุข	
5	กิจกรรมรณรงค์ป้องกันไข้เลือดออก - ให้ความรู้เกี่ยวกับไข้เลือดออก - การรณรงค์ป้องกันไข้เลือดออก - วิธีการป้องกันไข้เลือกออก	พ.ค.64 ถึง ก.พ.65	วีระพงษ์ นครศรี	
6	กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด - ให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและโทษของยาเสพติด (กิจกรรมตามฐาน) - การรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา - กิจกรรมปฏิญาณตนไม่ยุ่งเกี่ยว ยาเสพติด	พ.ค.64 ถึง ก.พ.65	ทวี แสนนนท์	

9.5 แผนการปฏิบัติงาน / กิจกรรม

ดำเนินการตามขั้นตอนกระบวนการวงจรคุณภาพเดมมิ่ง (PDCA) ดังนี้

P = Plan หมายถึง ขั้นเตรียมการ

1. ประชุมวิเคราะห์สภาพในการจัดกิจกรรม

2. ประชุมวางแผนร่วมกันระหว่างผู้บริหาร คณะครู เพื่อกำหนดขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

D = Do หมายถึง ขั้นดำเนินการ

3. ดำเนินงานกิจกรรม ดังนี้

C = Check หมายถึง ขั้นติดตาม และประเมินผล

4. ตรวจสอบผลการดำเนินงาน

A = Action หมายถึง ขั้นปรับปรุง และพัฒนา

5. จัดทำแบบสรุป และรายงานผลการดำเนินงานตามกิจกรรมเสนอฝ่ายบริหาร

9.6 งบประมาณและทรัพยากร

1) กิจกรรมการดูแลสุขภาพ	จำนวน	12,750	บาท
2) กิจกรรมโภชนาการใส่ใจสุขภาพ	จำนวน	1,000	บาท
3) กิจกรรมหนูน้อยฝึกจิต	จำนวน	500	บาท
4) กิจกรรมรณรงค์ป้องกันไข้เลือดออก	จำนวน	500	บาท
5) กิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกาย	จำนวน	500	บาท
6) กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด	จำนวน	5,000	บาท

รวมงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินโครงการฯทั้งสิ้น 20,250 บาท

9.7 การติดตามและประเมินผล (ให้วัดและประเมินผลจากเป้าหมาย)

ตารางที่ 3 แสดงการติดตามและประเมินผล

ตัวชี้วัดความสำเร็จ	วิธีวัดและประเมินผล	เครื่องมือวัดและประเมินผล	ผู้รับผิดชอบ
1. ผู้เรียนร้อยละ 86 ได้รับความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพและอนามัยของนักเรียน 2. ผู้เรียนร้อยละ 86 ได้รับการดูแลสุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคมตามลักษณะ ความพิการ 3. ผู้เรียนร้อยละ 86 ตระหนักในการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตของตนเองได้ 4. ผู้เรียนร้อยละ 86 มีพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยที่ดีและเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน	การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน	- แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน	น.ส.ทวี แสนนนท์

9.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้เรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเอง การป้องกันโรค การปฐมพยาบาล
2. ผู้เรียนได้รับการดูแลสุขภาพทางร่างกายและจิตสังคมตามลักษณะความพิการ
3. ผู้เรียนตระหนักในการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตของตนเองมากขึ้น
4. ผู้เรียนมีพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยที่ดีและเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศการประเมินโครงการ

(โกศักดิ์ กุลภา, 2554) ศึกษาการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเครือข่ายพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ผลการศึกษา พบว่า การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเครือข่ายพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏผลดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการและครูผู้สอน มีความเห็นด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยป้อน ด้านกระบวนการและด้านผลผลิต อยู่ในระดับมาก นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 มีความคิดเห็นด้านผลผลิตอยู่ในระดับมาก

(นิภา ใจทัน, 2555) ศึกษาการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนบ้านประตูน้ำพระพิมลผลการรายงาน พบว่า ผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนบ้านประตูน้ำพระพิมล โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน และเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านกระบวนการของโครงการ ($\overline{X}$ =4.70) รองลงมา คือ ด้านผลผลิตของโครงการ ($\overline{X}$ =4.59) ด้านปัจจัยของโครงการ ($\overline{X}$ =4.41) และด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ ($\overline{X}$ =4.25) ตามลำดับและจำแนกรายด้าน พบว่า 1) ผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนบ้านประตูน้ำพระพิมล ด้านสภาวะแวดล้อม (Context) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.25) 2) ผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนบ้านประตูน้ำพระพิมล ด้านปัจจัย (Input) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.41) 3) ผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนบ้านประตูน้ำพระพิมลด้านกระบวนการ (Process) โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.70) และ 4) ผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนบ้านประตูน้ำพระพิมล ด้านผลผลิต (Product) โดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\overline{X}$ =4.59)

(วารัตดา บุญสุด, 2555) ศึกษาการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียนวัดไทรทอง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยสรุปผลการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโรงเรียนวัดไทรทองอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ปีการศึกษา 2555 สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า โดยภาพรวมและรายตัวชี้วัดมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด จำแนกเป็นความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินและความคิดเห็นของครู พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน 2) ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า โดยภาพรวมและรายตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด จำแนกเป็นความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินและความคิดเห็นของครู พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์

การประเมิน 3) ด้านกระบวนการ พบว่า โดยภาพรวมและรายตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด จำแนกเป็นความคิดเห็นของครู พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน ความคิดเห็นผู้ปกครอง พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมินและความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน 4) ผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการ มีผลการประเมินดังนี้ 4.1) คุณภาพการดำเนินงานตามองค์ประกอบของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 10 องค์ประกอบ พบว่า โดยภาพรวมและรายตัวชี้วัดมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด จำแนกเป็นความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมินความคิดเห็นของครู พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินและความคิดเห็นของผู้ปกครอง พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.2) พฤติกรรมด้านสุขภาพของครูเพื่อการมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดีและเป็นแบบอย่างได้ พบว่า โดยภาพรวมและรายตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดและจากการประเมินตนเองของครู พบว่า มีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างได้อยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.3) การพัฒนาด้านภาวะสุขภาพของนักเรียน ได้แก่ น้ำหนัก ส่วนสูง ภาวะทางโภชนาการ ภาวะทางทันตกรรมและสถิติการเจ็บป่วยและอุบัติเหตุ พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสภาพจริง การประเมินภาวะสุขภาพของนักเรียนโดยภาพรวมภาวะสุขภาพนักเรียนปกติ ร้อยละ 94.82 อยู่ในระดับดีมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.4) ผลการทดสอบสมรรถภาพทางกายของนักเรียนโรงเรียนวัดไทรทอง ได้แก่ วิ่งเร็ว 50 เมตร ยืนกระโดดไกล ลุกนั่ง 30 วินาที วิ่งเก็บของ งอตัวไปข้างหน้า พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสภาพจริง การทดสอบสมรรถภาพทางกายของนักเรียนโดยภาพรวมสมรรถภาพทางกายของนักเรียนปกติ ร้อยละ 91.91 อยู่ในระดับดีมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.5) ผลการประเมินเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษามาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดี และมีสุนทรียภาพ พบว่า ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของนักเรียนตามมาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียน ปีการศึกษา 2555 มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดีและมีสุนทรียภาพ โดยภาพรวมเฉลี่ยร้อยละ 90.01 อยู่ในระดับดีเยี่ยม ผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.6) ความพึงพอใจของนักเรียน ครู ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โดยภาพรวมและรายตัวชี้วัดมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด จำแนกเป็นความคิดเห็นของนักเรียนพบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน ความคิดเห็นครู พบว่า มีความ พึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน ความคิดเห็นของผู้ปกครอง พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน และความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน

(สุเทพ เซ่งล่าย, 2555) ศึกษาการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านไสท้อน โดยใช้กระบวนการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ปีการศึกษา 2554 การประเมินสรุปผลได้ ดังนี้ 1) ด้านบริบท จำแนกตามกลุ่มผู้ประเมินโดยภาพรวมพบว่าครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละกลุ่มที่ประเมิน พบว่า

ครูมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกรายการ ผ่านเกณฑ์การประเมิน 2) ด้านปัจจัยนำเข้า ตามความคิดเห็นของครู มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน 3) ด้านกระบวนการ จำแนกตามกลุ่มผู้ประเมิน โดยภาพรวมพบว่า ผู้ปกครองมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ กลุ่มครู ส่วนนักเรียนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทุกรายการที่ประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน 4) ด้านผลผลิตทั้งหมด 5 ด้าน พบว่า 4.1) ด้านผลผลิตเกี่ยวกับการปฏิบัติและคุณภาพในการดำเนินงานตามองค์ประกอบของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 10 องค์ประกอบ จำแนกตามกลุ่มผู้ประเมิน พบว่า ครูมีระดับการปฏิบัติและคุณภาพในการดำเนินงานตามองค์ประกอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ อยู่ในระดับมาก นักเรียนมีระดับการปฏิบัติและคุณภาพในการดำเนินงานตามองค์ประกอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ อยู่ในระดับมาก ผู้ปกครองมีระดับการปฏิบัติและคุณภาพในการดำเนินงานตามองค์ประกอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ อยู่ในระดับมาก คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีระดับการปฏิบัติและคุณภาพในการดำเนินงานตามองค์ประกอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละกลุ่มที่ประเมินพบว่า ครู มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครองและนักเรียน ส่วนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งสี่กลุ่มที่ประเมินมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.2) ด้านผลผลิต ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมด้านสุขภาพของครูเพื่อการมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดีและเป็นแบบอย่างได้ ตามความคิดเห็นของนักเรียนและครู โรงเรียนบ้านไสท้อน จำแนกตามกลุ่มผู้ประเมิน พบว่า นักเรียนและครูมีความเห็นอยู่ระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละกลุ่มที่ประเมินพบว่านักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าครูทุกรายการผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.3) ด้านผลผลิต ความพึงพอใจในการดำเนินงานโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละกลุ่มผู้ประเมินพบว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ครูและผู้ปกครองมีความพึงพอใจในอยู่ในระดับมาก ส่วนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่ำสุด ทุกรายการผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.4) ภาวะสุขภาพของนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านไสท้อน ปีการศึกษา 2554 พบว่า โดยรวมนักเรียนมีภาวะสุขภาพทุกรายการผ่านเกณฑ์การประเมินและ 4.5) ผลการประเมินคุณภาพการศึกษามาตรฐานการศึกษาด้านผลการจัดการศึกษามาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดีและมีสุนทรียภาพโดยภาพรวม พบว่า มีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม มีค่าเฉลี่ย 92.65 ทุกตัวบ่งชี้ผ่านเกณฑ์การประเมิน

(นลินธรณ์ โฆษิตรัฐพัชรสุข, 2556) ศึกษาการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโรงเรียนบ้านฮ่องกอม่วง จังหวัดลำพูน ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของกรมอนามัย 10 องค์ประกอบได้แก่นโยบายของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ การบริหารจัดการในโรงเรียนโครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพบริการอนามัยโรงเรียนสุขศึกษาในโรงเรียนโภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย การออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการ การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคมการส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียนผ่านเกณฑ์การประเมินขั้นดีมากทุกองค์ประกอบ

(อรพรรณ ขันติ, 2556) ศึกษาการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเครือข่ายการศึกษาแกลงบูรพา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ผลการศึกษา พบว่า 1) ผลการศึกษาโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเครือข่ายการศึกษาแกลงบูรพา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านผลผลิต ด้านกระบวนการ ด้านปัจจัยนำเข้าและด้านสภาพแวดล้อม 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเครือข่ายการศึกษาแกลงบูรพา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำแนกตามสภาพ พบว่า โดยรวมมีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโดยรวมและรายด้านมีค่าความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

(จีระ ศรีสุกใส, 2557) ศึกษาการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนอนุบาลกาญจนบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ผลการประเมิน พบว่า 1) ด้านบริบท (Context) ผู้บริหารโรงเรียน และครู มีความคิดเห็นต่อโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.55, S.D. = 0.43) สำหรับผลการประเมินรายข้อปรากฏว่า มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดเป็นส่วนใหญ่ โดยมีข้อที่มีค่าเฉลี่ย สูงสุด คือ เป้าหมายของโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนเหมาะสมชัดเจน 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ผู้บริหารโรงเรียนและครู มีความคิดเห็นต่อโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโดยภาพรวม มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.35, S.D. = 0.51) สำหรับผลการประเมินรายข้อ ปรากฏว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนมีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบกิจกรรมโครงการชัดเจน ผู้บริหารให้ความสำคัญและสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการและการให้ความร่วมมือ และสนับสนุนจากครู ผู้ปกครองชุมชนและหน่วยงานอื่น 3) ด้านกระบวนการ (Process Evaluation) ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน มีความคิดเห็นต่อโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.27, S.D. = 0.38) สำหรับผลการประเมินรายข้อ ปรากฏว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ โรงเรียนมีการวางแผนและเตรียมความพร้อมก่อนดำเนินโครงการ และ 4) ด้านผลผลิต (Product Evaluation) ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนมีความคิดเห็นต่อโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยภาพรวมมีการปฏิบัติตามโครงการในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.42, S.D. = 0.21) สำหรับผลการประเมินรายกลุ่ม ปรากฏว่ากลุ่มที่มีระดับการปฏิบัติในระดับมากที่สุด คือ การส่งเสริมสุขภาพอนามัยและกลุ่มที่มีระดับการปฏิบัติในระดับมาก คือ การจัดสิ่งแวดล้อม การได้รับการยอมรับและการสอนสุขศึกษาและพลศึกษา ตามลำดับ

(สุธน คงยช, 2557) ศึกษาการประเมินโครงการสร้างเสริมสุขภาพ 6 อ. ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 54 (วัดไสเสียด) สรุปผลการประเมินได้ ดังนี้ ผลการประเมิน พบว่า ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกตัวชี้วัด ประเด็นการประเมินทุกประเด็นและภาพรวมของโครงการ

ดังนี้ 1) ผลการประเมินประเด็นบริบทได้คะแนนรวม 15 คะแนน หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับมากหรือสูงและเมื่อพิจารณาตัวชี้วัดแล้วพบว่าผ่านเกณฑ์ทุกตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดที่ได้คะแนนในระดับมากที่สุด 5 ตัวชี้วัดและมากที่สุดหรือสูงที่สุดทั้ง 5 ตัวชี้วัด ตัวชี้วัดที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ความต้องการจำเป็นในการจัดทำโครงการ ส่วนความสอดคล้องกับนโยบายโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดและผ่านเกณฑ์ประเมิน 2) ผลการประเมินประเด็นปัจจัยนำเข้า ได้คะแนนรวม 15 คะแนน หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับมากหรือสูง และเมื่อพิจารณาตัวชี้วัดแล้วพบว่าผ่านเกณฑ์ทุกตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดที่ได้คะแนนในระดับมากที่สุด 5 ตัวชี้วัด และมากที่สุดหรือสูงที่สุดทั้ง 5 ตัวชี้วัด ตัวชี้วัดที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ วางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ส่วนวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเพียงพอมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดและผ่านเกณฑ์การประเมิน 3) ผลการประเมินประเด็นกระบวนการได้คะแนนรวม 20 คะแนน หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับมากหรือสูงและเมื่อพิจารณาตัวชี้วัดแล้วพบว่าผ่านการประเมินทุกตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดที่ได้คะแนนในระดับสูงที่สุด 7 ตัวชี้วัด ตัวชี้วัดที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ กิจกรรมภาคความรู้ ส่วนการทำงานเป็นทีมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดและผ่านเกณฑ์การประเมิน 4) ผลการประเมินประเด็นผลผลิตได้คะแนนรวม 50 คะแนน หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดหรือสูงที่สุดและเมื่อพิจารณาตัวชี้วัดแล้วพบว่าผ่านเกณฑ์ทุกตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดที่ได้คะแนนในระดับสูงที่สุดทั้ง 3 ด้าน 16 ตัวชี้วัด คือ ด้านหลักส่งเสริมสุขภาพ 6 อ. ตัวชี้วัดอาหาร ปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ส่วนตัวชี้วัด ลด ละ เลิก อบายมุข มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตัวชี้วัดความพอประมาณ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ส่วนตัวชี้วัดความมีเหตุผล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านความพึงพอใจผู้เกี่ยวข้องตัวชี้วัดความพึงพอใจของผู้ปกครอง มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ส่วนตัวชี้วัดความพึงพอใจของกรรมการ ฯ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดจากความคิดเห็นประเด็นผลผลิตของโครงการผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ทุกข้อ เมื่อพิจารณารายตัวชี้วัด พบว่า ผลผลิตของโครงการผ่านเกณฑ์การประเมินทุกตัวชี้วัด และ 5) ผลการประเมินในภาพรวมทั้ง 4 ประเด็นตามตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับสูงที่สุด โดยได้คะแนนรวม 100 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน ผ่านเกณฑ์ประเมินที่กำหนดไว้ทั้ง 4 ประเด็น เมื่อพิจารณารายละเอียดการประเมินทั้ง 4 ประเด็น พบว่า ผ่านเกณฑ์การประเมินทั้ง 4 ประเด็น โดยผลการประเมินอยู่ในระดับสูงที่สุด ทั้ง 4 ประเด็น คือ ประเด็นบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินงานและผลผลิต 3 ด้าน คือ ด้านหลักส่งเสริมสุขภาพ 6 อ. ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความพึงพอใจผู้เกี่ยวข้อง เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดย่อยของประเด็นทั้ง 4 ประเด็น คือ ประเด็นบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินงานและผลผลิต 3 ด้าน คือ ด้านหลักส่งเสริมสุขภาพ 6 อ. ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความพึงพอใจผู้เกี่ยวข้องจำนวน 33 ตัวชี้วัดหลักและจำนวน 138 ตัวชี้วัดย่อย และพบว่าผ่านการประเมิน 33 ตัวชี้วัดหลัก และ 138 ตัวชี้วัดย่อย

งานวิจัยภายในประเทศพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยนักเรียน

(ปรมินทร์ อ่อนมณี, 2554) ศึกษาพฤติกรรมสุขภาพและภาวะโภชนาการของบุคลากรด้านสุขภาพในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีภาวะโภชนาการปกติและภาวะโภชนาการเกินมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารประเภทข้าวและแป้ง ประเภทเนื้อสัตว์และประเภทไขมันอยู่ในระดับพอใช้เช่นกัน การบริโภคอาหารประเภทไข่ ถั่ว นมของทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับดีเช่นกัน การบริโภคอาหารประเภทผักและประเภทผลไม้ของทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับดีมากเช่นกัน วิธีการปรุงอาหาร/รสชาติของอาหารและวิธีการบริโภคเนื้อสัตว์ของทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับดีมาก เช่นกัน สถานที่รับประทานอาหารนอกบ้าน แหล่งที่มาของวัตถุดิบและแหล่งปรุงอาหารสำเร็จของทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับพอใช้เช่นกัน พฤติกรรมการล้างมือทั้งในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของทั้งสองกลุ่มมีการล้างมือก่อนปรุงอาหาร ร้อยละ 87.7 และร้อยละ 85.1 ตามลำดับและมีการล้างมือก่อนรับประทานอาหาร ร้อยละ 83.6 และร้อยละ 80.6 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีพฤติกรรมการออกกำลังกายอยู่ในระดับควรปรับปรุงและพอใช้ ตามลำดับ สำหรับประเภทของการออกกำลังกายของทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับควรปรับปรุงเช่นกันและกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีพฤติกรรมด้านอารมณ์คือ การพักผ่อนอยู่ในระดับดีเช่นกัน ผลการศึกษาครั้งนี้ ได้ข้อมูลพื้นฐานที่สามารถนำไปใช้วางแผนและให้ความรู้ทางด้านการบริโภคอาหาร การออกกำลังกายและการพักผ่อนให้แก่บุคลากรทางด้านสุขภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพแห่งนี้ต่อไป

(ศิริวรรณ ทองล้น, 2554) ศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพครอบครัวที่มีสมาชิกป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง ที่ไม่มีภาวะแทรกซ้อน อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่นผลการศึกษา พบว่า คะแนนทัศนคติของครอบครัว ก่อนได้รับการส่งเสริมสุขภาพ ฯ อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยม = 89 คะแนนต่ำสุด : คะแนนสูงสุด = 85 : 102) ค่าคะแนนหลังเข้าร่วมการส่งเสริม ฯ อยู่ในระดับสูง (ค่าฐานนิยม = 112 ค่าต่ำสุด : ค่าสูงสุด = 97 : 116) และเมื่อติดตามเยี่ยมบ้านหลังเข้าร่วมกิจกรรม 2 สัปดาห์ พบว่ามีค่าคะแนนอยู่ในระดับสูง (ค่าฐานนิยม = 95 คะแนนต่ำสุด : คะแนนสูงสุด = 95 : 114) สำหรับด้านการปฏิบัติการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม มีคะแนนรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยม = 89 คะแนนต่ำสุด : คะแนนสูงสุด = 73 : 103) และเมื่อติดตามเยี่ยมบ้านหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม 2 สัปดาห์ พบว่า ค่าคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับสูง (ค่าฐานนิยม = 107 คะแนนต่ำสุด : คะแนนสูงสุด = 107 : 118) จากผลการศึกษาเห็นได้ว่า การส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สามารถพัฒนาทัศนคติและการปฏิบัติของครอบครัวในการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงได้อย่างไรก็ตามการพัฒนากลยุทธ์ในการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพครอบครัวเพื่อป้องกันโรคควรมีการดำเนินการต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(สุรีย์วัลย์ คำไชย, 2555) ศึกษาพฤติกรรมสุขภาพและภาวะโภชนาการของพนักงานมหาวิทยาลัยพายัพ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับพอใช้ (คะแนนเฉลี่ย 2.37) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พฤติกรรมการบริโภคอาหาร

พฤติกรรมการออกกำลังกายหรือการทำกิจกรรมทางกายและพฤติกรรมการพักผ่อนอยู่ในระดับพอใช้ คะแนนเฉลี่ย 2.25, 1.86 และ 2.35 ตามลำดับ ส่วนพฤติกรรมทางอารมณ์และการจัดการความเครียดอยู่ในระดับดี คะแนนเฉลี่ย 3.02 สำหรับพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ร้อยละ 63.45 ไม่สูบบุหรี่ ร้อยละ 93.58 และมีโภชนาการเกินร้อยละ 48.98

(ไมตรี คะยาวงค์, 2558) ศึกษาการพัฒนาศักยภาพครูในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียนบ้านเซียงเซา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 พบว่า 1. สภาพและปัญหาการพัฒนาศักยภาพครูในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียนบ้านเซียงเซา มีดังนี้ 1.1 สภาพ พบว่า บุคลากรที่รับผิดชอบงาน มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ แต่ไม่มั่นใจในการกำหนดนโยบายการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 1.2 ปัญหา พบว่า บุคลากรยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะในการดำเนินงาน การวางระบบการพัฒนางานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ไม่มีบุคลากรด้านสาธารณสุขในชุมชน ขาดงบประมาณในการจัดสภาพแวดล้อมให้สวยงาม ร่มรื่น ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดการส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนปลอดอบายมุขและสิ่งเสพติด 2. แนวทางพัฒนาศักยภาพครูในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ วงรอบที่ 1 ใช้แนวทาง คือ 1) การศึกษาดูงาน 2) การประชุมเชิงปฏิบัติการ 3) การจัดกิจกรรมการพัฒนางานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ คือ 1) กิจกรรมที่ 1 การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ 2) กิจกรรมที่ 2 การสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อสุขภาพ 3) กิจกรรมที่ 3 การเสริมสร้างความเข้มแข็งบทบาทของชุมชน 4) กิจกรรมที่ 4 การพัฒนาทักษะบุคคล 3. ผลการพัฒนาศักยภาพครูในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 3.1 ผลการพัฒนาศักยภาพครูในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ จาก 4 กิจกรรมหลัก โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.39) 3.2 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการพัฒนาศักยภาพครูในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยครู ก่อนการพัฒนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย และหลังการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และมีค่าเฉลี่ยร้อยละความก้าวหน้าโดยรวมเท่ากับ 23.81 และในวงรอบที่ 2 โดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และมีระดับความ ก้าวหน้าโดยรวมเท่ากับ 81.25 นอกจากนั้นยังพบว่า ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีการนำความรู้ที่ได้รับจัดทำโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพอย่างเป็นระบบ 3.3 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการพัฒนางานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยนักเรียนก่อนการพัฒนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย และหลังการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และมีค่าเฉลี่ยร้อยละความ ก้าวหน้าโดยรวม เท่ากับ 42.28 และในวงรอบที่ 2 โดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และมีระดับความก้าวหน้าโดยรวมเท่ากับ 64.33 นอกจากนั้นยังพบว่า ครูและบุคลากรในโรงเรียนเห็นความสำคัญของการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

(อรรถพล ลิ้มลมัย, 2563) ศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยนักเรียนโรงเรียนวัดปู่เจ้า ผลการศึกษา พบว่า ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านลำดับสูงสุด ได้แก่ ด้านประเมินผลผลิต (Products Evaluation : P) อยู่ในระดับมาก รองลงมา

ได้แก่ ด้านกระบวนการ (Process Evaluation: P) อยู่ในระดับมาก ด้านสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation: C) อยู่ในระดับมาก และรายด้านลำดับต่ำสุด ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า (Inputs Evaluation: I) อยู่ในระดับมาก และตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านลำดับสูงสุด ได้แก่ ด้านสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation: C) อยู่ในระดับมาก และรายด้านลำดับต่ำสุด ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า (Inputs Evaluation: I) ด้านกระบวนการ (Process Evaluation) และด้านประเมินผลผลิต (Products Evaluation: P) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ผลการประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation: C) ตามความคิดเห็นของของครูผู้สอน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การประเมินปัจจัยนำเข้า (Inputs Evaluation : I) ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก การประเมินผลผลิต (Products Evaluation : P) ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และความพึงพอใจของครูผู้สอน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และความพึงพอใจของนักเรียน พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

(ทะนงศักดิ์ โพธิ์เกตุ, 2563) ศึกษาการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรโรงเรียนบ้านดอนแยง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 พบว่า 1) ด้านสภาวะแวดล้อม โดยรวมและรายด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ได้แก่ ด้านความต้องการจำเป็น ด้านความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด และด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ 2) ด้านปัจจัยนำเข้าโดยรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านงบประมาณ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านกระบวนการ โดยรวมและรายด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ได้แก่ ด้านการปรับปรุงแก้ไข (Act) ด้านการวางแผน (Plan) ด้านการดำเนินงาน (Do) และด้านการตรวจสอบติดตาม (Check) และ 4) ด้านผลผลิต โดยรวมมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ดังนี้1) ผลการประเมินโครงการผ่านเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร ปีการศึกษา 2561 ทั้ง 19 ตัวชี้วัด และ 2) ผลการประเมินความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

(วีซานา อับดุลเลาะ, 2563) ศึกษาการส่งเสริมสุขภาพตามแนวฐานวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) “6อ 3ส” โรงเรียนบ้านกรือซอ ปีการศึกษา 2563 ผลการศึกษา พบว่า 1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อมตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและครู พบว่า ทั้งสองกลุ่มที่ประเมินมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ได้คะแนนรวมเฉลี่ยผ่านเกณฑ์การประเมิน และเมื่อพิจารณาแต่ละกลุ่มผู้ประเมิน พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.86, S.D. = 0.17) อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนครูมีความคิดเห็นโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.83, S.D. = 0.12) อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ได้คะแนนรวมเฉลี่ยผ่านเกณฑ์การประเมินทั้งภาพรวมและทุกประเด็นตัวชี้วัด 2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัจจัยนำเข้าตามความคิดเห็นของครู พบว่า ผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผ่านเกณฑ์การประเมิน และเมื่อพิจารณาความคิดเห็นของครู พบว่า ครูมีความคิดเห็นโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.70, S.D. = 0.19) ได้คะแนนรวมเฉลี่ยผ่านเกณฑ์การประเมินทั้งภาพรวมและทุกประเด็นตัวชี้วัด 3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านกระบวนการ เมื่อพิจารณาแต่ละกลุ่มผู้ประเมินพบว่า ตามความคิดเห็นของครู โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.78, S.D. = 0.19) อยู่ในระดับมากที่สุดและ พบว่า ผู้ปกครองมีความคิดเห็นโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.50, S.D. = 0.13) อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นโดยรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.53, S.D. = 0.13) อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ได้คะแนนรวมเฉลี่ยผ่านเกณฑ์การประเมินทั้งภาพรวมและทุกประเด็นตัวชี้วัด 4. ผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการ ได้แก่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผลผลิต โดยรวมพบว่า ทั้งสามกลุ่มที่ประเมิน มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และเมื่อพิจารณาแต่ละกลุ่มผู้ประเมินพบว่า ตามความคิดเห็นของครู โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.78 , S.D. = 0.17) อยู่ในระดับมากที่สุดและ พบว่า ผู้ปกครองมีความคิดเห็นโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.75, S.D. = 0.14) อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.78, S.D. = 0.16) อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ได้คะแนนรวมเฉลี่ยผ่านเกณฑ์การประเมินทั้งภาพรวม และทุกประเด็นตัวชี้วัด 4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาวะสุขภาพของนักเรียน ได้แก่ น้ำหนัก ส่วนสูง ภาวะโภชนาการ ภาวะทางทันตกรรมการเจ็บป่วยและอุบัติเหตุของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนบ้านกรือซอ ปีการศึกษา 2563 พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีสภาวะสุขภาพ ร้อยละ 96.28 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนบ้านกรือซอปีการศึกษา 2563 พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพ ร้อยละ 91.79 สูงกว่าเกณฑ์ ที่กำหนด ผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผลผลิตของโครงการเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านสุขภาพของครูเพื่อการมีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดีและเป็นแบบอย่าง ตามความคิดเห็นของครู และนักเรียน โดยรวม พบว่า ทั้งสองกลุ่มที่ประเมินมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และเมื่อพิจารณาแต่ละกลุ่มผู้ประเมิน พบว่า ตามความคิดเห็นของครูโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.62 , S.D. = 0.19) อยู่ในระดับมากที่สุดและ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.60, S.D. = 0.15) อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ทั้งสองกลุ่ม

ได้คะแนนรวมเฉลี่ยผ่านเกณฑ์การประเมิน ทั้งภาพรวมและทุกประเด็นตัวชี้วัด 4.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผลผลิตของโครงการเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียน ครู ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการดำเนินโครงการ โดยรวมพบว่า ทั้งสี่กลุ่มที่ประเมินมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด เมื่อพิจารณาแต่ละกลุ่มผู้ประเมิน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.69, S.D. = 0.60) อยู่ในระดับมากที่สุด ครูมีความพึงพอใจโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.61, S.D. = 0.15) อยู่ในระดับมากที่สุด ผู้ปกครองมีความพึงพอใจโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.65 , S.D. = 0.16) อยู่ในระดับมากที่สุดและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความพึงพอใจโดยรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.66, S.D. = 0.15) ทั้งสี่กลุ่มได้คะแนนรวมเฉลี่ยผ่านเกณฑ์การประเมินทั้งภาพรวมและทุกประเด็นตัวชี้วัด 5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้ง 4 ด้าน พบว่า ทุกตัวชี้วัดที่ประเมินและทุกกลุ่มที่ประเมินสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผ่านเกณฑ์การประเมิน

(รุณี ห่อทอง, 2564) ศึกษาผลการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ซึ่งผลการประเมินพบว่า 1) ผลการประเมินด้านบริบท พบว่า ในภาพรวม ครูมีความเห็นว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เรื่องที่มีความเหมาะสมสูงสุด มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เรื่องแผนการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียน รองลงมาอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เรื่องการประชาสัมพันธ์โครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียน ตามลำดับ ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินทุกเรื่อง 2) ผลการประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น ที่พบว่า ในภาพรวม ครูมีความเห็นว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เรื่องที่มีความเหมาะสมสูงสุด มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เรื่องความเพียงพอของเอกสารและคู่มือในการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียน รองลงมาอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เรื่องความเพียงพอของวัสดุและเครื่องมือในการให้บริการข่าวสารเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียน ตามลำดับ ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินทุกเรื่อง 3) ผลการประเมินด้านกระบวนการ พบว่า ในภาพรวม ครูมีความเห็นว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เรื่องที่มีความเหมาะสมสูงสุดมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เรื่องการประชาสัมพันธ์โครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนอย่างเป็นระบบ รองลงมาอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เรื่องเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียน ตามลำดับ ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินทุกเรื่อง 4) ผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล 4.1) ผลการประเมินสภาวะสุขภาพของนักเรียน พบว่า ผลการประเมินสภาวะสุขภาพของนักเรียน มีน้ำหนัก และส่วนสูงผ่านเกณฑ์การประเมิน สายตาไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ส่วนเหาผ่านเกณฑ์การประเมิน 4.2) ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการให้บริการสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสุขภาพกับนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด และผ่านเกณฑ์การประเมินทุกเรื่อง

(จารุวรรณ อินทะเสม และ คณะ, 2564)ศึกษาผลการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียนโรงเรียนบ้านกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า

1) การประเมินบริบทโครงการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียน โดยรวม มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้แก่ ความต้องการจำเป็นในการจัดทำโครงการและความเหมาะสมและเป็นไปได้ของโครงการ 2) การประเมินปัจจัยนำเข้าโครงการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียนโดยรวมมีความพร้อมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านบุคลากร และด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก 3) การประเมินกระบวนการของโครงการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียน โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 4) การประเมินผลผลิตของโครงการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียน ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ และผลการดำเนินกิจกรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินความพึงพอใจของโครงการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

งานวิจัยต่างประเทศพฤติกรรมสุขภาพและอนามัยนักเรียน

วิน ไวท์แมน และคณะ (Vince Whitman. Et. al., 2009) ศึกษากรณีศึกษาโรงเรียนสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ผลการวิจัยพบว่า การให้การสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่มีอยู่ทั่วโลกในขณะนี้ ช่วยส่งเสริมให้ประชากรทุกคนในโลกมีสุขภาพดี สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพในการพัฒนาตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีผลการเรียน มีสุขนิสัยดี และสามารถเลือกอาชีพได้ตามความถนัด แต่ในปัจจุบันโรงเรียนสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพบเฉพาะโรงเรียนในเมืองหลวงเท่านั้น ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ดังนั้นโรงเรียนต้องให้การสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยให้ครอบคลุมทุกโรงเรียน ทุกหน่วยงาน และทุกประเทศในโลกส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนในการสนับสนุนและมีความตระหนักในความสำคัญของการสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในสวนสาธารณะ สร้างความสัมพันธ์สุขภาพเกี่ยวกับอาชีพและสังคมวิทยา จากงานวิจัยตามที่กล่าวมาข้างต้นกล่าวโดยสรุปว่า งานวิจัย ในต่างประเทศเป็นการศึกษาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ พบว่า การประเมินประสิทธิภาพจากการใช้โรงเรียนเป็นฐานในการส่งเสริมสุขภาพโดยระบบส่งผ่าน ได้แก่ 1) วิธีการส่งเสริมสุขภาพอย่างมีระบบ 2) การศึกษาผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนต่าง ๆ ในด้านอาหาร การออกกำลังกาย ความปลอดภัย จิตวิทยาด้านความเสี่ยงต่อสุขภาพ สุขภาพทางเพศ สุขภาพอนามัยตนเอง สิ่งแวดล้อมและการศึกษาชีวิตครอบครัว 3) ตัวบ่งชี้ควรได้รับการวิจัยเพิ่มเติม และ 4) เสนอแนะการปฏิบัติใน สหราชอาณาจักร จากเอกสารและงานวิจัยทั้งในประเทศ และต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ พบว่า ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินโครงการ และเมื่อมีการประเมินโครงการแล้วยังพบข้อบกพร่องหลายประการ โดยพบส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องของนโยบาย การขาดงบประมาณสนับสนุน การให้ความร่วมมือยังไม่ดีเท่าที่ควร